

Vilniaus universitetas
Tarptautinis žinių ekonomikos ir žinių vadybos centras

Jurgita Vaičiškaitė
Informacijos vadybos studijų programos studentė

**E-VALDŽIOS PLĖTROS PAŽANGA LIETUVOJE ES KONTEKSTE
MAGISTRO DARBAS**

Darbo vadovas

Prof. Renaldas Gudauskas

Vilnius 2006

Jurgita Vaičiukaitė
(magistranto (-ės) vardas, pavardė)

Magistro darbas

tema

E-VALDŽIOS PLĖTROS PAŽANGA LIETUVOJE ES KONTEKSTE

parengtas gynimui.

(data) (vadovo parašas)

Darbas įregistruotas _____
centre

(data) (administratorės parašas)

Magistro darbą ginti leidžiu

_____ (centro direktoriaus parašas) _____
(data)

Recenzentu skiriu

(data) (Direktoriaus parašas)

Darbą recenzavimui gavau

(data) (recenzento parašas)

Vaičiškaitė, Jurgita

Vj __ E-valdžios plėtros pažanga Lietuvoje ES kontekste: magistro darbas / Jurgita Vaičiškaitė; mokslinis vadovas prof. R. Gudauskas; Vilniaus universitetas. Tarptautinis žinių ekonomikos ir žinių vadybos centras. – Vilnius, 2006. – 81 lap. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 78-80 (28 pavad.).

E-valdžios teisinė bazė Lietuvoje, visuomenės pasirengimas e-valdžiai įgyvendinti, elektroninis parašas, e-valdžios infrastruktūros ir e-paslaugų piliečiams ir verslui palyginimas ES kontekste.

Magistro darbo objektas – elektroninės valdžios paslaugos piliečiams ir verslui, e-valdžios infrastruktūra Lietuvoje ir ES. **Darbo tikslas:** Išanalizuoti e-valdžios plėtros situaciją Lietuvos viešajame sektoriuje ir įvertinti jos teisinį bei visuomenės pasirengimą e-valdžiai įgyvendinti. Siekiant įvertinti teisinį pasirengimą, apžvelgti dokumentus, kurie teisiškai reglamentuoja elektroninę valdžią Lietuvoje, o siekiant įvertinti visuomenės pasirengimą, remtis statistiniais duomenimis apie interneto vartotojų skaičių, gyventojų ir valstybinio sektoriaus darbuotojų kompiuterinius gabumus ir jų tobulinimo galimybes bei informacinės visuomenės kūrimą. Tyrime Lietuvos pažanga ES kontekste bus vertinama naudojantis naujausiais statistiniais Lietuvos ir ES duomenimis pateiktais oficialiame Europos Komisijos interneto portale. Bus lyginami statistiniai duomenys apie e-valdžios infrastruktūrą, e-paslaugas piliečiams ir e-paslaugas verslui. Darbo pabaigoje bus pateiktos išvados apie Lietuvos pažangą ES kontekste ir rekomendacijos sėkmingesniai e-valdžios projektų įgyvendinimui. Pagrindiniai **darbo uždaviniai:** apžvelgti e-valdžios raidą reglamentuojančius dokumentus Lietuvoje, jų turinį ir svarbą e-valdžios plėtrai; įvertinti Lietuvos informacinės visuomenės raidos situaciją Lietuvoje ir ES ir įvertinti pasirengimą e-valdžios įgyvendinimui (internetu vartotojų skaičius Lietuvoje ir ES, gyventojų kompiuteriniai gebėjimai ir jų tobulinimo galimybės, valstybės tarnautojų kompiuteriniai gebėjimai, Interneto prieigos klausimas); E-paslaugų piliečiams ir verslui tyrimas bei e-paslaugų infrastruktūros tyrimas lyginant statistinius Lietuvos ir ES valstybių rodiklius bei bendrus ES vidurkius e-paslaugų srityje; aprašyti e-valdžios svarbą šiuolaikinei visuomenei ir paliesti aktualų elektroninės atskirties klausimą.

Statistiniame lyginamajame tyrime detalizuojamos kiekviena iš 20-ties pagrindinių e-paslaugų, 2001 m. kovą patvirtintų Europos Tarybos (12 e-paslaugų piliečiams ir 8 e-paslaugos verslui), susisteminti rodikliai, išvesti bendri ES brandos vidurkiai kiekvienai iš paslaugų tam kad palyginti Lietuvą su kitomis ES valstybėmis ir bendru ES vidurkiu. E-paslaugų brandos lygmens konteksto analizė parodė, kad Lietuva ne drastiškai atsilieka nuo ES vidurkio kiekvienai iš paslaugų, bet juntamas stiprus atitrūkimas nuo labiausiai e-paslaugų srityje pažengusių ES valstybių: Airijos, Švedijos, Austrijos, Suomijos. Sunkumus, kuriuos patiria Lietuva įgyvendindama e-valdžios projektus, galima sieti su silpna e-valdžios infrastruktūra: iki šiol neturime vieningos e-identifikacijos sistemos, bendradarbiavimo tiklas tarp valstybinių institucijų nors formaliai egzistuoja, tačiau

praktikoje jo naudojimas yra vangus. Viešųjų pirkimų infrastruktūra nėra interaktyvi, neturime žinių vadybos infrastruktūros.

Kaip matyti iš tyrimo, geriausiai išvystytos e-paslaugos Lietuvoje yra susijusios su pajamų, pelno mokesčio, PVM ir maito deklaravimu, paslaugos susijusios su įdarbinimu, viešųjų bibliotekų teikiamos paslaugos ir statistikos duomenų perdavimas Statistikos departamentui. Šiomis paslaugomis Lietuva lenkia kai kurias kitas ES valstybes, jos yra teikiamos aukščiausiu paslaugai įmanomu lygmeniu. Paslaugos verslui teikiamos vidutiniškai aukštesniu lygmeniu nei paslaugos piliečiams.

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. E-VALDŽIOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE	10
1.1. E-VALDŽIOS RAIDA LIETUVOJE	10
1.2. E-VALDŽIA NACIONALINĖS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS STRATEGIJOS KONTEKSTE	12
2. LIETUVOS VISUOMENĖS PASIRENGIMAS E-VALDŽIAI ĮGYVENDINTI.....	16
2.1. STRATEGINIAI LIETUVOS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS DOKUMENTAI 25	
2.2. LIETUVOS INFORMACINĖ VISUOMENĖ ES KONTEKSTE.....	28
2.3. INTERNETO VARTOTOJŲ SKAIČIUS LIETUVOJE IR ES	31
3. E-VALDŽIOS SITUACIJA LIETUVOJE.....	39
3.1. BENDRADARBIAVIMAS SU PRIVAČIU SEKTORIUMI.....	43
3.2. ELEKTRONINIS PARAŠAS	45
3.3. E-VALDŽIOS REIKŠMĖ ŠIUOLAIKINEI VISUOMENEI.....	52
3.4. ELEKTRONINĖS ATSKIRTIES AKTUALIZAVIMO POREIKIS	54
4. LIETUVOS IR ES E-VALDŽIOS LYGINAMASIS TYRIMAS	55
4.1. E-VALDŽIA PILIEČIAMS	55
4.2. E-VALDŽIA VERSLUI	64
4.3. E-VALDŽIOS INFRASTRUKTŪRA	68
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	75
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	78
SUMMARY	81

ĮVADAS

Temos aktualumas: Informacinės visuomenės plėtra yra vienas iš Lietuvos vyriausybės ir ES prioritetų. Elektroninė valdžia (e-valdžia) yra viešojo sektoriaus administracinės reformos dalis, kuri yra glaudžiai susijusi su kitomis vyriausybės vykdomomis programomis ir kurios gali būti sėkmingai įvykdytos bendradarbiaujant su privačiu sektoriumi. Pagrindinės e-valdžios plėtros kryptys yra: e- infrastruktūra, e-paslaugos ir e-gebėjimai. Visas šias kryptis turi būti stengiamasi plėtoti tolygiai, skiriant dėmesį kiekvienai iš jų. E-valdžios ideologiniai pamatai - orientacija į klientą ir verslo valdymo modelių pritaikymas valstybės institucijų darbe - padedant informacinėms technologijoms gali būti efektyviai įdiegtos. Viešojo administravimo srityje e-valdžios projektų įgyvendinimas atneša didelių struktūrinių pakeitimų. Pasak „Microsoft“ viceprezidento Rytų ir Vidurio Europai Vahe Torossian “E-valdžios projektų įgyvendinimas iš esmės prilygsta plataus masto valstybės valdymo reformai, kuri, tinkamai įgyvendinta, padeda ženkliai padidinti institucijų veiklos efektyvumą ir išvengti viešajam sektoriui būdingų problemų – lėto piliečių aptarnavimo, korupcijos, bereikalingų biurokratinių barjerų“.

Darbo tikslas: Išanalizuoti e-valdžios plėtros situaciją Lietuvos viešajame sektoriuje ir įvertinti jos teisinį bei visuomenės pasirengimą e-valdžiai įgyvendinti. Siekiant įvertinti teisinį pasirengimą, apžvelgti dokumentus, kurie teisiškai reglamentuoja elektroninę valdžią Lietuvoje, o siekiant įvertinti visuomenės pasirengimą, remtis statistiniais duomenimis apie interneto vartotojų skaičių, gyventojų ir valstybinio sektoriaus darbuotojų kompiuterinius gabumus ir jų tobulinimo galimybes bei informacinės visuomenės kūrimą. Tyrime Lietuvos pažanga ES kontekste bus vertinama naudojantis naujausiais statistiniais Lietuvos ir ES duomenimis pateiktais oficialiame Europos Komisijos interneto portale. Bus lyginami statistiniai duomenys apie e-valdžios infrastruktūrą, e-paslaugas piliečiams ir e-paslaugas verslui. Darbo pabaigoje bus pateiktos išvados apie Lietuvos pažangą ES kontekste ir rekomendacijos sėkmingesniai e-valdžios projektų įgyvendinimui. **Darbo uždaviniai:**

- Apžvelgti e-valdžios raidą reglamentuojančius dokumentus Lietuvoje, jų turinį ir svarbą e-valdžios plėtrai;
- Įvertinti Lietuvos informacinės visuomenės raidos situaciją Lietuvoje ir ES ir įvertinti pasirengimą e-valdžios įgyvendinimui (internetu ir kompiuterio vartotojų skaičius Lietuvoje ir ES, gyventojų ir valstybės tarnautojų kompiuteriniai gebėjimai ir jų tobulinimo galimybės, valstybės vykdomos programos ir Interneto prieigos klausimas);
- E-paslaugų piliečiams ir verslui tyrimas bei e-paslaugų infrastruktūros tyrimas lyginant statistinius Lietuvos ir ES valstybių rodiklius bei bendrus ES vidurkius e-paslaugų srityje;

- Aprašyti e-valdžios svarbą šiuolaikinei visuomenei ir paliesti aktualų elektroninės atskirties klausimą.

Darbo problematika: Lietuvoje paslaugas internetu dabar jau teikia daug valstybinių institucijų: į elektronines užklausas atsako visos ministerijos, kai kurios iš jų savo internetinėse svetainėse patalpina ne tik informaciją susijusią su jų veikla bet ir reikalingus dokumentus, formas, kitą aktualią informaciją. Tačiau kaip teisingai pastebi Tarptautinių žinių vadybos ir žinių ekonomikos centro direktorius Prof. Renaldas Gudauskas, „Vien tik valstybės institucijų interneto svetainių sukūrimas ir dokumentų formų perkėlimas į jas dar nereiškia, kad e-valdžios projektai vykdomi sėkmingai. Tam, kad atsirastų efektyvi e-valdžia, būtina kurti vieningą elektroninių paslaugų sistemą, kuri palengvintų ryšius ne tik su piliečiais, bet ir tarp pačių institucijų“. Kaip tik tarpinstitucinio bendradarbiavimo problema ir yra viena iš didžiausių e-valdžios projektų įgyvendinimo stabdžių.

Privataus sektoriaus siūlomos paslaugos kol kas žymiai labiau išvystytos. Šiandien bankai elektroniniu būdu aptarnauja daugiau nei 1 milijoną Lietuvos gyventojų. Elektroniniu būdu galima atsiskaityti už paslaugas, atlikti banko operacijas, užsisakyti prekes ir už jas sumokėti interneto pagalba, gauti pažymas reikalingas pajamų mokesčio deklaravimui ir kt., kai tuo tarpu Lietuvos e-valdžios projektus įgyvendinančios institucijos tarpusavyje prastai bendradarbiauja ir neskuba diegti tokių sėkmingų projektų kaip pavyzdžiui, VMI Elektroninio deklaravimo sistema, kitose institucijose. Taigi kita problema- tai geros praktikos pavyzdžių nepasisavinimas, arba jų netaikymas kitose institucijose.

Aktyviai kurti elektroninę vyriausybę leidžia nuoseklios strategijos, kurių Lietuvoje netrūksta, tačiau stinga aiškios ir centralizuotos šio plano įgyvendinimo atsakomybės orientuotos į ilgalaikę perspektyvą. Daug sunkumų kelia silpna infrastruktūra bei elektroninės vyriausybės tikslų įgyvendinimo kliūtys. Projektų įgyvendinimas yra didžiulis išbandymas viešojo administravimo sektoriui. Susiduriama su įgūdžių trūkumu, netinkamos informacijos ir komunikacijos infrastruktūros problemomis. Siekiant sėkmingesnio e-valdžios įgyvendinimo Lietuvoje, valstybės institucijos turės pradėti glaudžiau dirbti tarpusavyje ir su privačiu sektoriumi.

Išvados: Statistiniame tyrime detalizuotos kiekviena iš 20-ties pagrindinių e-paslaugų, 2001 m. kovą patvirtintų Europos Tarybos (12 e-paslaugų piliečiams ir 8 e-paslaugos verslui), išanalizavus ir susisteminius rodiklius, išvestas bendrą ES brandos vidurkį kiekvienai iš paslaugų tam kad palyginti Lietuvą su kitomis ES valstybėmis ir bendru ES vidurkiu. E-paslaugų brandos konteksto analizė parodė, kad Lietuva ne drastiškai atsilieka nuo ES vidurkio kiekvienai iš paslaugų, bet juntamas stiprus atitrūkimas nuo labiausiai e-paslaugų srityje pažengusių ES valstybių: Airijos, Švedijos, Austrijos, Suomijos. Sunkumus, kuriuos patiria Lietuva įgyvendindama e-valdžios projektus, galima sieti su silpna e-valdžios infrastruktūra: iki šiol neturime vieningos

e-identifikacijos sistemos, bendradarbiavimo tiklas tarp valstybinių institucijų nors formaliai egzistuoja, tačiau praktikoje jo naudojimas yra vangus. Viešųjų pirkimų infrastruktūra nėra interaktyvi, neturime žinių vadybos infrastruktūros.

Kaip matyti iš tyrimo, geriausiai išvystytos e-paslaugos Lietuvoje yra susijusios su pajamų, pelno mokesčio, PVM ir muito deklaravimu, paslaugos susijusios su įdarbinimu, viešųjų bibliotekų teikiamos paslaugos ir statistikos duomenų perdavimas Statistikos departamentui. Šiomis paslaugomis Lietuva lenkia kai kurias kitas ES valstybes, jos yra teikiamos aukščiausiu paslaugai įmanomu lygmeniu. Paslaugos verslui teikiamos vidutiniškai aukštesniu lygmeniu nei paslaugos piliečiams.

1. E-VALDŽIOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

1.1. E-VALDŽIOS RAIDA LIETUVOJE

E-valdžios teisinė aplinka yra reikšminga e-valdžios funkcionalumo dalis įtvirtinanti pamatinius principus ir prielaidas, kurių pagrindu realizuojami ir funkcionuoja konkretūs e-valdžios mechanizmai. E-valdžios svarba sąlygoja ir ypatingą e-valdžios teisinės aplinkos svarbą, kadangi e-valdžia negali tinkamai funkcionuoti nesant išsamios ir nuoseklios teisinės aplinkos. Teisinės aplinkos spragos ir trūkumai sąlygos netinkamą ar nepakankamą e-valdžios funkcionalumą, arba neadekvatų e-valdžios funkcijų įgyvendinimą.

Žvelgiant į e-valdžios ir informacinės visuomenės kūrimąsi Lietuvoje, galime grįžti į 2001 m. kai Vyriausybė patvirtino ir įsteigė Informacinės visuomenės plėtros komitetą, atsakingą už informacinių technologijų ir informacinės visuomenės kūrimą Lietuvoje. 2001 m. Vasario 28 d. Vyriausybė patvirtino Informacinės visuomenės plėtros koncepciją, kuri išskyrė Elektroninės valdžios kūrimą kaip vieną iš prioritetinių sričių.

2001 m. birželį išleistas ES Komisijos e-Europe + Veiksmų planas skirtas Informacinės visuomenės plėtrai ES šalyse (taip pat ir Lietuvai) o tų pačių metų rugpjūtį Vyriausybė patvirtino Informacinės visuomenės plėtros strateginį planą 2001-2004 metams. Strategijoje buvo išskirtos 4 prioritetinės sritys: Lietuvos piliečių įgūdžiai, viešasis administravimas; e- verslas; lietuvių kultūra ir kalba.

2002 m. pabaigoje Lietuvos Respublikos Seimas apibrėždamas pagrindinius šalies plėtros ilgalaikės perspektyvos tikslus patvirtino ilgalaikę valstybės raidos strategiją. Šiuo tikslu, 2002 m. lapkričio 12 d. buvo priimtas Seimo nutarimas "Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos", kuriame betarpiškai formuluojami e-valdžios vystymo prioritetai Lietuvoje – efektyvus e-valdžios vystymasis Lietuvos valstybėje besąlygiškai siejamas su modernių informacinių ir telekomunikacinių technologijų naudojimu viešajame administravime. Minėtame nutarime formuluojamos kelios e-valdžios vystymo Lietuvoje prielaidos. Nutarimo 3 skirsnio "Ilgalaikiai valstybės raidos prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys" 2 dalyje "Gyventojų kompetencija" numatyta įgyvendinti šalies gyventojų teisę į greitą, saugų ir pigų internetą. Todėl galima teigti, jog sėkminga e-valdžios plėtra šiame teisės akte taip pat glaudžiai siejama su kokybišku interneto paslaugų prieinamumu. E-valdžia įvardinta kaip pagrindinė strateginė kryptis, padedanti gerinti valdymo kokybę ir operatyvumą, sumažinti valstybės tarnautojų skaičių ir pan., t.y., e-valdžios plėtra turi padaryti viešąjį administravimą efektyvesniu. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2002 m. gruodžio 31 d. priėmė „Nutarimą dėl e-valdžios koncepcijos patvirtinimo“. 2001 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės „Nutarimas dėl Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcijos patvirtinimo“. Informacinės visuomenės kūrimą ir

vystymą reglamentuoja ir eilė kitų dokumentų: LR Seimo „Rezoliucija dėl žinių visuomenės ir žinių ekonomikos plėtros Lietuvoje prioritetinių darbų“, LR Vyriausybės „Nutarimas dėl Lietuvos informacinės visuomenės strateginio plano patvirtinimo“, LR Vyriausybės „Nutarimas dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2002 metų detaliojo plano patvirtinimo“. Specifines sritis reglamentuoja LR Seimo priimti elektroninio parašo, valstybės, juridinių asmenų, nekilnojamo turto registro, autorių teisių ir gretutinių teisių, telekomunikacijų ir kt. įstatymai.

Informacinės visuomenės plėtros procesą Lietuvoje koordinuoja Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (IVPK).

1.2. E-VALDŽIA NACIONALINĖS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS STRATEGIJOS KONTEKSTE

Kaip jau minėjau, Lietuvos e-valdžios koncepcija yra pagrindinis dokumentas apibrėžiantis e-valdžios sąvoką ir tikslus. Šiame dokumente aiškiausiai pateikiama informacinių technologijų vaidmens valstybės valdyme koncepcija, todėl šiame skyriuje plačiau panagrinėsiu Koncepcijoje išreikštus tikslus, bei kaip sekėsi juos įgyvendinti Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 metų gruodžio 31 d. nutarimu Nr. 2115, buvo patvirtinta Elektroninės valdžios koncepcija, kurioje buvo numatyta, kad iki 2005 metų visos viešosios paslaugos, kurias administruoja viešojo administravimo institucijos ir kurios gali būti teikiamos nuotoliniu būdu, turi būti perkeltos į internetą.[1]

Koncepcijoje apibrėžiami keturi elektroninių paslaugų brandos lygiai:

- Pirmasis lygis – informacinio pobūdžio viešosios paslaugos. Institucija pateikia viešąją informaciją internetu.
- Antrasis lygis – dalinė transakcija. Institucija pateikia vartotojui savo tinklalapiuose iš dalies automatizuotas formas ir anketas, kurias užpildęs ir išspausdinęs vartotojas gali jomis naudotis (pvz., pateikti institucijai duomenis).
- Trečiasis lygis – dalinis interaktyvumas. Vartotojo tapatybė nustatoma sistemoje. Jis gali pateikti paklausimus, ir institucija elektroninio paklausimo pagrindu atsako į šį paklausimą. Tačiau viešoji paslauga (pvz., pažyma) pristatoma neelektronine forma.
- Ketvirtasis lygis – visiškas interaktyvumas. Vartotojas elektroniniais kanalais paduoda užklausą ir gauna galiojančią elektroninę viešąją paslaugą.

Elektroninės valdžios sudėtinės dalys:

- viešojo administravimo paslaugos;
- saugios informacinės sistemos ir saugi Interneto prieiga;
- įstatyminė bazė;
- valstybės registrai.

Iki 2005 metų visos viešosios paslaugos, kurias administruoja institucijos, turėjo būti iki trečiojo lygio perkeltos į internetą ar teikiamos kitais nuotoliniais būdais (išskyrus viešąsias paslaugas, kurios negali būti teikiamos nuotoliniu būdu, pvz., viešosios paslaugos, kurias teikiant privalo dalyvauti pats valstybės

tarnautojas). Konceptija taip pat apibrėžė „Vieno langelio“ principą – fiziniams ir juridiniams asmenims nereikės rūpintis atliekamų viešojo administravimo procedūrų eiga, nes tai atliks valstybės informacinės sistemos, gyventojams ir verslo subjektams tiesiogiai nedalyvaujant.

Elektroninės valdžios koncepcijoje išskirti prioritetai:

- suderinti oficialiosios informacijos šaltinių formavimo, funkcionavimo ir sąveikos teisinę bazę – parengti įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius informatikos ir telekomunikacijų veiklą, oficialiosios informacijos formavimą ir tvarkymą;
- sukurti integralią valstybės registrų sistemą, skirtą įstatymuose nustatytų objektų registravimui, apskaitai, registravimo duomenų teikimui;
- sukurti modernių informacinių technologijų naudojimu pagrįstas priemones, padedančias Lietuvos Respublikos Vyriausybei, ministerijoms, kitoms valstybės institucijoms ir įstaigoms vykdyti joms skirtas funkcijas, įrengus svarbiausiųjų valstybės funkcijų vykdymo duomenų tvarkymo informacines sistemas.

Elektroninės valdžios uždaviniai išskirti „Nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros koncepcijoje“ :

- sukurti integralią valstybės registrų sistemą, skirtą įstatymuose nustatytų objektų registravimui, apskaitai, registravimo duomenų teikimui;
- suderinti oficialiosios informacijos šaltinių formavimo, funkcionavimo ir sąveikos teisinę bazę – parengti įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius informatikos ir telekomunikacijų veiklą, oficialiosios informacijos formavimą ir tvarkymą;
- sukurti modernių informacinių technologijų naudojimu pagrįstas priemones, padedančias Lietuvos Respublikos Vyriausybei, ministerijoms, valstybinės valdžios ir valdymo įstaigoms vykdyti joms skirtas funkcijas, įrengus svarbiausiųjų valstybės funkcijų vykdymo duomenų tvarkymo informacines sistemas;
- sukurti bendrą valstybės ir savivaldybių institucijų informavimo sistemą, nustatyti gyventojų ir privataus sektoriaus informavimo tvarką, įgyvendinti "vieno langelio" principą;
- sudaryti sąlygas sukurti ir įdiegti bendrą elektroninio asmens identifikavimo ir socialinių duomenų (socialinio ir sveikatos draudimo) sistemą, atitinkančią Europos Sąjungos reikalavimus;
- integruoti valstybinius ryšio ir duomenų perdavimo tinklus, nustatyti integruoto tinklo valdymą.

Siekiami rezultatai:

- valstybės ir savivaldybių tarnautojai galės veiksmingiau, racionaliau ir lanksčiau spręsti valstybės valdymo, jos išteklių panaudojimo klausimus:
- visi tarnautojai privalės išmokti e-raštingumo ir turėti tai patvirtinančius dokumentus;
- visi tarnautojai, kuriems bus suteiktos teisės, turės procesorines korteles su e-parašu ir dirbs su elektroniniais dokumentais;
- bus pradėta aptarnauti gyventojus pagal “vieno langelio” principą (pvz.: Sodra, Vilniaus savivaldybė);
- viešieji pirkimai bus skaidrūs konkurso dalyviams, kurie per specialiai skirtą interneto portalą galės operatyviai gauti juos dominančią informaciją, o pirkimo konkursus skelbiančios institucijos gaus centralizuotas viešųjų pirkimų aprūpinimo ir organizavimo paslaugas [1]

E-valdžios koncepcijoje yra pripažįstama, jog pokyčiai susiję su informacinių technologijų diegimu ir e-valdžios projektų įgyvendinimu bus labai ryškūs. Informacinės technologijos ir jų panaudojimo galimybės pakeis valstybės valdymo sampratą, gyventojų, verslo bei institucijų komunikacijos kokybę. E-valdžios koncepcijoje yra pateikiami numatomi pokyčiai ir jų nauda visoms visuomenės grupėms. Koncepcijoje yra suformuluotas tikslas „didinti LR vykdomosios valios sprendimų priėmimo skaidrumą, kokybiškiau ir efektyviau teikti visuomenei, verslo subjektams ir institucijoms viešąsias paslaugas ir informaciją, panaudoti tam informacinių technologijų teikiamas galimybes”. Pabrėžiamas svarbiausias uždavinys yra pasiekti, kad nuo 2005 m. viešosios paslaugos būtų teikiamos naudojantis informacinėmis technologijomis. Akivaizdu, kad ši koncepcija iš esmės yra orientuota į valstybės viešųjų paslaugų perkėlimą į elektroninę erdvę, t.y. į viešųjų paslaugų tiekimą panaudojant informacinių technologijų instrumentus. Šis perkėlimas yra suskirstytas į keturis lygius pagal interakcijos intensyvumą, numatyti paslaugų teikimo principai (pvz., vieno langelio principas). E-valdžios strategijoje taip pat yra bandoma apibrėžti e-valdžios aprėptį ir prioritetus. E-valdžios koncepcija turi būti įgyvendinama visais valdžios ir savivaldos lygiais. Pirminiai prioritetai yra integruota valstybės registrų sistema, konkrečių valstybės institucijų informacinių sistemų kūrimas bei juridinių ir fizinių asmenų tapatybės nustatymo sistemos. Be to koncepcijoje pateikiamos e-valdžios projektų valdymo ir finansavimo gairės, viešųjų paslaugų teikimo techniniai sprendimai. Tenka apgailestauti, kad e-valdžios strategija yra santykinai siaura ir nustato tik elektroninių viešųjų paslaugų teikimo gaires, be to, daugeliu atveju akcentuoja būtent instrumentus, o ne e-sąveikų efektyvumą. Tokiame kontekste verta atkreipti dėmesį, jog e-valdžia turėtų būti suprantama kaip platesnės e-demokratijos sąvokos dalis.

E-demokratija apima ne tik e-valdžią ir e-paslaugas, bet ir žemiau nagrinėjamas e-rinkimų, piliečių elektroninio dalyvavimo valstybės sprendimų priėmimo procese ir pan. problemas, t.y. ne tik informacinių technologijų instrumentus, bet ir jų sąveikas su teisiniais-politiniais, kultūriniais ir pan. reiškiniais.

Deja, minėtuos Lietuvos Respublikos e-valdžios teisės aktuose apie e-demokratiją tik užsimenama, tačiau apie jos sampratą ir įgyvendinimą nekalbama. Pavyzdžiui, Lietuvos nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros koncepcijoje 6.2. punkte yra teigiama, jog norint modernizuoti valstybės valdymą reikės plėtoti e-valdžią ir e-demokratiją. Tačiau toliau dokumente apie e-demokratiją nėra kalbama. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strateginiame plane taip pat yra minima elektroninės demokratijos plėtra kaip vienas iš prioritetų, tačiau pati plėtra nedetalizuojama. Apie informacinių technologijų taikymą rinkimų proceso metu nėra kalbama nei teorinėse koncepcijose nei praktiniuose planuose. Todėl galima daryti išvadą, jog Lietuvoje e-valdžios samprata nesiejama su e-demokratijos kategorija, tokiu būdu nepastebinti minėtų teisinių-politinių, kultūrinių, ekonominių e-valdžios dimensijų. E-demokratija dar nėra pilnai tapusi teisinės-politinės darbotvarkės dalimi ir nėra iki galo įsisąmoninta.

O ir pagal pasiekimus kuriant elektroninę vyriausybę tarp Vidurio Europos šalių Lietuvai tenka tik vidutiniokės vaidmuo, kaip parodė "Economist Intelligence Unit" 2004 m. tyrimas. Įtakingo žurnalo "Economist" atliktame tyrime "Elektroninė vyriausybė Vidurio Europoje: viešojo administravimo įvertinimas" Lietuvos pasiekimai įvertinti 4,62 punkto iš 10 galimų. Pagal šį rodiklį Lietuva užima 7-ąją vietą ir lenkia tik Latviją (4,58 punkto), Slovakiją (4,44 punkto), Rumuniją (3,99 punkto) bei Bulgariją (3,71 punkto). Elektroninės vyriausybės kūrimo pirmauja Estija (5,87 punkto), Čekija (5,67 punkto), Slovėnija (5,33 punkto), Lenkija (4,74 punkto), Vengrija (4,69 punkto) bei Turkija (4,64 punkto).

Elektroninės valdžios politika yra glaudžiai susijusi su kitomis valdžios vykdomos politikos sritimis. Ji glaudžiai siejasi su sprendimais priimamais dėl Valstybinių informacijos paslaugų teikimo ir resursų, personalo mokymo informacijos technologijų srityje, informacijos prieinamumo, naudojimo ir išlaptinimo. E-valdžios projektai taip pat priklauso nuo sprendimų Informacijos ir Telekomunikacijos srityje bei visos įstatymų bazės. Atrodo, kad Lietuvos vyriausybė leidžia daug įstatymų, kurie turėtų įgalinti e-valdžios plėtrą ir sudaryti palankias sąlygas jai vystytis. Tačiau atidžiau pažiūrejus į priimtus įstatymus matome, kad jiems trūksta vientisumo. Nors kiekvienas iš dokumentų reglamentuoja atsikrą e-valdžios sritį, šalyje trūksta bendros ir į ateitį orientuotos strategijos. Tačiau tai nėra vien tik įstatymų bazės spragos, o taip pat ir pačių institucijų teikiančių e-paslaugas ir koordinuojančių projektus pasyvumas, delsimas ir nenoras bendradarbiauti tarpusavyje. Bendradarbiavimą stabdo ir silpna e-valdžios infrastruktūra šalyje. Šiai dienai dar nėra sukurtas bendradarbiavimo tarp institucijų tinklas, kuris įgalintų greitą ir saugų pasikeitimą informacija tarp valstybinių institucijų.

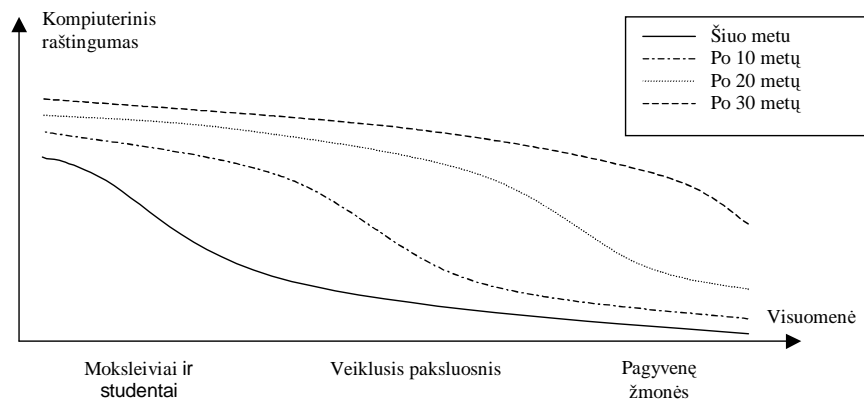
2. LIETUVOS VISUOMENĖS PASIRENGIMAS E-VALDŽIAI ĮGYVENDINTI

“Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į Lietuvos švietimą 2005-2007 metų strategijoje” akcentuojamas visuotinio kompiuterinio raštingumo principas – siekiama skatinti visus gyventojus naudotis kompiuterinėmis technologijomis ir paslaugomis, sudarant sąlygas jiems pasiekti reikiamą technologinio kompiuterinio raštingumo lygį. Vienas iš pagrindinių strategijos tikslų – gerinti gyventojų kompiuterinę kompetenciją, sumažinti socialinę atskirtį informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) srityje. Siekiant užtikrinti gyventojų kompiuterinę kompetenciją ir socialinę sanglaudą, būtinas nuolatinis mokymasis, profesinės ir asmeninės veiklos tobulinimas, nes žinios ir gebėjimai tampa pagrindine visų visuomenės sričių varomąja jėga. Greitas ir paprastas informacijos pasiekiamumas, informacinių paslaugų plėtra tampa pagrindine sąlyga sprendžiant ekonominius ir socialinius uždavinius.

Informacinės visuomenės plėtra gali būti nagrinėjama įvairiais aspektais: moksliniu, technologiniu, politiniu, ekonominiu, kultūriniu ir kitais. Iš daugelio krypčių pasirinkau nagrinėjimui tris kryptis kurios šiuo metu yra aktualios Lietuvoje, ir kurios turi didelę įtaką mano nagrinėjamai temai, e-valdžiai: 1) kompiuterinis raštingumas, 2) pilietinių funkcijų kompiuterizuotas vykdymas (naudojimas viešosiomis paslaugomis elektroniniu būdu) ir 3) profesinė kompiuterinė kompetencija.

Kompiuterinio raštingumo lygis vis dažniau matuojamas ECDL programos žinojimu, tačiau daug dirbančių kompiuteriu žmonių operuoja žiniomis, kurios yra ne ECDL programos rėmuose, tas jiems netrukdo ir jų negalima laikyti neraštingais. Kompiuterinio neraštingumo likvidavimo programa Lietuvoje vyksta patenkinamai, didžiausią dėmesį fokusuojant į besimokančiųjų pasluoksnį. Kiekvienais metais valstybė ir kiti fondai skiria pakankamai dideles lėšas mokykloms ir kiekvienais metais didelis jaunų “raštingų” žmonių skaičius įsilieja į veiklų visuomenės pasluoksnį, pakeisdamas išeinančius į pensiją. Pastarųjų sąskaita didėja “raštingų” pensijinio amžiaus žmonių skaičius. Tai iliustruoja kompiuterinio raštingumo kreivės (*Lentelė 1*). [19] Didelę dalį Lietuvos gyventojų sudaro kaimo žmonės, kurie pastebimai lėčiau kyla kompiuterinio raštingumo laiptais, tačiau kompiuteris kaime nebėra nežinomas. Jis pasiekiamas per kaimo mokyklas, bibliotekas, kultūros namus, pažangius ūkininkus, kurie jau pradeda naudoti jį savo profesinėje veikloje. Kaimo vietovėse taip pat kuriamos viešos interneto prieigos, kurios steigiamos iš ES lėšų per įvairius vietos projektus. 11.5 % Lietuvos gyventojų bedarbiai (LR Statistikos departamento 2005 m. duomenys). Jų kompiuterinis raštingumas keliamas įvairiuose kursuose, finansuojant valstybės, privatiems ir užsienio fondams.

Tikėtinas kompiuterinio raštingumo lygio kilimas Lietuvos visuomenėje



Kasdieninių funkcijų vykdymas internetu – yra viena iš uždavinio suteikti visiems piliečiams galimybę naudotis informacinių technologijų pranašumais kasdienėje veikloje dalių. Tai labai svarbi informacinės visuomenės plėtros kryptis, tuo kad tokios funkcijos kaip mokesčių mokėjimas, įvairios pažymos, valstybinių sprendimų svarstymai, nuomonių pateikimas ir t.t. yra būtini pilietinėje visuomenėje, bet jie yra nepaprastai imlūs laikui ir pinigams.

Gebėjimas perkelti savo veiklą į elektroninę erdvę tapo vienu iš svarbiausių ICT įgūdžių, ypač kai yra kalbama apie naudojimąsi elektroninėmis viešosiomis paslaugomis internetu, kas yra neatsiejama e-valdžios dalis.

Tačiau šiuo metu būtina taip pat plačiai kelti ir nagrinėti profesinės kompiuterinės kompetencijos problemą. Koks geras bebūtų savo srities specialistas – vadovas inžinierius ekonomistas buhalteris ir t. t., jis gali prisitaikyti dirbti modernioje kompiuterizuotoje organizacijoje tik tokiu atveju, jeigu 1) jis bus kompiuteriškai raštingas; 2) jis mokės dirbti su jo specialybei skirta kompiuterine technika ir programomis, kurių neapima kompiuterinio raštingumo sąvoka. Taigi, profesinę kompiuterinę kompetenciją galima apibrėžti taip: tai profesinė kompetencija plus kompiuterinis raštingumas, plus profesinės kompetencijos realizacija kompiuteriu.

Lietuvoje profesinė kompiuterinė kompetencija ugdoma maždaug nuo 1990-ųjų, kai rinkoje pasirodė pirmieji personaliniai kompiuteriai. Daugelis tuomet dar pajėgių įmonių keitė didelius ES klases ir mini SM klases kompiuterius personaliniais kompiuteriais ir jų tinklais, samdė programuotojus kurti naują programinę įrangą ir mokė savo darbuotojus dirbti kompiuterizuotose darbo vietose. Tai galima laikyti kompiuterinės kompetencijos ugdymo pradžia. Praėjęs dešimtmetis išaugino nemažai profesionaliai vykdančių savo pareigas kompiuteriu, tačiau šis procesas vyksta ir vyks nuolat. Tai lemia kelios priežastys. Pirmą, kompiuterinis neraštingumas nelikviduotas. Antra, į veiklų visuomenės pasluoksnį įsiliejanti jaunoji karta turi pakankamą kompiuterinį raštingumą, tačiau neturi pakankamo profesinio išsilavinimo, jis įgyjamas tik dirbant. Trečia, sąvoka “profesinė kom-

piuterinė kompetencija” kinta, vystantis informacijos technologijoms: šiandien nebepakanka vakarykščių žinių, rytoj nebepakaks šiandieninių. Norint išlaikyti pakankamą profesinę kompiuterinę kompetenciją teks mokytis nuolat, keliant savo kvalifikaciją. Tačiau profesinė kompiuterinė kompetencija gali būti pradėta ugdyti universitetuose ir kolegijose, be to jos daigai pradeda rasti ir Lietuvos kaimo veiklių gyventojų, jaunimo ir išsilavinusių ūkininkų pasluoksnyje.

Kompiuterinio neraštingumo likvidavimo problema, tai tik pirmasis ir būtinas žingsnis į informacijos visuomenę. Pilietinių funkcijų kompiuterinis vykdymas ir profesinė kompiuterinė kompetencija reikalauja kur kas gilesnio šiuolaikinių informacijos technologijų pažinimo bei manipuliavimo informacijos resursais įgūdžių.

Vyriausybės patvirtintoje Visuotinio kompiuterinio raštingumo programoje numatoma, kad nuo 2004 iki 2012 metų apie 970 tūkst. gyventojų įgis kompiuterinį raštingumą, atitinkantį jų išsimokslinimą ir profesinę kvalifikaciją. Programa numato visiems Lietuvos gyventojams, nepriklausomai nuo jų išsilavinimo, profesijos, gyvenamosios vietos, amžiaus, lyties, specialiųjų poreikių ir socialinės padėties, sudaryti lygias galimybes įgyti kompiuterinį raštingumą. Prognozuojama, kad pirmuosius ketverius metus (2004-2007 metai) norinčiųjų įgyti kompiuterinį raštingumą gausės ir 2008-2009 metais jų bus daugiausia. Vėliau (2010-2012 metais) mokymosi poreikis mažės, nes daugelis gyventojų jau bus įgiję kompiuterinį raštingumą.

Laukiama, jog įgyvendinus programą pagerės gyventojų kompetencija, veiksmingiau dirbs valstybės tarnautojai ir darbuotojai; kompiuterinio raštingumo mokymo paslaugas teikiančios institucijos bus aprūpinamos naujausia literatūra (ne mažiau kaip 4 pavadinimų kasmet), labai pagausės kompiuterių vartotojų. Valstybės lėšos programai 2004-2012 metais įgyvendinti pagal šalies finansines galimybes bus numatomos kasmet, rengiant atitinkamų metų biudžetą ir Valstybės investicijų programą.

Programos rengėjai pabrėžia, jog šiuo metu gyventojų kompiuterinio raštingumo lygis priklauso nuo jų *gyvenamosios vietos* (miesto ar kaimo vietovės), *amžiaus ir pajamų*. Kuo aukštesnis gyventojų išsimokslinimas ir didesnės pajamos, kuo jie jaunesni, kuo daugiau jų gyvena didmiesčiuose ir miestuose ir užima aukštesnę socialinę padėtį, tuo aukštesnis jų skaitmeninio raštingumo lygis ir didesnis troškimas juo disponuoti.

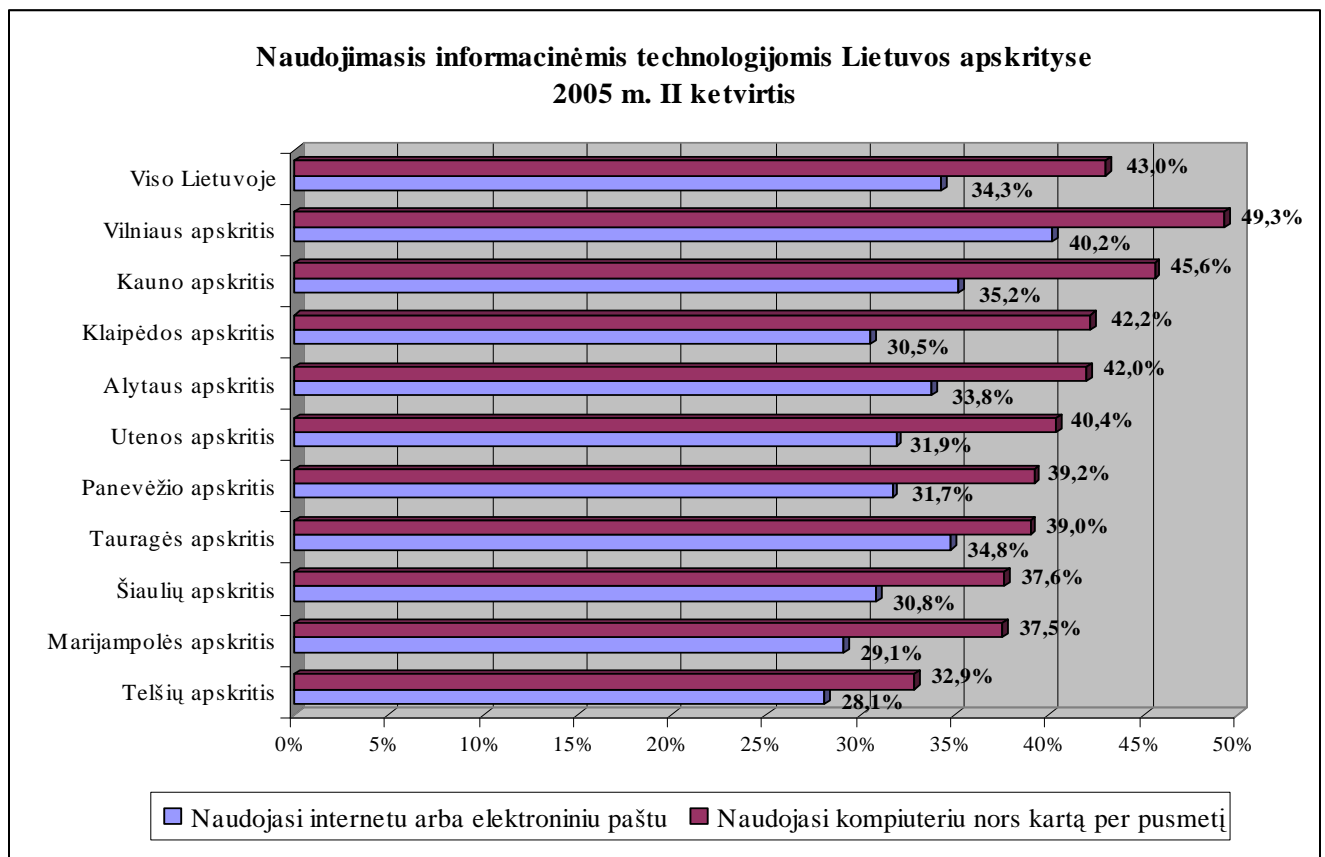
Informacinės visuomenės plėtros Lietuvos regionuose tyrimo apžvalga

Informacinės visuomenės tolygi plėtra yra viena svarbiausių sėkmingo šalies vystymosi prielaidų, tuo tarpu Lietuvoje matyti ženklūs skirtumai tarp miestų ir kaimo vietovių pagal svarbiausius informacinės visuomenės plėtros rodiklius. Iki šiol Lietuvoje nebuvo atliekami jokie tyrimai, kurie leistų įvertinti svarbiausius informacinių technologijų panaudojimo rodiklius atskirose šalies apskrityse, jose esanti skaitmeninį sklaidą, t.y. informacinių technologijų naudojimo skirtumus pagal gyvenamą vietą, amžių, pajamas ir pan.

Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės užsakymu 2005 m. gegužės – birželio mėnesiais „TNS Gallup“ atliko informacinės visuomenės plėtros Lietuvos regionuose tyrimą, kurio metu buvo įvertinti pagrindiniai kompiuterių ir interneto naudojimo rodikliai 10 šalies apskričių (*Lentelė 2*). Tyrimo metu buvo įvertinta, kokia gyventojų dalis ir kaip dažnai naudojasi kompiuteriais bei internetu, kokia jų dalis tenka didiesiems miestams ir atskiroms Lietuvos apskritims, kokia yra vartotojų demografija pagal amžių, pajamas, išsimokslinimą. [16]

Tyrimo duomenimis, kompiuteriu daugiausia naudojasi Vilniaus apskrities gyventojai (49,3 proc.), tuo tarpu mažiausiai – Telšių apskrityje (32,9 proc.). Panašios tendencijos išlieka ir tarp naudojančių internetą arba elektroninį paštą: Vilniaus apskrityje – daugiausia (40,2 proc.), Telšių apskrityje – mažiausia (28,1 proc.) naudotojų.

Lentelė 2



Duomenų šaltinis: TNS Gallup

Naudojimas personaliniu kompiuteriu.

Tyrimo duomenimis, 43 proc. 15-74 metų amžiaus Lietuvos gyventojų personaliniu kompiuteriu naudojasi bent kartą per pastaruosius 6 mėnesius, tuo tarpu 52,3 proc. apklaustųjų prisipažino niekada

nesinaudoję kompiuteriu. 85,2 proc. besinaudojančių kompiuteriu naudojosi juo bent kartą per savaitę ir dažniau, iš jų 50,9 proc. – kiekvieną dieną.

Lietuvoje kompiuteriais naudojasi kiek daugiau vyrų nei moterų, tačiau šis skirtumas gana nedidelis: vyrų – 44,9 proc., moterų – 41,4 proc., kurie nors kartą per pusmetį naudojosi kompiuteriu. Tik Kauno ir Telšių apskrityse moterų, besinaudojančių kompiuteriu, yra daugiau nei vyrų.

Daugiausia kompiuterio naudotojų yra tarp aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų (76,9 proc.), tuo tarpu beveik dvigubai mažiau jų yra tarp vidurini/spec. vidurinį (39,4 proc.) ir pradinį/pagrindinį (32,5 proc.) išsilavinimą turinčių žmonių. Pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių kompiuterio vartotojų rodiklį pirmauja Marijampolės apskritis (93,8 proc.) ir Panevėžio miestas (90,3 proc.). Panevėžyje, lyginant su kitais didžiaisiais Lietuvos miestais, yra daugiausia kompiuterio naudotojų tarp pradinį/pagrindinį išsilavinimą turinčių žmonių (54,2 proc.).

Naudojimosi kompiuteriu apimtys ženkliai priklauso nuo gyventojų amžiaus. Daugiausiai kompiuterio naudotojų yra tarp jaunų žmonių: 15-25 m. amžiaus žmonių grupėje kompiuteriu vidutiniškai naudojosi 85,2 proc.; 26-35 m. amžiaus grupėje – 50,4 proc. (pirmauja Kaunas – 83 proc.; Panevėžys – 70,3 proc.); 36-45 m. amžiaus grupėje atitinkamai – 45,8 proc. (pirmauja Klaipėda – 72,2 proc.) ir 46-55 m. amžiaus grupėje – 27,8 proc. (pirmauja Vilnius – 49 proc.; Kaunas – 37,1 proc.). Vyresnio amžiaus žmonės informacinėmis technologijomis naudojasi mažai – tik 8,9 proc. vyresnių negu 56 m. amžiaus gyventojų nors kartą per pusmetį naudojo kompiuterį (pirmauja Vilnius – 23,7 proc.).

Patys aktyviausi kompiuterio naudotojai yra mokiniai ir studentai – net 97,5 proc. jų teigė, kad bent kartą per pastaruosius 6 mėnesius naudojosi kompiuteriu. Dirbančiųjų respondentų grupėje kompiuteriu naudojosi 53 proc., bedarbių grupėje atitinkamai – 16,1 proc., namų šeimininkų ir tų, kurios dekretinėse atostogose – 27,8 proc. ir pensininkų grupėje – 4,7 proc.

Informacinių technologijų naudojimas tiesiogiai susijęs ir su gyventojų pajamomis. Tyrimo duomenys rodo, kad tarp uždirbančių daugiau nei 601 Lt/mėn. kompiuteriu naudojosi 72,8 proc., 451-600 Lt/mėn. – 51,2 proc., 351-450 Lt/mėn. – 32,7 proc., 201-350 Lt/mėn. – 28 proc. ir iki 200 Lt/mėn. atitinkamai – 26,9 proc. visų Lietuvos gyventojų. [16]

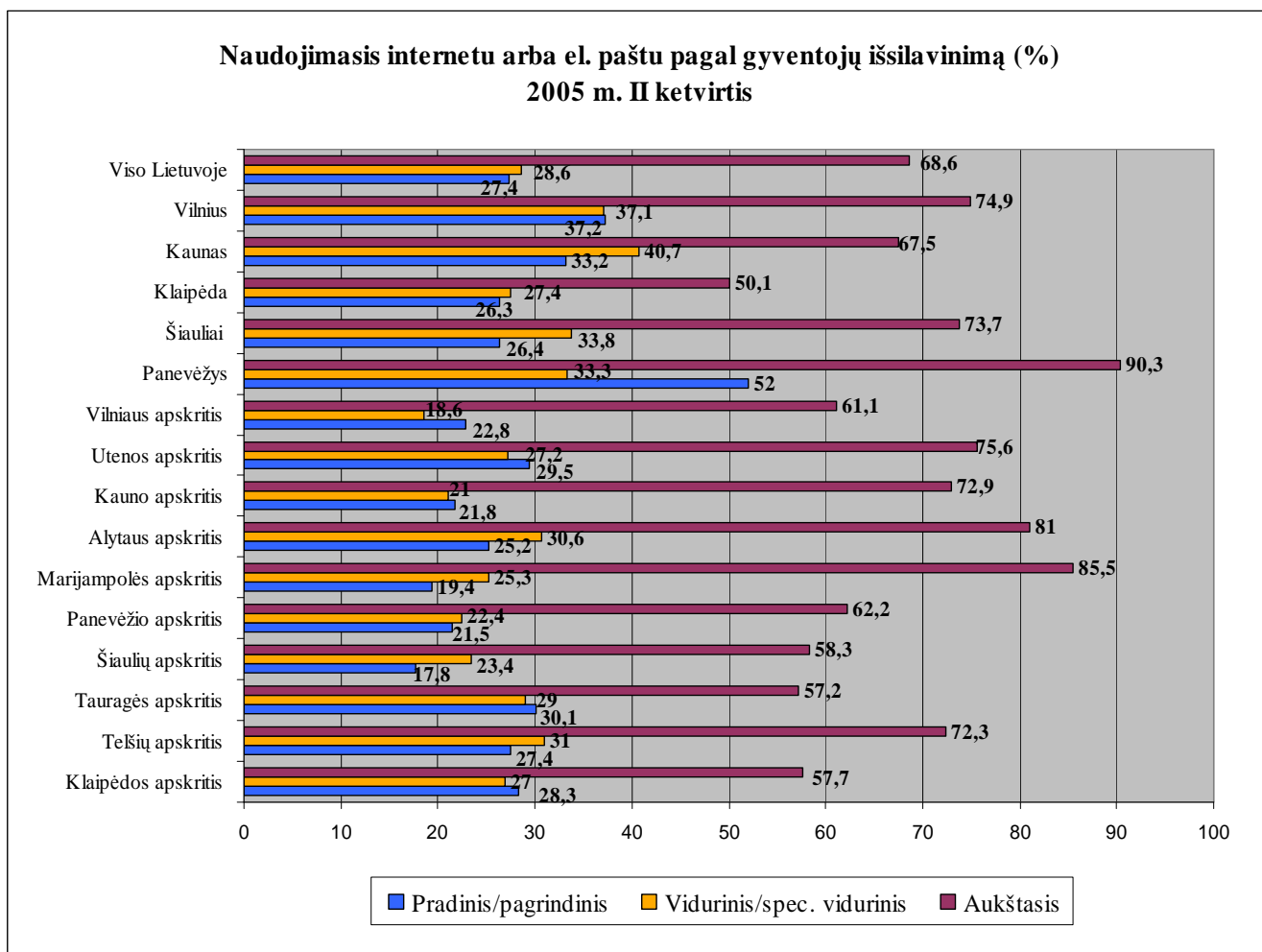
Naudojimasis internetu arba e-paštu.

34,3 proc. 15-74 metų amžiaus Lietuvos gyventojų internetu arba e-paštu naudojosi nors kartą per pastaruosius 6 mėnesius, tuo tarpu net 64,7 proc. teigė niekada nesinaudoję. 79,1 proc. besinaudojančių internetu/e-paštu naudojasi juo bent kartą per savaitę ir dažniau, iš jų 40 proc. – kiekvieną dieną.

Internetu/e-paštu vidutiniškai daugiau naudojasi vyrai – 35,9 proc., kiek mažiau moterų – 32,8 proc. Moterys vyrus lenkia tik Kauno ir Alytaus apskrityse.

Daugiausia internetu/e-paštu naudojasi aukštąjį išsilavinimą turintys žmonės – 68,6 proc. (*Lentelė 3*) Pagal šį parametą vėl išsiskiria Panevėžio miestas (90,3 proc.) ir Marijampolės (85,5 proc.) bei Alytaus (81 proc.) apskritys. Vidurinių/spec. vidurinių išsilavinimą turinčių žmonių grupėje internetu/e-paštu vidutiniškai naudojasi 28,6 proc. (pirmauja Kaunas – 40,7 proc.), pradinį/pagrindinį išsilavinimą turinčių žmonių – 27,4 proc. Kai kuriuose miestuose ir apskrityse pastebima tendencija, kad interneto/e-pašto vartotojų su pradinio/pagrindinio išsilavinimu procentas didesnis, nei vartotojų, turinčių vidurinių/spec. vidurinių išsilavinimą. Šis skirtumas ypač ženklaus Panevėžyje: interneto/e-pašto vartotojų su viduriniu/spec. viduriniu išsilavinimu yra 33,3 proc., tuo tarpu su pradinio/pagrindinio išsilavinimu – 52 proc.

Lentelė 3



Duomenų šaltinis: TNS Gallup

Internetu/e-paštu 15-25 m. amžiaus žmonių grupėje vidutiniškai naudojasi 76,6 proc. (pirmauja Panevėžys – 95,2 proc.; Šiauliai – 90,5 proc.); 26-35 m. amžiaus grupėje – 37,4 proc. (pirmauja Kaunas – 63,3

proc.; Šiauliai – 60,5 proc.); 36-45 m. amžiaus grupėje atitinkamai – 31,5 proc. (pirmauja Vilnius – 44,8 proc.; Šiauliai – 43 proc.); 46-55 m. amžiaus grupėje – 21,6 proc. (pirmauja Vilnius – 40,7 proc.; Šiaulių apskritis – 30 proc.) ir vyresnių nei 56 m. amžiaus žmonių – tik 6,2 proc. (pirmauja Vilnius – 18,1 proc.; Alytaus apskritis – 12,6 proc.).

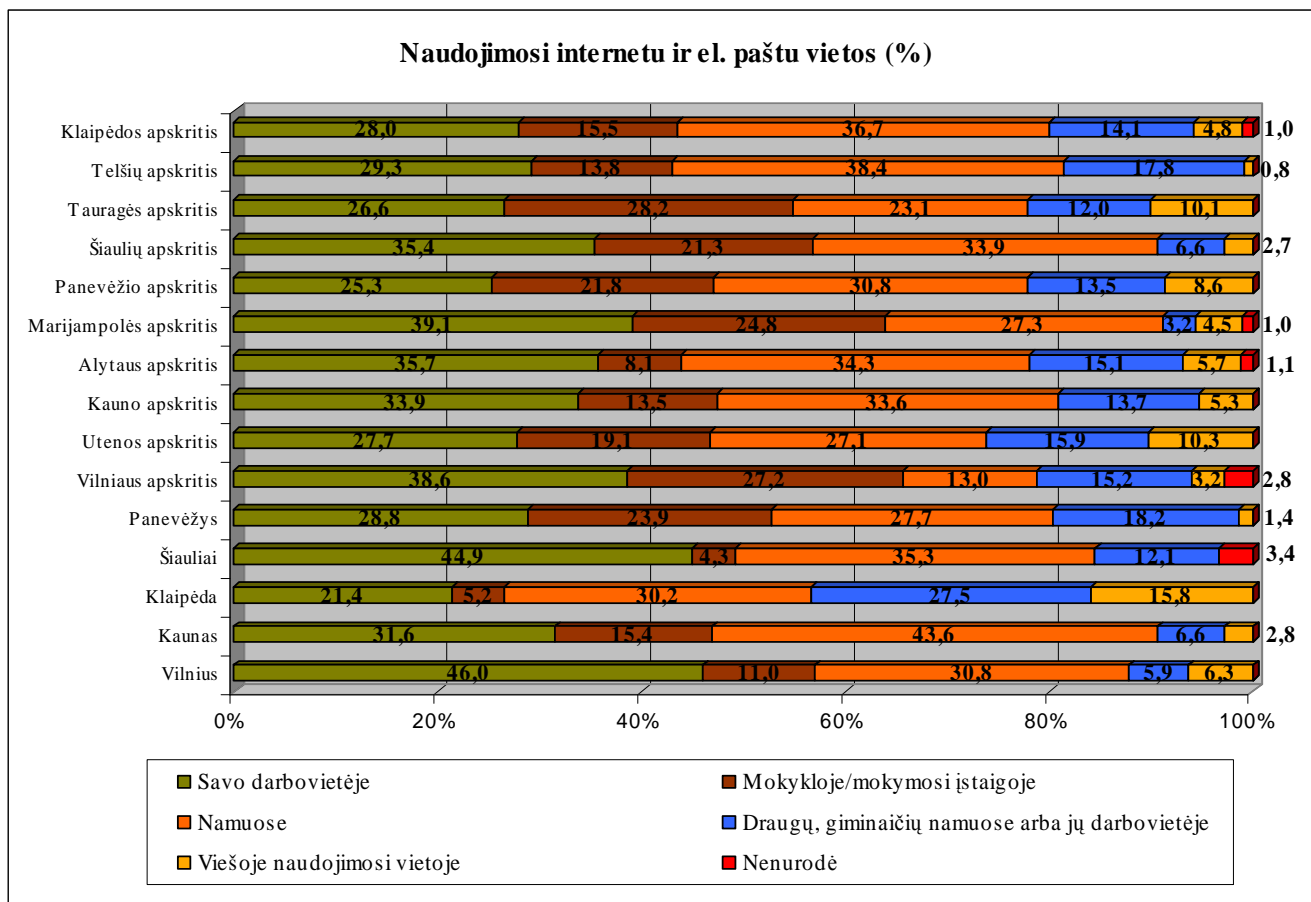
Interneto ir e-pašto naudojimo rodikliai geriausi tarp moksleivių ir studentų – net 91,5 proc. naudotojų yra jų grupėje. Antroje vietoje lieka dirbantieji, kurių grupėje internetu/e-paštu naudojosi 40,3 proc. apklaustųjų, bedarbių grupėje atitinkamai – 11,9 proc., namų šeimininkų ir tų, kurios dekretinėse atostogose – 13,3 proc. ir pensininkų grupėje mažiausiai – 2,4 proc.

Tyrimo duomenys rodo, kad tarp uždirbančių daugiau nei 601 Lt/mėn. internetu arba e-paštu naudojosi 63,7 proc., 451-600 Lt/mėn. – 41,6 proc., 351-450 Lt/mėn. – 25 proc., 201-350 Lt/mėn. – 20,3 proc. ir iki 200 Lt/mėn. atitinkamai – 18,8 proc. visų Lietuvos gyventojų.

71,8 proc. respondentų, besinaudojančių internetu/e-paštu, nurodė, kad naudojasi ir e-paštu, ir naršo po interneto puslapius, tuo tarpu 24,5 proc. tik naršo po interneto tinklalapius, o 3,7 proc. naudojasi vien tik e-paštu.

Internetu arba e-paštu daugiausia naudojama darbovietėje (32,7 proc.) arba namuose (31,7 proc.). Mokykloje ar kitoje mokymo įstaigoje internetu/e-paštu naudojosi 17,2 proc. apklaustųjų; draugų, giminių namuose ar jų darbovietėje – 12,2 proc.; viešose vietose (pvz., interneto kavinėse, pašte, bibliotekoje) – 5,8 proc. visų respondentų, besinaudojančių internetu/e-paštu. [16]

Lentelė 4



Pastaba. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio apskričių rezultatai pateikiami atėmus pačius išvardintus miestus. *Duomenų šaltinis:* TNS Gallup [16]

Žinia, kad 64,7 proc. gyventojų tyrimo metu teigė niekada nesinaudoję Internetu turėtų nuliūdinti e-valdžios strategijų kūrėjus, nes tai reiškia, kad e-valdžios projektai, kurie yra įgyvendinami, pasiekia tik 35,3 proc. gyventojų- tuos, kurie turi geriausią išsilavinimą, didesnes pajamas, yra jaunesni ir turi darbą. Pagal kitų tyrimų duomenis, Lietuvoje Interneto vartojų skaičius yra didesnis, bet net ir tuo atveju, didelė dalis žmonių lieka izoliuoti e-paslaugų srityje. Todėl labai svarbu toliau vykdyti programas Interneto vartojų skaičiui kelti ir taikyti lengvatas norintiems įsigyti asmeninį kompiuterį bei įsivesti Internetą namuose. Šiais metais yra svarstoma toliau pratęsti mokesčių lengvatos perkantiems asmeninį kompiuterį programa, kai asmenims perkantiems asmeninį kompiuterį suteikiama lengvata išskaičiuojama iš pajamų mokesčio. Tai turėtų padėti ir paskatinti daugiau gyventojų svarstančių įsigyti asmeninį kompiuterį, tačiau yra daug tokių gyventojų, kurie dėl savo mažų pajamų arba nepakankamo kompetencijos lygio net nesvarsto tokios galimybės. Tie žmonės turėtų tapti tiksline grupe, kurios įgūdžius bei kompetenciją reikia kelti per įvairias vyriausybės vykdomas programas. Kaip matyti iš tyrimo, žemiausias naudojimas informacinėmis technologijomis yra tarp vyresnio amžiaus

žmonių, žemesnį išsilavinimą turinčių gyventojų ir žemesnes pajamas gaunančių asmenų. Bendra situacija Lietuvoje nėra džiuginanti ir galima pastebėti, kad dar daug turi būti nuveikta, kad kompiuteris ir Internetas taptų neatsiejama gyvenimo dalimi didesnėje dalyje Lietuvos visuomenės. Derinant viešojo ir privataus sektorių pastangas, reikia stengtis suteikti priėjimą prie interneto bei įgūdžius juo naudotis kuo daugiau žmonių gyvenančių kaimo vietovėse, vyresnio amžiaus žmonėms, ir žmonėms gaunantiems žemas pajamas, nes visuomenę reikia sistemingai ruošti tokių e-valdžios projektų kaip e-parašas įgyvendinimas.

2.1. STRATEGINIAI LIETUVOS INFORMACINĖS VISUOMENĖS PLĖTROS DOKUMENTAI

Pastaraisiais metais Lietuvoje priimti strateginiai informacinės visuomenės plėtrą šalyje formuojantys dokumentai. Šiuose dokumentuose pakankamai aiškiai akcentuojama šalies gyventojų kompiuterinio raštingumo svarba, numatomos priemonės aktyvesnės gyventojų veiklos kompiuterinėje erdvėje užtikrinimui bei skatinimui.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 metų birželio 8 dienos nutarimu patvirtino “Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategiją”. Dokumente akcentuojama, kad informacinė visuomenė, šalia saugios visuomenės ir konkurencingos ekonomikos, yra pirmas iš trijų ilgalaikių valstybės raidos prioritetų, kurie įtvirtinti valstybės plėtros ilgalaikės perspektyvos tikslus apibrėžiančiame dokumente – Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje.

Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija parengta atsižvelgiant į dar Europos Bendrijos užsibrėžtus tikslus, įtvirtintus Europos Tarybos 2000 metais priimtoje Lisabonos strategijoje – sukurti Europoje konkurencingą žinių ekonomiką. Strategija remiasi tokia Lietuvos vizija: “Pažangi informacinė visuomenė, t.y. išsilavinusi ir nuolat besimokanti visuomenė, kurios nariai savo veiklą grindžia informacija, žinojimu ir naujausių technologijų teikiamomis galimybėmis”.

Siekiant šio tikslo, būtina sukurti ir plėtoti informacinę visuomenę, kurioje piliečiai turėtų galimybes ir gebėtų naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija orientuota į keletą prioritetų, visu pirma tai – gyventojų kompetencija ir socialinė sanglauda. Šiuo prioritetu siekiama sudaryti sąlygas mūsų šalies gyventojams įgyti žinias ir įgūdžius, reikalingus sėkmingam informacinių ir ryšių technologijų taikymui kasdieninėje veikloje, bei užtikrinti galimybes jomis naudotis.

Strategija – tai šešerių metų trukmės planavimo dokumentas, kuriame išdėstyti svarbiausi valstybės siekiai, užtikrinantys informacinės visuomenės plėtrą Lietuvoje: Strategijoje apibrėžta valstybės vizija, prioritetinės kryptys, nustatyti tikslai; taip pat numatytas įgyvendinimo ir stebėsenos modelis. Numatyti uždavinių įgyvendinimo ir vertinimo rodikliai, tarp kurių labai svarbus – informacinių technologijų ir telekomunikacijų naudojimo tarp gyventojų vertinimas.

Antrasis strategijos prioritetas - Viešojo administravimo modernizavimas panaudojant informacines ir ryšių technologijas. Europoje ir pasaulyje vis daugiau dėmesio skiriant informacinės visuomenės plėtrai, vienas iš svarbiausių veiksnių yra internetu teikiamu viešųjų paslaugų plėtra. Žinių ekonomika - trečiasis strategijos prioritetas, skirtas skatinti žiniomis, inovacijomis, mokslo pasiekimais, informacinėmis technologijomis grindžiamos ekonomikos plėtra. Plėtojant žinių ekonomiką, ypač svarbia tampa kvalifikuota darbo jėga, todėl

daugelis šalių orientuojasi į savo švietimo sistemos nuolatinį tobulinimą. Taip pat būtina užtikrinti palankią aplinką mokslo ir verslo bendradarbiavimui, inovacijų diegimui versle.

“Lietuvos žinių visuomenės plėtros pažangos apžvalgoje”, kurią 2005 metais parengė Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, akcentuojama, kad informacinės visuomenės plėtros procesai Lietuvoje yra horizontalūs, pastebimas glaudaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo poreikis. Valdžios institucijų lygmenyje formuojama informacinės visuomenės plėtros strategija ir vykdoma jos įgyvendinimo priežiūra.

Informacinės visuomenės plėtros komitetas Lietuvos Respublikos Seime rengia ir svarsto informacinės visuomenės plėtrą reglamentuojančių teisės aktų projektus, atlieka valstybės išteklių naudojimo, investicijų programų parlamentinę kontrolę. Žinių visuomenės taryba prie Lietuvos Respublikos Prezidento teikia siūlymus dėl valstybinės žinių politikos formavimo ir įgyvendinimo, plėtoja visuomenės ir valstybės institucijų dialogą bei tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Apžvalgoje akcentuojama, kad siekiant ugdyti Lietuvos gyventojų gebėjimus naudotis informacinėmis technologijomis, sudarant sąlygas visiems gyventojams siekti visuotinio kompiuterinio raštingumo, atitinkančio jų išsilavinimą ir profesinę veiklą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtinto Visuotinio kompiuterinio raštingumo programą, kuria siekiama ugdyti ir plėtoti gyventojų kompiuterinį raštingumą ir iš dalies finansuoti gyventojų kompiuterinio raštingumo mokymus. Švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintas Visuotinio kompiuterinio raštingumo standartas, kuriuo nustatyti vienodi reikalavimai ir rekomendacijos gyventojų kompiuterinio raštingumo kvalifikacijai, įteisinti kompiuterinio raštingumo patvirtinimo principai. Šiame standarte nustatyti kompiuterinio raštingumo kvalifikaciniai reikalavimai ir rekomendacijos remiantis Europos kompiuteriu vartotojo pažymėjimo European Computer Driving Licence (ECDL) programa. Dokumente nurodoma, kad siekiant ugdyti gyventojų kompiuterinį raštingumą negalima pamiršti mokyklų kompiuterizavimo problemos. Siekiama sudaryti sąlygas, kad kiekvienas moksleivis mokykloje įgytų reikiamų informacinėmis technologijomis grindžiamu žinių, pasitelkiant visose mokyklose tam pritaikytas mokymo priemones.

Atsižvelgiant į nepakankamą Lietuvos gyventojų informacinių technologijų naudojimo, infrastruktūros išvystymo, valstybės teikiamų viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę lygį, numatomos prioritetingos veiklos kryptys informacinės visuomenės plėtros srityje finansuojant iš Regioninės plėtros fondo programos. 2007 – 2013 m. laikotarpiu finansinės perspektyvos informacinės visuomenės vystymas numatomas atliekant mokslinius tyrimus; diegiant inovacijas informacinių technologijų ir elektroninių ryšių srityje; plėtojant elektroninį turinį ir infrastruktūrą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-2008 metų programos 10 dalyje „Švietimas, mokslas, informacinė ir žinių visuomenė“ numatyti uždaviniai, susiję su valstybės institucijų veikla informacinės ir žinių

visuomenės plėtros srityje. Numatoma skatinti informacinių technologijų ir telekomunikacijų sektoriaus plėtrą, įgyvendinti Lisabonos strategiją ir e-veiksmų planą. Siekiama, kad daugelis Lietuvos gyventojų gebėtų naudotis kompiuteriu, beveik visos mokyklos turėtų greitaveikį interneto ryšį. Visoje šalies teritorijoje numatoma plėtoti viešųjų interneto prieigos centrų tinklą, įsteigti ne mažiau kaip 1000 viešųjų interneto prieigos centrų. Tarp Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių numatyta parengti interneto pradmenų ir elektroninių paslaugų nuotolinio mokymo programą Lietuvos gyventojams, parengti žmonių su negalia kompiuterinio raštingumo ir naudojimosi elektroninėmis paslaugomis mokymo ir testavimo programines priemones. Parengtas Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo projektas, kuriuo nustatytoms informacinės visuomenės paslaugų reglamentavimas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos poziciją dėl elektroninės komercijos, elektroninės valdžios skatinimo ES valstybėse narėse. Įstatymu bus reglamentuojami visuomeniniai santykiai, susiję su informacinės visuomenės paslaugomis. Svarbiausias informacinės visuomenės paslaugų įstatymo projekto tikslas – apibrėžti ir įtvirtinti visuomeninių santykių, susijusių su informacinės visuomenės paslaugomis, teisinio reguliavimo pagrindus. Įstatymas užpildys ir su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusių santykių teisinio reguliavimo spragas. Įstatymo projekte nustatyti reikalavimai teikiamai informacijai, komercinei informacijai, taip pat komercinės informacijos pateikimo, užsakymo pateikimo, sutarčių sudarymo elektroninėmis priemonėmis reikalavimai, reglamentuota paslaugų teikėjų ir kitų su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusių subjektų atsakomybė, ginčų sprendimo būdai. Įstatymo projektas reglamentuoja informacinės visuomenės paslaugų teikimą ir sudaro sąlygas sėkmingiau plėtoti moderniomis technologijomis pagrįstas paslaugas ir elektroninį verslą. Tai svarbus eurointegracinis įstatymo projektas, skatinantis gyventojus ir verslo subjektus jungtis prie informacinės visuomenės ir spartinantis įvairius Lietuvos informacinės visuomenės plėtros procesus: gyventojų gebėjimą ir galimybes naudotis informacinėmis technologijomis, informacinių technologijų naudojimą namų ūkiuose, darbo vietose, mokslo įstaigose, didelės pridėtinės vertės produktu kūrimą ir inovacijas.

Tinkamos informacinės visuomenės paslaugų teikimo sąlygos spartins informacinės visuomenės plėtrą, leis gyventojams ir įmonėms plačiau naudoti informacines technologijas, mažės Lietuvos atsilikimas nuo ES valstybių narių šioje srityje. Įstatymo projektu sudaromas pagrindas laisvai teikti informacinės visuomenės paslaugas iš kitų ES valstybių narių, kas leis Lietuvos ūkio subjektams šias paslaugas laisvai teikti kitoms užsienio valstybėms.

2.2. LIETUVOS INFORMACINĖ VISUOMENĖ ES KONTEKSTE

Europos Sąjungai 2000 m. pavasarį iškėlus ambicingus tikslus tapti pačiu konkurencingiausiu pasaulio regionu, buvo pradėtas įgyvendinti ekonominių reformų planas, žinomas Lisabonos strategijos vardu. Europos Sąjunga per dešimtmetį turėtų tapti „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje būtų suderinta darni ekonominė plėtra su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“. 2005 metų kovo mėnesį, Europos Sąjungai įpusėjus įgyvendinti Lisabonos strategijos tikslus, Europos reformų centras paskelbė apžvalgą – „Lisabonos varžytuvės: ar Europa gali konkuruoti?“, kurioje pateikiami ES šalių narių vykdytų ekonominių reformų vertinimai. Šioje apžvalgoje pateiktos išvados paremtos Lisabonos strategijos struktūrinių rodiklių, kuriais yra vertinama ES šalių narių pažanga ekonomikos, aplinkosaugos ir socialinėje srityse, analize. Tyrimo autoriai įvertinę daugiau negu 100 rodiklių sudarė ES šalių narių „Lisabonos strategijos lygos lentelę“, kurioje pagal pasiektą pažangą nuo 1999 m. eilės tvarka šalims paskirtos atitinkamai 1- 27 vietos. Apžvalgoje įvertintos 25 ES šalys narės taip pat Bulgarija ir Rumunija. Tarp geriausiai atitinkančių strategijos siekius minimos Šiaurės Europos šalys – Švedija, Suomija, Danija. Jos apžvalgoje vadinamos neabejotinomis lyderėmis, pademonstravusiomis investicijų į žinias svarbą, kurios leidžia sukurti geresnes gyvenimo sąlygas. Taip pat nestokojama pagyrimų Vengrijai, Airijai ir Didžiajai Britanijai. Tuo tarpu už delsimą įgyvendinti būtinas ekonomines reformas labiausiai kritikuojama Italija. Nestokojama kritikos Prancūzijai bei Vokietijai, kurioms tyrimo autoriai primena nepakankamas pastangas sprendžiant nedarbo problemą. Lietuvos pažanga įgyvendinant Lisabonos strategijos tikslus vertinama gana palankiai - jai priskiriama 14 vieta. Apžvalgos autoriai Lietuvą ypač geria už ES teisės aktų perkėlimo į nacionalinę teisę rodiklius. Lietuva taip pat minima kaip nemažą pažangą padariusi valstybė, paprastinant verslo teisinį reguliavimą. Gyventojų kompetencija – vienas svarbiausių veiksnių galinčių ES sudaryti palankesnes sąlygas spręsti nedarbo problemas bei didinti produktyvumą. Šiuo požiūriu vertinta, kaip šalys narės atitinka tikslus, kad 85 proc. 20-24 metų amžiaus gyventojai būtų įgiję vidurinį išsilavinimą. Lietuva kartu su Švedija, Airija bei Austrija priskiriama prie šalių grupės, jau sėkmingai įgyvendinusios šį tikslą. Kartu su pagyrimais apžvalgos autoriai, remdamiesi Europos Komisijos duomenimis konstatuoja, kad vienu iš trukdžių plėtoti informacinę visuomenę ES – gana aukštos asmeninių kompiuterių kainos ir nepakankamai išvystyta telekomunikacijų infrastruktūra. Lietuva sulyginama su Latvija, Bulgarija ir Rumunija, kur yra dar gana didelis atotrūkis tarp kompiuterių kainų ir gyventojų mėnesio pajamų. Taip pat pažymima, kad šalyje dar nepakankamas namų ūkių, turinčių interneto ryšį lygis. Europos Sąjungos valstybių patirtis rodo, kad reikšmingu postūmiu informacinių technologijų skvarbos didėjimui gali būti mokestinės lengvatos, taikomos įvairiems produktams, susijusiems su naujų ryšio ir informacinių paslaugų panaudojimu (kompiuteriams, internetui ir pan.). Reikšmingas žingsnis šioje srityje - 2004 m. birželį Lietuvos Respublikos Seimo priimta

Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pataisa, kuri papildė 21 straipsnio „Iš pajamų atimamos gyventojų patirtos išlaidos“ dalį nauju punktu, numatančiu, kad iš gyventojų pajamų gali būti atimamos per mokestinį laikotarpį patirtos gyventojų išlaidos už vieną kompiuterinės įrangos vienetą su programine įranga ir (arba) interneto prieigą per metus. Ši pataisa, kaip ketinama, turi būti pratęsta ir 2006 m., taip padidinant gyventojų galimybes įsigyti nuosavą kompiuterį namų ūkyje.

Apibendrinami, apžvalgos autoriai konstatuoja, kad ES šalys narės iš lėto, bet nuosekliai įgyvendina Lisabonos strategijos nuostatas. Nepaisant nemažai jau įvykdytų bei vykdomų reformų įvairiose srityse, kol kas ypač svarių rezultatų dar nėra. Tarp ES šalių narių pastebimi ryškūs skirtumai, o įgyvendinant atskirus Lisabonos strategijos uždavinius skirtingose šalyse matyti labai didelė pažanga. Tam tikrose srityse naujų ES šalių narių pasiekta pažanga netgi didesnė už ES senbuvių ir tai leidžia paneigti anksčiau darytas prielaidas neva praėjusiais metais įvykusi Europos Sąjungos plėtra pristabdė ekonomines reformas visoje ES. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270 priėmė „Nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą“, kurioje akcentuojama, kad pagrindinis ekonomikos plėtros, darbo vietų kūrimo ir socialinės gerovės veiksnys – informacinės visuomenės kūrimas. Lietuvoje informacinės ir žinių visuomenės plėtra – vienas iš strateginių tikslų, tačiau Lietuvai, kaip ir daugeliui naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių, informacinių technologijų naudojimas vis dar labai aktualus, nors kompiuteriais ir internetu naudojama vis plačiau. Programoje nurodomos tokios problemos: Lietuvoje išlieka gana didelių informacinių technologijų naudojimo skirtumų geografiniu (tarp miestų ir kaimų gyventojų) ir socialiniu požiūriu; Lietuvos gyventojai per mažai naudojami informacinėmis technologijomis, per menkai išplėtoti jų infrastruktūra, nedaug valstybės teikiamų viešųjų paslaugų perkelta į elektroninę terpę. Pastaraisiais metais Lietuva pasižymėjo sparčiais informacinės ir žinių visuomenės plėtros procesais. Augo bendras interneto ir kompiuterių vartotojų skaičius, didėjo namų ūkių apsirūpinimo informacinėmis technologijomis lygis, informacinių ir komunikacinių technologijų skvarba verslo įmonėse, švietimo, sveikatos priežiūros įstaigose ir pan. Žinių ekonomikos plėtros srityje pažymėtinas spartus elektroninės bankininkystės vystymasis, telekomunikacijų sektoriuje – sparti mobiliojo ryšio plėtra. Plėtros procesai tiesiogiai susiję su valstybės institucijų veikla. Įgyvendindamos Vyriausybės patvirtintus programinius dokumentus informacinės visuomenės plėtros srityje, institucijos vykdo įvairias priemones, skirtas didinti šalies gyventojų kompetenciją informacinių technologijų srityje, modernizuoti viešąjį administravimą diegiant ITT, skatinti elektroninio verslo plėtrą. Nuosekliai auga valstybės investicijos į informacinės visuomenės plėtrą.

Vadovaujantis Lietuvos ir kitų Rytų bei Vidurio Europos šalių pastarųjų trejų metų patirtimi, priimtų sprendimų analize, procesų dinamikos analize, galima išskirti esmines informacinės visuomenės plėtros kryptis ir būtinas įgyvendinimo priemones, kurios sudarytų optimalias sąlygas informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos plėtros procesų vystymuisi. Pirmiausiai akcentuojama būtinybė skatinti svarbių informacinės –

žinių visuomenės procesų dinamiką. Tuo požiūriu akcentuojama kompiuterinio raštingumo svarba: reikia skatinti gyventojų naudojimąsi informacinėmis technologijomis, plėtojant viešąsias interneto prieigas (panaudojant valstybės, ES paramos ir privataus verslo lėšas), gerinant sąlygas namų ūkiams apsirūpinti kompiuteriais ir internetu (pvz. įtvirtinant mokesčines lengvatas namų ūkiams); vykdant gyventojų mokymus naudotis kompiuteriais ir internetu (per valstybinio ir privataus sektorių bendradarbiavimą). Aprūpinti švietimo ir mokymo įstaigas informacinių technologijų priemonėmis, sudarant sąlygas besimokantiems naudotis elektroniniais informacijos ištekliais įsigyti būtinus būsimai darbinei veiklai ITT naudojimo įgūdžius.

Skatinti elektroninės valdžios plėtrą, perkeliant didesnę dalį viešojo administravimo paslaugų į elektroninę terpę, ugdant valstybės tarnautojų bendruosius elektroninius gebėjimus šioje srityje bei naudojimąsi būtina technine baze, tobulinant teisinę bazę. Išvardytų uždavinių realizacija leis Lietuvai pasiekti žymių rezultatų informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo baruose. Aišku, kad Lietuvos ir Europos informacinėje visuomenėje turi gyventi ir aktyviai veikti kompiuteriškai raštingi piliečiai.

2.3. INTERNETO VARTOTOJŲ SKAIČIUS LIETUVOJE IR ES

Svarbu ne tik kurti skaitmeninį turinį bei plėtoti viešąsias paslaugas, ypač svarbu užtikrinti galimybes visiems Lietuvos gyventojams jomis pasinaudoti. Pastaruoju metu kompiuterių ir interneto naudojimo apimtis Lietuvoje didėja sparčiai. 2003 metais 20,6 proc. respondentų naudojami internetu, 2004 metais – 28,9 proc., 2005 metų balandžio duomenimis – 30,9 proc. 2005 m. balandžio mėnesio duomenimis, 44 proc. interneto vartotojų Lietuvoje yra nors kartą internetu kreipęsi į viešojo administravimo (valstybines) institucijas (t.y. lankęsi jų interneto svetainėse): ieškojo reikalingos administracinės informacijos, taip pat pildė formas ar atliko procedūras internetu, siuntė elektroninius laiškus, kreipėsi į atsakingus valstybės tarnautojus. [12]

Lietuvai, kaip ir daugeliui naujų Europos Sąjungos valstybių, interneto prieigos klausimas vis dar labai aktualus. Lietuvos veiksmus, skatinant naudotis kompiuteriais ir internetu, galima suskirstyti į dvi kryptis: interneto prieigos užtikrinimą ir mokymo organizavimą. LR Vidaus reikalų ministerija, integruodama privataus verslo, centrinės ir vietinės valdžios ir užsienio fondų resursus, siekia, kad interneto plėtra visoje Lietuvos teritorijoje pasiektų Europos Sąjungos interneto skverbties vidurkį, kuris 2006 m. kovo 31 d. yra 49.8 %. [27]

Šiam tikslui pasiekti kuriamas integruotas viešųjų interneto prieigos centrų tinklas, ypač daug dėmesio skiriant kaimiškosioms vietovėms. Iki 2005 m. pabaigos įsteigta per 500 viešųjų interneto prieigos centrų, o 2007-2008 metais bus įgyvendintas LR Vyriausybės programos uždavinys – įsteigti Lietuvoje 1000 tokių interneto centrų. [11] Kad visi Lietuvos gyventojai įgytų reikiamų žinių ir įgūdžių, kaip naudotis informacinėmis technologijomis ir telekomunikacijomis, įgyvendinama Visuotinio kompiuterinio raštingumo programa, patvirtinta LR Vyriausybės nutarimu.

2004-2006 m. informacinės visuomenės plėtros projektams numatyta skirti daugiau nei 217 mln. litų iš Europos regioninės plėtros fondo ir bendrojo nacionalinio finansavimo lėšų, kurios bus įsisavinamos iki 2008 m. pabaigos. Daugiau nei 126 mln. litų planuojama skirti elektroninės valdžios ir elektroninių paslaugų projektams, per 84 mln. litų - elektroninės infrastruktūros projektams ir beveik 7 mln. litų skiriama paramai projektams parengti. [11]

Įgyvendinus Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių planą, bus nustatyti aiškūs įpareigojimai institucijoms perkeliant jų administruojamas viešąsias paslaugas į elektroninę terpę. Tikimasi, kad e-valdžios rodikliai Lietuvoje padidės ir priartės prie Europos Sąjungos šalių narių, pirmaujančių šioje srityje: Švedijos, Jungtinės Karalystės, Airijos, Suomijos ir Danijos.

Pasiekus, kad iki 2008 m. 90 proc. pagrindinių viešųjų paslaugų mūsų šalyje būtų teikiamos naudojant informacines ir ryšių technologijas, pagerės tiek verslininkų, tiek ir privačių asmenų gyvenimo kokybė, nes gaudami viešąsias paslaugas informacinių technologijų pagalba, žmonės sutaupys daug laiko ir lėšų.

Oficialios LR statistikos skelbiamais duomenimis (LR Statistikos Departamento tinklalapyje) 2005 m. pirmame ketvirtyje, kompiuterį namuose turėjo 29 proc. 15-74 metų šalies gyventojų (*Lentelė 5*).

Lentelė 5

Namų ūkių apsirūpinimas asmeniniais kompiuteriais ir naudojimas internetu (procentais)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Namų ūkiai, turintys asmeninį kompiuterį	5,3	8,5	12,0	19,3	25,0	29,0
Namų ūkiai, kurie naudojami internetu namuose	2,3 ¹	3,2 ¹	4,1 ¹	6,2	10,6	14,4

¹ Tik per asmeninį kompiuterį, t. y. neįskaitant naudojimosi internetu per mobilųjį telefoną ar kitus prietaisus.

"TNS Gallup" apklausa parodė, kad per artimiausius dvylika mėnesių 11,7 proc. gyventojų ketina įsigyti kompiuterį. Internetu 2005 m. I ketvirtyje naudojosi 34,3 proc. visų 16-74 metų gyventojų. Šie rodikliai rodo ženklų vartotojų skaičiaus kilimą (*Lentelė 6*).

Lentelė 6

Asmenų, kurie naudojami kompiuteriu ir internetu, dalis [12]

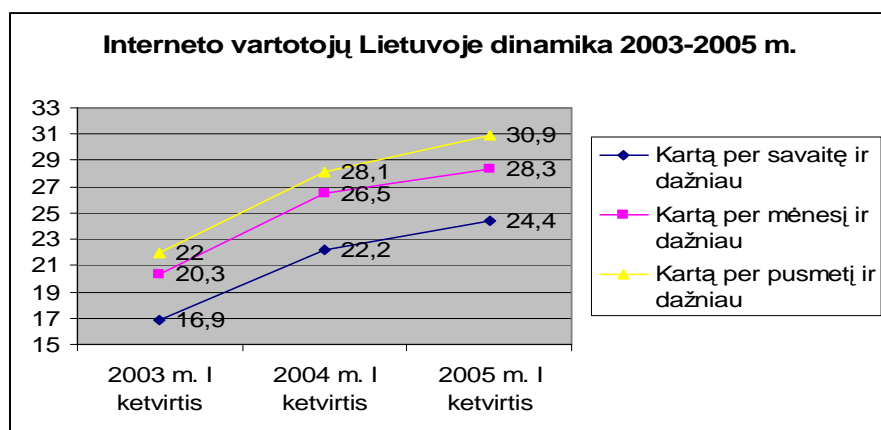
Visi asmenys atitinkamoje amžiaus grupėje = 100, procentais

	Visi 16–74 metų amžiaus asmenys	iš jų pagal amžiaus grupes, metų:					
		16– 24	25– 34	35– 44	45– 54	55–64	65–74
Asmenys, kurie naudojami kompiuteriu							
2004 m. I ketvirtis	37,0	82,5	44,3	36,5	26,3	11,2	3,1
2005 m. I ketvirtis	41,5	80,6	54,8	44,1	32,9	12,1	2,4
Asmenys, kurie naudojami internetu							
2004 m. I ketvirtis	29,2	71,9	34,5	26,2	18,0	8,0	2,1
2005 m. I ketvirtis	34,3	73,7	44,9	32,7	25,6	8,8	1,9

Statistikos departamento namų ūkių tyrimų duomenimis, namų ūkių apsirūpinimas asmeniniais kompiuteriais per pastaruosius kelerius metus sparčiai didėjo. Asmeninį kompiuterį namuose 1996 metais turėjo vienas iš šimto namų ūkių, o 2004 m. - kas ketvirtas. Pastaruoju metu kompiuterių ir interneto naudojimo

apimtys Lietuvoje auga palyginti sparčiai, nors kaip ir daugeliui naujų Europos Sąjungos narių, interneto prieigos klausimas kol kas išlieka labai aktualus (*Lentelė 7*).

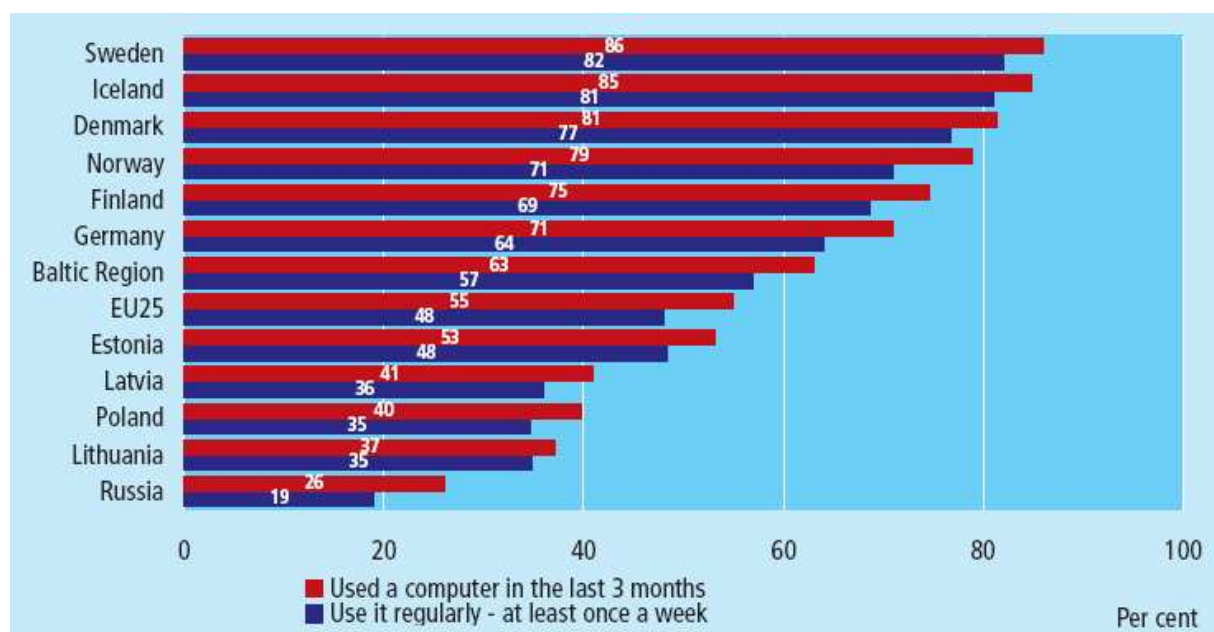
Lentelė 7



Tačiau 2004 m. Nordic Council Baltijos šalių tyrimo duomenimis, Lietuva, pagal interneto naudojimosi dažnumą, stipriai atsilieka nuo kitų Baltijos regiono valstybių ir lenkia tik Rusiją (*Lentelė 8*). Lietuvoje per pastaruosius 3 mėn. Internetu naudojosi tik 37% apklaustųjų, o reguliariai (mažiausiai kartą per savaitę) naudojosi 35 % gyventojų.

Lentelė 8

Interneto naudojimo dažnumas (procentais)



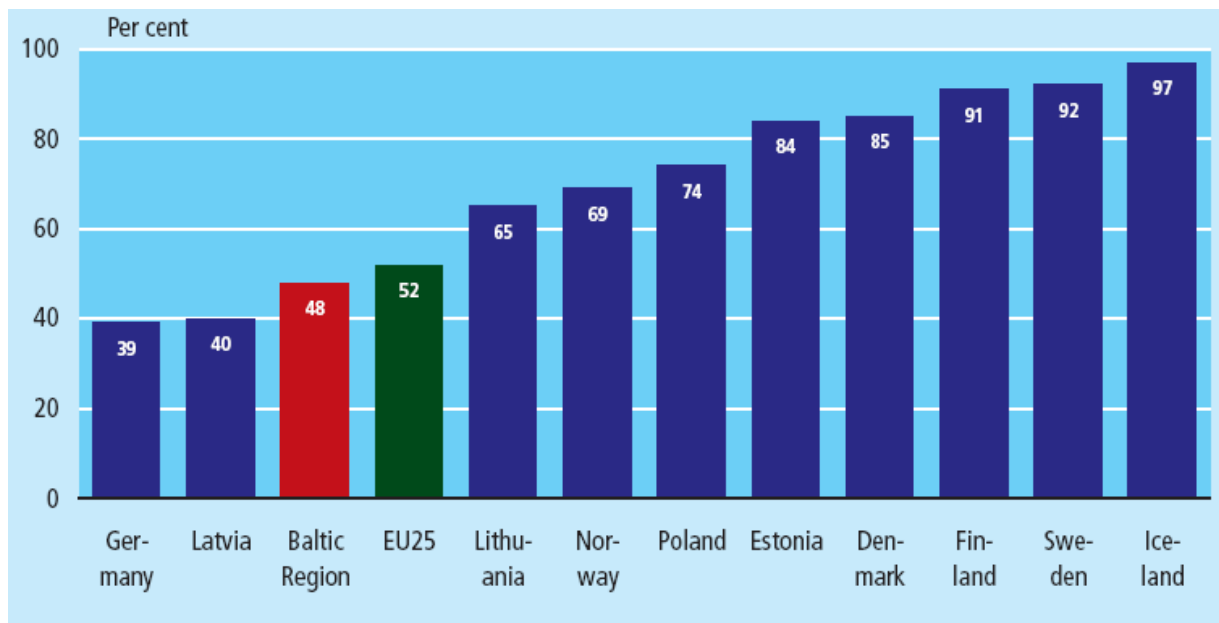
Beveik 33% gyventojų nurodė, kad naudojami Internetu ieškodami informacijos valstybės institucijų tinklalapiuose, o 16,3 % pildė ir siuntė užpildytus oficialius blankus.

Kas dėl įmonių naudojimosi internetu, valstybiniai tyrimai parodė, kad Internetu naudojami 85,2 proc. įmonių, o kompiuterizuotų įmonių skaičius Lietuvoje siekia 91,7 proc. (2005 m. Statistikos departamento duomenimis).

Nordic Council atlikto tyrimo “Indicators for the Information Society in the Baltic Region 2005” metu buvo palygintos Baltijos regiono šalys pagal jų pasiekimus informacinės visuomenės kūrimo, kompiuterių ir interneto naudojimą, viešųjų paslaugų prieinamumą internete ir pan. Žemiau esanti scema (**Lentelė 9**) atspindi Lietuvos padėtį regione pagal tai kiek įmonių naudojami e-valdžios paslaugomis. Matome, kad Lietuvoje šios paslaugos naudojamos tik 65 proc. Lietuvos įmonių, kas yra gerokai mažiau už kitų labiau pažengusių Baltijos valstybių rodiklius (Islandija, Švedija, Suomija, Danija). Labai didelis atotrūkis pastebimas tarp kaimyninių Baltijos šalių Latvijos ir Estijos. Latvijos įmonės naudojami e- valdžios paslaugomis dvigubai mažiau nei Estijos, atitinkamai 40 ir 84 proc.

Lentelė 9

Įmonių naudojimas e-valdžios paslaugomis Baltijos regione



E-valžiai įgyvendinti ir profesinei kompiuterinei kompetencijai būtinas informacinis raštingumas, t.y. sugebėjimas pačiam apibrėžti savus informacinius poreikius, mokėti veiksmingai ir efektyviai naudotis kompiuteriniais informacijos šaltiniais, sugebėti pačiam kurti ir tvarkyti savus informacijos šaltinius, sugebėti panaudoti informaciją savo tikslams siekti, suvokti ekonominius, teisinius socialinius bei etinius informacijos gavimo ir panaudojimo klausimus.

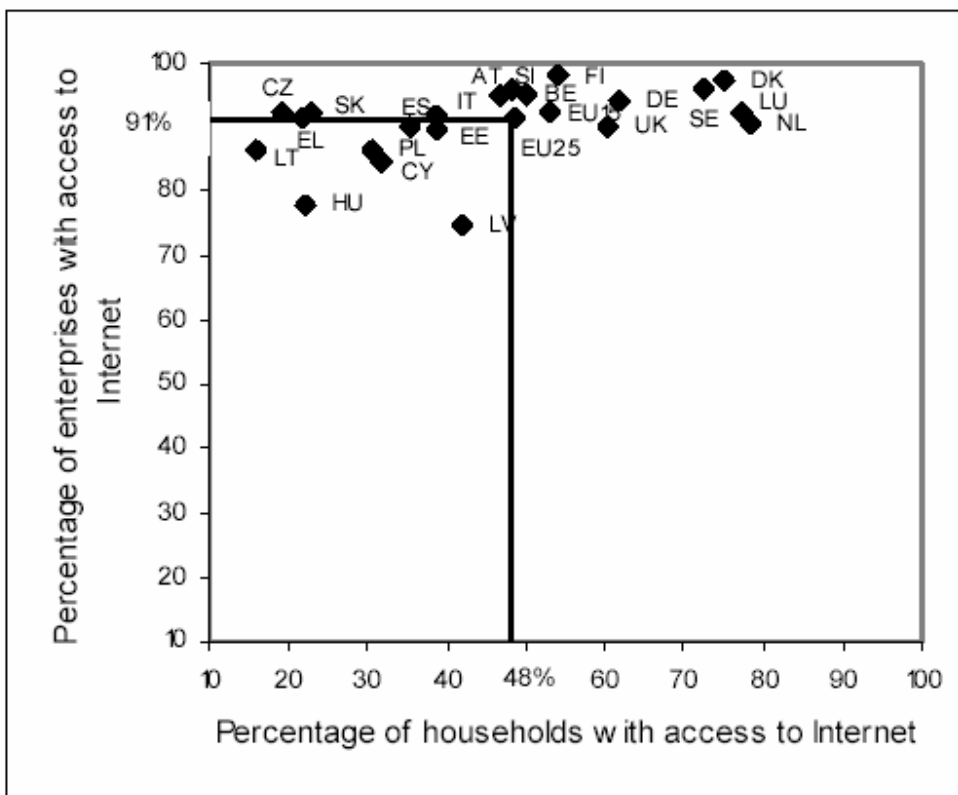
Visuomenės informaciniam raštingumui ugdyti ir realizuoti būtinos technologijos ir priemonės, kurioms kurti ir vystyti reikalingos kompiuterinės instrumentinės priemonės, informacijos technologijų specialistai, palanki valstybės ir visuomenės aplinka bei abipusis jų suinteresuotumas.

Pastaraisiais metais Lietuvoje šalies mokyklų kompiuterizavimui skiriama vis daugiau dėmesio. Siekiama sudaryti sąlygas, kad kiekvienas moksleivis mokykloje įgytų reikiamų informacijos technologijomis grindžiamų žinių, pasitelkiant visose mokyklose tam pritaikytas mokymo priemones. Švietimo ir mokslo ministerija tęsė bendrojo lavinimo mokyklų aprūpinimą reikiama informacinių technologijų ir telekomunikacijų baze. 2004 m. pabaigoje 1 kompiuteris teko 15 mokinių, o 9–12 klasėse vienas kompiuteris teko 6 mokiniams. Internetu (greitesniu negu 64 kbps) galėjo naudotis 52 proc. mokyklų.

2006 m. Europos Komisijos kartu su Eurostat atliekamo tyrimo “Statistics in focus” publikacijoje “Interneto vartojimas privačių asmenų tarpe ir įmonėse” pateikiami ne tokie džiugūs duomenys apie Lietuvą kitų ES valstybių kontekste. Žemiau esanti grafa (*Lentelė 10*) iliustruoja interneto vartotojų skaičių tarp privačių asmenų ir įmonių ES valstybėse. Horizontali ašis rodo, kad 2005 m. Truputį mažiau nei pusė (48%) namų ūkių ES25 turėjo Internetą namuose. Tuo tarpu apie 91 % įmonių su dešimt ir daugiau darbuotojų, turėjo Internetą 2005 m. Sausį, kaip pavaizduota vertikalioje ašyje. Suomija (98%) ir Danija (97%) turėjo didžiausią prieinamumą prie interneto įmonėse, o Olandija (78%) ir Liuksemburgas (77 %)- didžiausią Interneto vartotojų skaičių namų ūkiuose. Naujų ES narių tarpe, Slovėnija pasiekė didžiausią interneto vartotojų skaičių tiek namų ūkiuose (48%), tiek įmonėse (96 %)- tiek pat kiek ir Švedija.

Čekijoje, Lietuvoje, Graikijoje ir Slovakijoje pastebėtas didžiausias Interneto vartotojų skaičiaus skirtumas tarp namų ūkių ir įmonių. Šio šaltinio duomenimis, žemiausi Interneto vartotojų duomenys užregistruoti Lietuvoje namų ūkiuose (tik 16 %) ir Latvijos įmonėse (tik 75 %). Lietuvos 2005 m. Statistika teigia, 29 % namų ūkių turi kompiuterį, o 14,4 % namų ūkių naudojami Internetu namuose, taigi rezultatai tikrai vieni prasčiausių tarp Europos Sąjungos valstybių.

Įmonių ir namų ūkių dalis turinčių priėjimą prie Interneto ES



Lietuvoje, kaip ir kitose ES valstybėse, pastebimas labai didelis Interneto vartotojų skaičiaus skirtumas priklausomai nuo amžiaus. Aktyviausiai Internetu naudojasi 16-24 m. jaunimas, o tai patvirtina ir ES rodikliai gauti atlikus tyrimą (skelbiami “Statistics in Focus”, 2006 m.). Vyresnio amžiaus žmonės, ypač virš 65 m. amžiaus beveik visiškai nesinaudoja Internetu, o tai sudaro palankias sąlygas jų izoliacijai ir socialinei atskirčiai, apie kurią kalbėsiu vėliau. Skirtumas tarp šios amžiaus grupės ir jau minėto jaunimo (16-24 m) yra drastiškas—rodikliai skiriasi net 38 kartus. Liūdniausia yra tai, kad per praėjusius metus rodikliai šioje amžiaus grupėje ne tik nepagerėjo, bet nukrito, kaip matyti iš žemiau esančios lentelės.

Europos statistiniai duomenys rodo, kad Internetu daugiau naudojasi vyrai (51%) nei moterys (43%), tačiau Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje šie rodikliai abiem lytims yra beveik lygūs.

*Lentelė 11***Asmenų, kurie naudojami kompiuteriu ir internetu, dalis**

	Visi 16–74 metų amžiaus asmenys	iš jų pagal amžiaus grupes, metų:					
		16–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74
Asmenys, kurie naudojami kompiuteriu							
2004 m. I ketvirtis	37,0	82,5	44,3	36,5	26,3	11,2	3,1
2005 m. I ketvirtis	41,5	80,6	54,8	44,1	32,9	12,1	2,4
Asmenys, kurie naudojami internetu							
2004 m. I ketvirtis	29,2	71,9	34,5	26,2	18,0	8,0	2,1
2005 m. I ketvirtis	34,3	73,7	44,9	32,7	25,6	8,8	1,9

Didžiausia problema yra ta, kad Lietuvos Respublikos gyventojų kompiuterinio raštingumo lygis tiesiogiai priklauso nuo jų gyvenamosios vietos (miesto ar kaimo vietovės), amžiaus ir pajamų. Kuo aukštesnis gyventojų išsimokslinimas ir didesnės pajamos, kuo jie jaunesni, kuo daugiau jų gyvena didmiesčiuose ir miestuose ir užima aukštesnę socialinę padėtį, tuo aukštesnis jų skaitmeninio raštingumo lygis ir didesnis troškimas juo disponuoti.

Valstybės institucijos – Švietimo ir mokslo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės – sprendžia gyventojų kompiuterinio raštingumo problemas. Tačiau jų pastangų šioje srityje nepakanka. Vietos savivaldybės kol kas neskiria reikiamo dėmesio vietos bendruomenės kompiuterinio raštingumo mokymui, nes stokoja šios srities specialistų ir lėšų.

Įgyvendinant priemones gyventojų kompetencijos ir socialinės sanglaudos srityje, kaip numatoma LR Vyriausybės priimtame nutarime dėl visuotinės kompiuterinio raštingumo programos, siekiama, kad 2010 m. Lietuvos gyventojai, neatsižvelgiant į socialinę, turtinę ar geografinę padėtį, galės išmokti naudotis informacinėmis technologijomis ir jomis naudosis, gebės lanksčiai taikytis prie kintančios aplinkos, įgis reikiamų žinių, įgūdžių ir kvalifikaciją. Planuojama, kad 2010 m. internetu Lietuvoje naudosis apie 65 procentų gyventojų, 56 proc. namų ūkių bus prisijungę prie interneto. Tačiau ši programa tik dalinai finansuos gyventojų mokymą, todėl kompiuterinis mokymasis liks neprieinamas kai kuriems visuomenės sluoksniams kaip bedarbiai, daugiavaikės šeimos, pensininkai ir žemesnes nei vidutinės pajamas turintiems žmonėms. Deja, kaip tik šie visuomenės sluoksniai, kaip ir žmonės su žemesniu išsilavinimu, kaimo gyventojai ir vyresnio amžiaus žmonės yra kaip tik tos grupės kurioms turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys kuriant kompiuterinio raštingumo tobulinimo programas. Belieka tikėtis, kad visuotinė kompiuterinio raštingumo programa juos

pasieks ir jie sugebės pakelti savo kompetenciją šioje srityje bei taps pilnaverčiais informacinės visuomenės nariais, pasirengusiais naudotis e-valdžios projektų teikiama nauda.

3. E-VALDŽIOS SITUACIJA LIETUVOJE

Dažniausiai naudojamas elektroninių viešųjų paslaugų teikimo skirstymas į etapus, atspindinčius elektroninių viešųjų paslaugų teikimo lygį, apima jau anksčiau minėtas fazes: informacija; interaktyvumas; dviejų krypčių interaktyvumas; transakcijos. Pirmajame etape elektroniniu būdu tik pateikiama informacija. Antrajame etape vartotojui suteikiamos jau platesnės galimybės – pavyzdžiui, jis internetu gali parsisiųsti elektronines formas, tačiau jas užpildęs turi pateikti tradiciniais būdais: paštu, faksu, asmeniškai, pan. Trečiajame etape elektroniniu būdu galima ne tik gauti formas, bet ir pateikti užpildytas paraiškas, informaciją, pan. institucijoms. Ketvirtoji stadija jau reiškia pilną aptarnavimą, apimantį formų pateikimą ir apmokėjimą, jeigu reikalinga. 2006 m. Kovo 28 d. duomenimis, skelbiamais portale “Viešosios paslaugos” (www.epaslaugos.lt), Lietuvoje siūlomų Viešųjų paslaugų skaičius pagal lygius: 1 lygis – 367, 2 lygis – 141, 3 lygis – 42, 4 lygis – 8. Bendras paslaugų skaičius – 558. Taigi, galima daryti išvadas, kad Konceptijoje užsibrėžtas tikslas iki 2005 m. elektronines viešąsias paslaugas perkelti iki 3-iojo lygmens liko neįgyvendintas, arba nepilnai įgyvendintas.

Lietuva sieks, kad į elektroninę erdvę iki 2008 metų būtų perkelta 90 proc. valstybės institucijų teikiamų pagrindinių viešųjų paslaugų. Tai numatyta Vidaus reikalų ministerijos (VRM) naujai parengtame ir Vyriausybei tvirtinti pateiktame Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plane 2006-2008 metams. Plane yra pateiktas viešųjų paslaugų, kurias siekiama perkelti į elektroninę terpę, sąrašas, sudarytas atsižvelgiant į Europos Sąjungos programinius dokumentus, jame taip pat nurodytos ir kitos Lietuvos institucijų administruojamos ir į elektroninę terpę planuojamos perkelti viešosios paslaugos. Taip pat nurodytos už šių paslaugų administravimą atsakingos Lietuvos institucijos, viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę brandos lygiai, terminai bei laukiami rezultatai. Minėtam planui įgyvendinti bus pasitelkiamos nacionalinės bei Struktūrinių fondų lėšos. Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plane daug dėmesio skiriama nurodytų viešųjų paslaugų teikimo tobulinimui, t.y. palapsniui į elektroninę erdvę kuo aukštesniu brandos lygiu bus siekiama perkelti tokias svarbias gyventojams ir verslo subjektams paslaugas, kaip viešuosius pirkimus, įvairių liudijimų (gimimo, mirties, santuokos ir ištuokos) bei kitų dokumentų išdavimą, gyvenamosios vietos deklaravimą, konkursų į valstybės tarnybą organizavimą, taip pat įvairias kitas viešąsias paslaugas, susijusias su švietimu, sveikatos apsauga bei kitas.

Šiuo metu geriausiai išvystytos e-paslaugos Lietuvoje yra susijusios su gyventojų ir juridinių asmenų mokesčių deklaravimu, valstybinio socialinio draudimo įmokomis, muitinės deklaracijų ir statistinių duomenų pateikimu, įdarbinimu, viešųjų bibliotekų teikiamos paslaugos.

Šiomet neįtikėtinai didelės sėkmės susilaukė Valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) elektroninio deklaruavimo sistema (EDS), kuria deklaruodami pajamas pasinaudojo net 46 procentai fizinių ir 35 procentai juridinių asmenų. [26] Tačiau problema yra ta, kad tokios geros praktikos pavyzdžiai, nors ir galėtų būti nesunkiai įgyvendinami kitose institucijose, yra paprasčiausiai nediegiami. Tai atspindi menką bendradarbiavimo lygį tarp e-valdžios projektus įgyvendinančių institucijų. Dar viena problema susijusi su kooperacijos stygiumi, kurią jau dabar numato specialistai, yra ta, kad atėjus laikui pavienes sistemas sujungti į vieną vientisą, tai gali būti per daug sunku padaryti, todėl kad Lietuvos e-valdžia yra tik „pavienės salos“ [26]. Manau, kad tai verčia suabejoti ar Lietuvoje formuojama viešųjų elektroninių paslaugų sistema yra kryptinga ir orientuota į ilgalaikę perspektyvą. Kaip tik tai ir stengsis patikrinti Lietuvos laisvosios rinkos institutas ir Vilniaus Universiteto UNESCO Tarptautinis žinių ekonomikos ir žinių vadybos centras (TŽC), kurie pradėjo kompanijos „Microsoft Lietuva“ iniciuotą tyrimą „E-valdžios būklė Lietuvoje ir perspektyvos“. Šio tyrimo duomenys bus paskelbti 2006 m. lapkritį arba gruodį ir turėtų atskleisti pagrindines e-valdžios problemų priežastis.

Europos Komisijos 2005 m. gruodžio mėnesį pristatytoje informacinės visuomenės įvertinimo ataskaitoje, parengtoje įvertinus „elektroninės Europos 2005“ iniciatyvos įgyvendinimą, Lietuva užima 13 vietą tarp visų Europos Sąjungos šalių pagal pagrindinių viešųjų paslaugų pasiekiamumą internetu. Tokie pasiekimai, be abejo, nėra labai aukšti Europiniu mastu. Tačiau ta pati ataskaita teigia, kad ypatingai aktyviai e. valdžios paslaugomis naudojasi Lietuvos verslininkai, remiantis minėta ataskaita, tarp ES šalių užimame 5 vietą pagal verslo subjektų naudojimąsi viešosiomis paslaugomis, kas jau teikia šiek tiek daugiau vilties. (Information Society Benchmarking Report, 2005 m.)

Žymiai prastesnę Lietuvos e-valdžios padėtį rodo kiti tyrimai, kurie kelia daug nerimo ne tik e-valdžios strategams, projektus įgyvendinančioms institucijoms, bet ir paprastiesiems e-paslaugų vartotojams- Lietuvos piliečiams. Neseniai Jungtinių Tautų (JT) paskelbtame tyrime apie e-paslaugų perkėlimą į elektroninę erdvę, Lietuva sulaukė ne itin palankaus įvertinimo- Europoje iš 42 valstybių užimta kukli 27 vieta. Panašiam kompanijos IBM ir žurnalo „Economist“ atliktame tyrime, kuriame vertintas 65 valstybių pasiruošimas e-paslaugų sferoje, Lietuva atrodė dar prasčiau- užimta vos 40 vieta- prasčiausiai iš visų ES šalių. Tokie duomenys verčia susimąstyti. Galima būtų prikibti prie šio JT ir „Economist“ tyrimo, nes jame buvo panaudoti beveik dviejų metų senumo duomenys, tačiau juk šie duomenys buvo imami iš vienos centralizuotos duomenų bazės, ir tai, kad Lietuvos duomenys joje nebuvo atnaujinti, rodo tik tai, kad Lietuvos institucijos saugo juos valdininkų stalčiuose užuot reguliariai atnaujinusi duomenų bazę. [26]

Vykdydama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004–2008 metų programą, Vidaus reikalų ministerija parengė Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių planą, kuris įsigaliojo 2006 m. balandžio 1 d.

Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano tikslas - palaipsniui į elektroninę erdvę perkelti svarbias gyventojams ir verslo subjektams paslaugas - viešuosius pirkimus, liudijimų (gimimo, mirties, santuokos ir ištuokos) bei įvairių kitų pažymėjimų ir leidimų išdavimą, gyvenamosios vietos deklaravimą, konkursų į valstybės tarnybą organizavimą, taip pat įvairias kitas viešąsias paslaugas, susijusias su švietimu, sveikatos apsauga bei kitas. Plano įgyvendinimui finansuoti bus pasitelkiamos nacionalinės bei Struktūrinių fondų lėšos.

Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plane yra nustatyti aiškūs atitinkamų Lietuvos institucijų įpareigojimai perkeliant jų administruojamas viešąsias paslaugas į elektroninę terpę. Pagrindinis plano tikslas – pasiekti, kad 90 proc. pagrindinių viešųjų paslaugų iki 2008 m. būtų teikiama naudojant informacines ir ryšių technologijas. Taip žymiai pagerės sąlygos tiek verslininkams tiek ir gyventojams, nes jie galės įvairias viešąsias paslaugas gauti naudodami IRT, ir taip sutaupys daug laiko ir lėšų. Tikimasi, kad e. valdžios rodikliai Lietuvoje priartės prie Europos Sąjungos šalių narių, pirmaujančių šioje srityje: Švedijos, Jungtinės Karalystės, Airijos, Suomijos ir Danijos“. [11]

Bendrovės „TNS Gallup Lietuva“ atlikto tyrimo duomenimis, 2005 m. gegužės mėn. pagrindinių viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę lygis Lietuvoje siekė 64,65 proc. (2004 m. – 49,17 proc.). Analogiškas rodiklis Europos Sąjungoje (įskaitant Norvegiją, Islandiją ir Šveicariją) siekė 65 proc. (10-yje naujų Europos Sąjungos valstybių narių – 53 proc., 15-oje senųjų Europos Sąjungos valstybių narių – 72 proc.). Pirmaujančios (daugiau nei 80 proc.) ES valstybės narės – Švedija, Austrija, Jungtinė Karalystė, Airija, Suomija ir Danija. Verslui skirtos paslaugos Lietuvoje į internetą perkeliamos sparčiau, nei skirtos gyventojams – verslui skirtų paslaugų perkėlimo į internetą brandos lygis 2005 m. gegužės mėn. siekė 76,14 proc. (2004 m. – 59,70 proc.), tuo tarpu gyventojams skirtų paslaugų perkėlimo į internetą brandos lygis siekė 56,6 proc. (2004 m. – 43,63 proc.). Verslininkai e-valdžios paslaugomis naudojasi ypač aktyviai. Remiantis minėta ataskaita, tarp ES šalių užimame 5 vietą pagal verslo subjektų naudojamą viešosiomis paslaugomis. Taigi, galima daryti išvadas, kad šioje srityje Lietuvos pažangą galima vertinti labai teigiamai. Ir iš tiesų, lyginant su valstybės institucijomis, verslas nuėjo žymiai toliau. Daug Lietuvos interneto svetainių teikia 4 lygio, t.y. transakcijų ir išbaigto paslaugos teikimo funkcijas, pačios rimčiausios iš jų suteikia elektroninės komercijos, lėšų pervedimo, atsiskaitymo už komunalines paslaugas, prekybos vertybiniais popieriais on-line ir daugelį kitų galimybių. Sekdama jų pavyzdžiu ir orientuodamasi į pilietį, kaip į klientą, valstybė taip pat turi diegti naujos kartos viešąsias paslaugas, kurių pagrindinės savybės – paslaugų kokybė, lengvas ir greitas pasinaudojimas, visuotinis prieinamumas. Vienas svarbiausių į ateitį orientuotų valstybės tikslų – modernizuoti savo institucijų veiklą, vystant elektroninės vyriausybės paslaugas, t.y. sudarant galimybę šalies gyventojams ir verslo įmonėms lengviau, patogiau, greičiau gauti informaciją ir paslaugas iš valstybės institucijų.

Lietuva įgyvendindama priemones elektroninės valdžios srityje siekia sudaryti palankią teisinę ir institucinę aplinką, padidinti elektroninės valdžios galimybes, gyventojams ir verslui teikti naujos kartos viešąsias paslaugas, pagrįstas informacinių technologijų ir elektroninių ryšių naudojimu. Tai leis pasiekti, kad iki 2010 metų viešosiomis elektroninėmis paslaugomis naudotųsi 40 procentų Lietuvos gyventojų, 95 procentų pagrindinių viešųjų elektroninių paslaugų būtų pasiekiami internetu, o 70 procentų visų viešųjų elektroninių paslaugų būtų teikiama „vieno langelio“ principu. Pastaraisiais metais įgyvendinama daug ir įvairių priemonių, kurios teigiamai įtakoja žinių visuomenės plėtros procesus Lietuvoje. Tačiau siekiant aktyviai prisidėti prie Europos Sąjungos valstybių narių iniciatyvų plėtojant žinių visuomenę ir konkurencingą ekonomiką Lietuva ir toliau turi nuosekliai įgyvendinti iniciatyvas, gyventojams sudarančias sąlygas laisvai naudotis IRT teikiamais privalumais, skatinančias inovacijų plėtrą bei plėtojančias modernias elektronines paslaugas. Platesnė Lietuvos e-valdžios analizė ES kontekste bus pateikta mano magistrinio darbo tyrime, kur aš lyginsiu Lietuvos ir ES šalių rodiklius pagal viešųjų e-paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę brandos lygmenis, bei sukurtą e-valdžios infrastruktūrą kiekvienoje iš ES 25 narių.

3.1. BENDRADARBIAVIMAS SU PRIVAČIU SEKTORIUMI

Lietuvoje Interneto vartotojų skaičius sparčiai auga. Nuo 11.3% (pagal pirmojo *eEurope + Progress* tyrimo duomenis) iki 34,4 % 2005 m. I ketvirtyje (Statistikos departamento duomenimis). Tačiau to nepakanka, nes galima daryti išvadas kad iki šiol tik 34,4 % Lietuvos gyventojų pasinaudoja e-valdžios teikiamomis paslaugomis. Todėl yra labai svarbu ir toliau skatinti interneto plėtrą šalyje.

Vienas iš puikių privataus sektoriaus ir valstybinio sektoriaus bendradarbiavimo pavyzdžių ir unikalus Lietuvos verslo paramos informacinės visuomenės plėtrai projektas yra aljansas „Langas į ateitį“. Šį aljansą 2002 m gegužę sukūrė Lietuvos verslo lyderės - mobiliojo ryšio bendrovė "Omnitel", fiksuoto ryšio kompanija "Lietuvos telekomas", didžiausi šalies bankai "Hansa-LTB" ir "Vilniaus bankas" ir didžiausios Lietuvos IT bendrovės - "Alna" ir "Sonex Co." Aljanso misija - skatinti interneto naudojimą Lietuvoje ir tokiu būdu kelti šalies gyventojų gyvenimo lygį, šalies konkurencingumą Europoje bei pasaulyje. Projekto iniciatoriai siekia, kad bendromis verslo ir valdžios pastangomis skatinama interneto plėtra per 3 metus leistų pasiekti Europos Sąjungos interneto skverbties vidurkį. "Langas į ateitį" iniciatyvai pritarė aukščiausi šalies vadovai.

"Langas į ateitį" inicijuotas kaip katalizatorius kuriant Lietuvoje informacinę visuomenę. Jis inicijavo abipusį verslo ir valdžios institucijų bendradarbiavimą, kuris davė svarių rezultatų. Bendradarbiaujant su šalies savivaldybėmis 2002 m. Lietuvoje įkurti 75 "Langas į ateitį" interneto centrai. 2002 m. pabaigoje į projektą įsitraukė ir šalies Vyriausybė - pasirašyta aljanso "Langas į ateitį" ir LR Vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo sutartis. Pagal šią sutartį 2003 m. aljansas ir VRM kartu įsteigė dar 100 viešųjų interneto centrų.

Šalia 2003 m. viešųjų interneto centrų steigimo projekto aljansas finansavo ir organizavo gyventojų mokymą naudotis internetu. Per 7 projekto vykdymo mėn. interneto pradmenų kursą išklaušė 20 000 Lietuvos gyventojų. Aljanso "Langas į ateitį" įkūrėjai siekia, kad Lietuvoje būtų išplėtotas visuomeninis ir verslo judėjimas kuriant ir naudojant viešuosius interneto prieigos centrus.

Informacinės visuomenės plėtrą remiantis verslo aljansas "Langas į ateitį" sėkmingai plečiasi. Šalia steigėjų aljanso veikloje dalyvauja didieji partneriai – Microsoft Lietuva, SAMPO bankas, MOTOROLA ir "Lietuvos rytas". Projekto partneriai yra audito paslaugas teikianti firma "Deloitte & Touche" ir advokatų kontora "Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai".

Nors aljanso veikla yra labai teigiama iniciatyva, tačiau Vidaus reikalų ministerijos tikslai yra dar platesni ir ypač susiję su informacinių technologijų skatinimu kaimo vietovėse (pagrindinė tikslinė projekto grupė)

- Apmokyti arba suteikti papildomus įgūdžius žmonėms gyvenantiems kaimo vietovėse (pavyzdžiui nuotolinio mokymosi programų pagalba)

- Apmokyti žmones ieškoti informacijos Internete
- Skleisti informaciją apie viešąsias paslaugas teikiamas internete
- Informuoti gyventojus apie siūlomas darbo vietas
- Skleisti informaciją apie Europos Sąjungos vykdomą veiklą

Kaip ir numatyta Konceptijoje, Lietuvos Vyriausybė planuoja bendradarbiauti su privačiu sektoriumi vykdant elektroninės valdžios projektus tam kad įgyvendintų visus užsibrėžtus prioritetus.

3.2. ELEKTRONINIS PARAŠAS

Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatyme apibrėžiama, kad elektroninis parašas tai duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti. [24]

Lietuvos Elektroninio parašo įstatymas bei kiti elektroninį parašą reglamentuojantys teisės aktai yra parengti įgyvendinant 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą „Dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos (1999/93/EC)“ (toliau – Direktyva). Direktyvos 12 straipsnis numato, kad Europos Komisija atliks Direktyvos peržiūrą bei ją pateiks Europos Parlamentui iki 2003 m. liepos mėn. Europos Komisija tik 2005 m. atliko Direktyvos peržiūrą ir 2006 m. kovo mėn. ją paskelbė. Ataskaitoje pažymima, kad visos 25 ES šalys narės įgyvendino pagrindinius Direktyvos principus. Formali Direktyvos įgyvendinimo šalyse narėse analizė šiuo metu dar nėra baigta rengti.

Pati svarbiausia e-parašo savybė turi būti jo saugumas. Saugus elektroninis parašas - elektroninis parašas, atitinkantis tam tikrus reikalavimus. Pirmiausia, e-parašas turi būti vienareikšmiškai susietas su pasirašančiu asmeniu bei leisti identifikuoti pasirašančią asmenį. Taip pat jis turi būti sukurtas priemonėmis, kurias pasirašantis asmuo gali tvarkyti tik savo valia bei turi būti susijęs su pasirašytais duomenimis taip, kad bet koks šių duomenų pakeitimas yra pastebimas. Taip pat pažymima, kad „saugus elektroninis parašas“ praktikoje siejamas tik su viešų raktų infrastruktūra (PKI angl. – Public Key Infrastructure), o elektroninis parašas, kuris dažnai vadinamas „kvalifikuotu parašu“ – tai saugus elektroninis parašas, sukurtas saugia parašo formavimo įranga ir patvirtintas galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu bei atitinkantis I, II ir III Direktyvos priedus. Šių elektroninių parašų apibrėžimai Elektroninio parašo įstatyme neprieštarauja Direktyvai.

Minėtoje ataskaitoje taip pat nurodoma, kad šalys neturi riboti laisvo paslaugų judėjimo bei kad „kvalifikuotas“ elektroninis parašas elektroniniams duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme. Elektroninio parašo įstatymas sėkmingai įgyvendina minėtas Direktyvos nuostatas – nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į ES momento Lietuvoje pripažįstami užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudaryti kvalifikuoti sertifikatai bei „kvalifikuoto“ parašo teisinė galia prilyginama parašui rašytiniuose dokumentuose.

Elektroninio parašo įstatymas, kaip ir Direktyva, nebuvo skirti sukurti rinkos poreikį elektroniniam parašui, tačiau teisinių galių suteikimas padeda tvirtus pagrindus elektroninio parašo naudojimui.

Europos Komisija išskiria du dominuojančius elektroninio parašo taikymus – e. valdžios ir internetinės bankininkystės sistemas. E. valdžios projektai dažniausiai vykdomi eID (angl.k. - Electronic Identification Card), o internetinės bankininkystės – vienkartinių slaptažodžių (OTP) ir slaptažodžių generatorių sistemų pagrindu. Naujausios tendencijos – bankai B2B (business-to-business) transakcijoms bei vidinėms reikmėms naudoja saugų elektroninį parašą (PKI technologijas) bei saugią elektroninio parašo formavimo įrangą (lustines korteles).

Europos Komisija taip pat nurodo galimas priežastis, dėl ko elektroninio parašo rinka vystosi lėčiau negu tikėtasi:

- techninio interoperabilumo (sistemų sąveikos gebos) nebuvimas lokaliu ir tarptautiniu mastu;
- brangios lustines korteles naudojančios technologijos.

Tačiau nepaisant minėtų problemų, su kuriomis ES šalys narės susiduria diegdamos elektroninį parašą, Europos Komisija elektroninį parašą laiko svarbiu įrankiu informacinės visuomenės paslaugų vystymui ir saugiai elektronei komercijai užtikrinti.

2005 m. vasario 23 d. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Komitetas) įregistravo UAB "Skaitmeninio sertifikavimo centras" pirmuoju ir šiuo metu vieninteliu kvalifikuotus sertifikatus sudarančiu sertifikavimo paslaugų teikėju Lietuvoje. Skaitmeniniai sertifikatai yra reikalingi ir svarbūs tuo, kad identifikuoja e-proceso vartotojus ir leidžia jiems teisiškai pasirašyti e-dokumentus. E-paslaugų teikėjai, naudodami skaitmeninius sertifikatus, gali nustatyti e-proceso dalyvio tapatybę ir patikrinti parašo autentiškumą. Vartotojas, norėdamas teisiškai pasirašyti dokumentus, privalo turėti skaitmeninį sertifikatą. Skaitmeninius sertifikatus galima įsigyti dviem būdais: arba pateikus pareiškimą bei reikalingus dokumentus tiesiogiai iš SSC registravimo tarnybos (SSC RA), arba iš SSC įgaliotos registravimo tarnybos. SSC įgaliotos registravimo tarnybos – tai įmonės, kuriose jau vykdomas asmens duomenų tikrinimas. Pavyzdžiui, telekomunikacijų ryšio operatoriai arba bankai jau seniai atlieka panašias funkcijas ir gali aptarnauti klientus išduodami skaitmeninius sertifikatus.

SSC aprūpina įgaliotą registracijos tarnybą reikiamomis teisinėmis bei technologinėmis priemonėmis, moko tarnybos personalą, kad klientai galėtų užsisakyti sertifikatus įprastose vietose. Nepriklausomai nuo to, su kokia registravimo tarnyba klientas pasirašo sutartį, skaitmeninius sertifikatus sudaro SSC sertifikavimo tarnyba, turinti tinkamų organizacinių bei techninių resursų. Reikia pabrėžti, kad sertifikavimo centrui keliami labai aukšti reikalavimai, o pačiam centro darbui reikia daug intelektinių bei materialinių išteklių. Pagal ES ir

Lietuvos įstatymus skaitmeninio sertifikavimo paslaugas gali teikti kiekvienas, tačiau patikimus sertifikatus išduoda tik įmonė, turinti kvalifikuoto paslaugų teikėjo statusą.

Skaitmeniniai sertifikatai sudaromi kompiuterinėse laikmenose, pvz., kompiuterio kietajame diske, specialioje lustinėje kortelėje, mobiliojo ryšio telefone ir pan. Kokiose laikmenose verta laikyti asmens sertifikatą galima atsakyti tik išanalizavus, kokiais tikslais bus naudojamas sertifikatas (e-laiškams, verslo dokumentams bei sutartims pasirašyti, prisijungti prie tam tikrų kompiuterinių resursų, pvz., lokalaus tinklo arba duomenų bazės). Kuo didesnė atsakomybė už parašo arba prisijungimą prie tam tikrų resursų, tuo griežtesni reikalavimai keliami ir sertifikato laikmenai. Kompiuterio kietajame diske saugomi laikomi sertifikatai, net ir apsaugoti slaptažodžiu, pasižymi mažiausiu apsaugos laipsniu, t.y. tokių sertifikatų nerekomenduojama naudoti pasirašant svarbius dokumentus. Sertifikatai gali būti kvalifikuoti arba nekvalifikuoti. Kvalifikuotas sertifikatas reiškia, kad sertifikatą sudarė kvalifikuotas paslaugų teikėjas, kuriam, kaip jau minėjome, keliami aukšto lygio apsaugos reikalavimai. Kvalifikuotą sertifikatą gali išduoti patikima sertifikato šalis, t.y. e-paslaugų teikėjas. Pvz., jei valstybinė įstaiga, norėdama prisijungti prie savo duomenų bazės, reikalauja kvalifikuotų sertifikatų, tai reiškia visi tos duomenų bazės vartotojai privalės naudotis būtent kvalifikuotais sertifikatais. Visas sertifikato gavimo/įsigijimo procesas atrodo taip: vartotojas SSC registravimo tarnybai pateikia prašymą išduoti sertifikatą. Registracijos tarnyba patikrina asmens dokumentus patikrinti ir, jei nėra kliūčių, perduoda tinkamą užklausą sertifikavimo centrui, kuris ir sudaro sertifikatą. Sertifikavimo tarnyba sudarytą sertifikatą grąžina registravimo tarnybai, kuri jį išduoda vartotojui. Aišku, tai apibendrinta veikimo schema, iš kurios matyti, kad nors sertifikatus sudaro būtent sertifikavimo tarnyba, su vartotojais bendrauja tik registravimo tarnybos.

Per 2005 metus šis sertifikavimo paslaugų teikėjas aktyvios sertifikavimo paslaugų, susijusių su kvalifikuotais sertifikatais, nevykdė, t.y. sudarė apie 20 kvalifikuotų sertifikatų. Artimiausiu metu įmonė ketina pradėti teikti ir pagalbines sertifikavimo paslaugas – laiko žymos formavimo paslaugas.

„Skaitmeninio Sertifikavimo Centras“ IVPK užsakymu sukūrė ir šiuo metu testuoja elektroninio parašo formavimo bei tikrinimo įrangą „Justa GE“, kuri pilnai atitinka XadES standartą. Neužilgo ją žadama pateikti viešojo administravimo sistemos darbuotojams bandomajai eksploatacijai, o po to ir laisvam naudojimui.

Komiteto duomenimis, Lietuvoje jau naudojamos ir užsienio valstybių sertifikavimo paslaugų teikėjų sudarytais kvalifikuotais sertifikatais – telekomunikacijų bendrovė UAB „Omnitel“ ir AB „Hansabankas“ naudojami Estijos AS „Sertifitseerimiskeskus“ išduotais kvalifikuotais sertifikatais.

2004 m. rugsėjo mėn. buvo pasirašyta sutartis dėl programinės ir techninės elektroninio parašo įrangos įsigijimo, kuria naudosis 20 pilotiniame elektroninio parašo projekte dalyvausiančių valstybinių institucijų. Planuojama, kad po šio projekto, 2007 metais, visos valstybinės institucijos pereis prie elektroninių dokumentų mainų ir ženkliai paspartins sprendimų priėmimo procesus.

Projektą vykdančio Informacinės visuomenės plėtros komiteto (IVPK) prie LR Vyriausybės direktorius Aurimas Matulis teigia, kad šis projektas iš esmės pakeis sprendimus priimančių valstybės institucijų veiklą, nes išnyks popierių krūvos, dalis pašto išlaidų, laiko sąnaudos, dėl kurių bet koks sprendimo priėmimas užtrunka nuo kelių dienų iki savaitės. A. Matulis įsitikinęs, kad elektroninių dokumentų mainai padės ne tik sumažinti laiko sąnaudas, bet ir modernizuoti valstybės institucijų valdymą apskritai: bus daug patogiau naudotis elektroninėmis duomenų bazėmis, kur institucijos galės saugoti ir greitai rasti kiekvieną elektroniniu parašu pasirašytą siųstą ar gautą dokumentą, be to, operatyviau ir paprasčiau bus teikiamos paslaugos gyventojams. Gyventojui, kuriam reikės surinkti kelių valstybinių institucijų darbuotojų parašus ant pažymos, nebereikės lankytis visose šiose institucijose – pakaks, kad reikiami atstovai dokumentą nusiųstų vienas kitam elektroniniu būdu.

Norėdami patikrinti kaip jos veikia praktikoje, bendradarbiaudami su telekomunikacijų bendrove Omnitel, IVPK savo vidinėms reikmėms pradėjo naudoti ir parašą mobiliuoju telefonu. Tai vienas iš pirmųjų praktinių taikymų Europoje ir pirmasis taikymas Baltijos šalyse, kai saugaus elektroninio parašo infrastruktūra yra naudojama mobiliuosiuose telefonuose.

Projekto tikslas - išbandyti mobiliojo elektroninio parašo infrastruktūrą vienoje valstybinėje institucijoje, vėliau ją pritaikant visiems elektroninės valdžios projektams. Ši sistema nėra tradicinės elektroninio parašo infrastruktūros pakaitalas - ji sukurta dirbti kartu ir papildyti egzistuojančias fiksuotas elektroninio parašo sprendimus. Vartotojai patys gali pasirinkti jiems labiausiai patinkančius pasirašymo įrankius - "smart" kortelę ir skaitytuvą ar mobilųjį telefoną. Mobiliojo elektroninio parašo infrastruktūra yra viena alternatyvių šiuo metu naudojamų elektroninio parašo ar asmens tapatybės nustatymo informacinėse sistemose priemonių. Tapatybės nustatymo sistemos jau dabar naudojamos ES šalių elektroninės valdžios projektuose, o Lietuva yra viena iš pirmųjų diegianti mobiliojo e. parašo technologijas. Tikimasi, kad tai bus realaus ir visiems prieinamo e. parašo naudojimo pradžia. Išskirtinis mobiliojo e. parašo mobiliuoju telefonu bruožas - užtikrintas, lengvas, paprastas ir saugus naudojimas. Vartotojas gali pasirašinėti dokumentus mobiliuoju telefonu net ir neturėdamas papildomos e. parašo techninės ir programinės įrangos.

Atstovai iš elektroninio parašo priežiūros institucijos, informacinių technologijų tyrėjų ir aktyvių rinkos dalyvių, vis dar diskutuoja dėl e. parašo formatų, juos reglamentuojančių standartų ir jų panaudojimo Lietuvoje klausimais, tariausi dėl vieningų formatų, kurie galėtų atpiginti e. parašo sprendimus bei užtikrinti tarpusavio suderinamumą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė nuosekliai investuoja į informacinių technologijų plėtrą. 2002 m. informacinės visuomenės projektams skiriamos investicijos (pagal Valstybės investicijų programas) sudarė 90,5 mln. Lt; 2003 m. – 99,2 mln. Lt; 2004 m. – 111 mln. Lt. (papildomai šiems projektams naudojamos ir ES lėšos). Šių investicijų dėka valstybinės institucijos, aprūpintos programine ir technine įranga, vis didesnę lėšų srautą gali nukreipti gyventojams naudingų paslaugų kūrimui. Tačiau nors postūmių e-parašo įgyvendinimo srityje ir esama, bet jo naudojimas Lietuvoje vis dar labai vangus. Įstatymai jo naudojimui buvo priimti dar 2000 m., o jo platus vartojimas praėjus šešiams metams, t.y. šiandien dar nėra realizuotas.

Pagrindinės priežastys, dėl kurių elektroninis parašas Lietuvoje iki šiol nėra pakankamai paplitęs, tai visų pirma žinių ir kompetencijos stoka vartotojo ir kituose lygiuose. Mes vis dar stokojame kompetencijos bei informacijos apie e-parašo naudojimą ir jo teikiamą naudą. Kitos kliūtys yra su elektroninių dokumentų tvarkymu susijusių funkcijų nebuvimas dokumentų valdymo sistemose ir viešųjų paslaugų, realizuotų elektroninėje erdvėje, trūkumas arba neišbaigtumas.

IVPK nuomone, efektyviausias būdas pakelti kompetenciją – sukurti elektroninio parašo distancinio mokymo ir įsisavintų žinių testavimo sistemą. Šiemet ši sistema pradės funkcionuoti kartu su laisvai platinamomis ir naudojamomis mokymo ir testavimo priemonėmis. Tolimesnė šios mokymo sistemos plėtra numatoma naudojant ES struktūrinių fondų paramą.

Taip pat būtina tobulinti turimas dokumentų valdymo sistemas pagal Lietuvos archyvų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas elektroninių dokumentų valdymo taisykles.

Siekiant paspartinti elektroninių viešųjų paslaugų atsiradimą viešajame sektoriuje (e. valdžios projektuose) Komitetas pradėjo elektroninių paslaugų portalo modifikavimą, kuris dar šiemet leis visoms institucijoms naudoti vieningą paslaugų naudotojų identifikavimo sistemą.

Siekiant tarptautinio elektroninio parašo suderinamumo, Lietuva turi aktyviai dalyvauti šios srities ES struktūrų vykdomoje veikloje, kad galėtų laiku perteikti naujausius sprendimus ir gerąją praktiką iš labiausiai pažengusių šalių. Šiuo metu daugelyje Europos valstybių vykdomi prioritetingi projektai, kuriais siekiama įtvirtinti e-dokumentų naudojimą (pasas, liudijimas ir t. t.), kuriuose būtų įdiegti dokumento savininko biometriniai duomenys (tarkime, pirštų atspaudai). Tai užtikrina aukšto lygio dokumentų apsaugą: jo negalima padirbti, neteisėtai panaudoti. Biometriniai duomenys e-dokumentuose naudojami drauge su skaitmeniniu sertifikatu, bet Lietuvoje kol kas nėra išduodami asmens dokumentai su biometriniais duomenimis.

E-parašas be jokių abejonių yra svarbus elementas kuriant ateities e-valdžią. Tai naujas žingsnis modernios visuomenės link, tačiau e-parašo įgyvendinimas vis dar stringa. Pradėjus plačiai naudoti e-parašą popierių krūvos išnyks, bus vienas e-valdžios langelis, sustiprės e-komercija ir kitos e-paslaugos. Tačiau daugumai e-valdžios ir e-komercijos transakcijų atlikimui reikia ne tik e-parašo, bet ir transakcijos dalyvio identifikatoriaus. Norint pasiekti, kad sparčiai paplistų e-valdžia ir e-komercija reikia, kad visi Lietuvos piliečiai turėtų vieningas nacionalines ID korteles su mikroschema ir PKI technologijos e-parašu joje, arba kitokį alternatyvų būdą pasinaudoti e-parašu. Vienas iš tokių būdų galėtų būti ir e-parašas mobiliajame telefone. Žmonėms dar trūksta informacijos apie e-parašo naudojimą, jo teikiamus privalumus ir apie tai kaip jis veikia. Šiame etape, dar daug žmonių nėra susidūrę su šia nauja technologija ir nežino kaip ir su kuo ji „valgoma“. Reikia stiprinti pasitikėjimą e-parašu, garantuoti jo saugumą ir teikti informaciją plačiajai visuomenei. Kaip ir kiekviena naujovė, ji turi būti įdiegta palaipsniui, prieš tai supažindinus gyventojus su naujovės teikiamais privalumais, o ne revoliucijos principu. Dedant atitinkamas pastangas ji pritaps visuomenėje, kaip pritapo, tarkime, banko kortelės ir naudojimas bankomatais. Reikia įtikinti žmones, kas e-parašas yra toks pats paprastas mechanizmas kaip ir PIN kodas kuris yra įvedamas į bankomatą atliekant operacijas. Tačiau visų pirmiausia, visuomenė turi būti pakankamai kompiuterizuota, turėti reikiamas žinias ir įrengimus. Nors Lietuvoje e-parašo vartojimas nėra masinis, teigti, kad padėtis labai prasta irgi negalima. Lietuva yra viena iš Europos e-bankininkystės lyderių, šiuo metu rinkoje yra virš 600 000 masinio e-bankininkystės identifikavimo ir e-parašo priemonių. Kaip vieną iš sėkmingo naudojimosi e-parašu pavyzdžių galima paminėti Hansa banko elektronines paslaugas teikiamas klientams. Elektroninių paslaugų (hanza.net) sutartyje tarp banko ir kliento numatyta, kad klientas, naudodamas jam suteiktą kodų rinkinį, gali pasirašyti dokumentus. Daugiau kaip 15.000 sutarčių buvo pasirašyta tokiu būdu. Be to, Lietuvoje yra virš pusės milijono asmeniškai identifiкуotų mobilaus ryšio vartotojų, jų mobilus telefonas gali būti labai nesunkiai naudojamas suteikiant prieigą prie e-paslaugų. Taigi, apibendrinant, norėčiau pakartoti, kad mano manymu, šiuo metu Lietuvoje yra labai svarbių uždavinių, kurie turi būti įgyvendinti prieš tai kai bus imamasi masiškai įgyvendinti e-parašo projektą. Pirmiausia reikia didinti Interneto skverbtį, namų ūkių kompiuterizavimą, gerinti e-paslaugų turinį ir prieinamumą bei intensyviai šviesti visuomenę.

Tačiau ES pozicija šiuo klausimu yra griežtesnė- skatinti e-parašo diegimą ir jo technologijų pasisavinimą ES narėse. 2006 m. kovo 17 d. Europos komisijos ataskaitoje [25] teigiama, kad e-parašo diegimas ES valstybėse yra daug lėtesnis ir vangesnis nei tikėtasi, o tai stabdo e-prekybą prekėmis ir paslaugomis Europoje. Tačiau yra tikimasi, kad elektroninės identifikacijos kortelių plitimas ir naudojimas e-valdžios paslaugomis, tokiomis kaip pavyzdžiui elektroninis mokesčių deklaravimas, sukurs būtinybę ir skatins poreikį diegti e-parašą nacionaliniuose lygmenyse. Informacinės visuomenės komisarė Viviane Reding [25] teigia, kad būtina sukurti patikimą e-parašo infrastruktūrą veikiančią ne tik valstybių viduje, bet ir visoje

ES, tam kad būtų įmanoma užtikrinti saugią e-prekybą ir viešąsias paslaugas. Ji primena, kad ES strateginiai dokumentai reikalauja, kad visos 25 ES narės pilnai įteisintų e-parašą savo teritorijoje. Ji pripažįsta, kad nėra patenkinta tuo kaip vyksta procesai, ypač tuo, kaip naudojamosi e-parašu tarpvalstybiniais dokumentams tvirtinti, ji mato dar daug darbų kurie turi būti padaryti kol šie procesai bus pilnai įdiegti. Ji prižadėjo, kad labai įdėmiai stebės kaip vyksta e-parašo pasisavinimas kiekvienoje iš 25 ES narių, tam kad užtikrinti sėkmingą progresą šioje srityje. Komisija teigia, kad per ateinančius metus, didžiausias dėmesys bus skiriamas tam, kad užtikrinti e-parašo sistemų tarp šalių suderinamumą, idant sukurti vientisą jo naudojimo rinką ES, užtikrinant, kad jo naudojimas tarp valstybių būtų technologiškai įmanomas. Lietuvos atsakingos institucijos aktyviai dalyvauja forumuose, kuriuose kaip tik ir yra diskutuojama apie e-parašo suderinamumą. „Skaitmeninio sertifikavimo centro“ sukurta programa „Justa GE“, pilnai atitinka XadES standartus.

3.3. E-VALDŽIOS REIKŠMĖ ŠIUOLAIKINEI VISUOMENEI

E-valdžia dažniausiai suvokiama kaip valstybinės valdžios sąsą elektroninėje erdvėje, dažniausiai pasireiškianti kaip valstybės funkcijų realizavimas pasitelkiant informacines technologijas. E-valdžia yra vienas iš būdų pagerinti visuomenės ir valdžios komunikavimo kokybę, modernizuoti valstybės valdymą, sėkmingai vykdyti valstybės reformą, prisitaikant prie žinių visuomenės reikalavimų. Dėl šių priežasčių e-valdžia gali ir turi tapti vienu iš valstybės strateginio valdymo įgyvendinimo efektyvių veiksmų bei prioritetų.

Nors naujieji viešųjų paslaugų instrumentai gali potencialiai įtakoti socialinį gerbūvį, jie yra ypač jautrūs tiksliai visuomenės lūkesčių, gebėjimų ar net emocijų atitikimui, priešingu atveju gali sukelti neigiamas pasekmes – elektroninę atskirtį. Griežtai instrumentalistinis požiūris į e-valdžią, kuris taip pat egzistuoja visuomenėje, nepastebi daugybinių galimybių, kurias visuomenei suteikia informacinių technologijų sąveika su teisiniais-politiniais reiškiniais. Vadovaujantis šiuo požiūriu nėra per drąsu teigti, kad informacinės technologijos suteikia visuomenei kokybiškai naują pagreitį – naujas e-galimybes, kurios gali padėti spręsti esamas socialines problemas, priartinti valstybinę valdžią prie piliečio poreikių tokiu būdu praplečiant tradicinės demokratijos ribas. Deja, nepageidaujamas e-valdžios sąlygotas reiškinys – e-atskirtis – grasina minėtiems e-valdžios privalumams, todėl turi būti įvertintas, analizuojamas ir sprendžiamas.

E-valdžios didžiausias privalumas ir svarba glūdi tame, kad jis šiuolaikinio žmogaus gyvenime gali padėti sutaupyti brangiausią žmogaus turtą– laiką. Vieno tyrimo metu buvo atlikti įdomūs teoriniai skaičiavimai, paremti tuo, kiek žmogus sugaišta laiko tvarkydamas reikalus įvairiose institucijose ir kokios vertės produktą jis per tą laiką galėtų sukurti. Šių skaičiavimų pagrindu galima teigti, kad dėl įvairių darbų, kurie nesusiję su pagrindine gyventojų veikla, šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) yra 1,7 mlrd. litų mažesnis. Pavyzdžiui, apskaičiuota, jog užpildyti pajamų deklaraciją ir surinkti visas pažymas reikia 8 valandų; vidutiniškai per valandą žmogus galėtų sukurti 17,88 lito vertės produktą. Jeigu pajamų deklaracijas reikėtų pildyti visiems gyventojams - jų būtų apie 2,7 mln., - teoriškai prarandamo produkto vertė siektų 386,2 mln. litų. Ne mažiau laiko gyventojai sugaišta įsiregistruodami kitoje gyvenamojoje vietoje. Per metus vidutiniškai 87 tūkst. žmonių pakeičia gyvenamąją vietą - jų sugaištas laikas vertinamas 18,67 mln. litų. Tuo tarpu įteisinus gyvenamosios vietos registraciją internetu, laiko sąnaudos nuo kelių valandų sumažėtų iki kelių minučių. [28]

Tyrimo rezultatai rodo, kad elektroninių viešųjų paslaugų plėtra padėtų spręsti ir socialines problemas. Tikimasi, kad funkcionuojanti informacinė sistema padės užtikrinti, kad visi mokyklinio amžiaus vaikai lankytų mokyklą, nes šiuo metu savivaldybėms trūksta informacijos apie mokyklos nelankančius vaikus. Tyrime teigiama, jog savivaldybės, kurios yra atsakingos už tai, kad vaikai lankytų mokyklą, turi informacijos

apie 1,5 tūkst. vaikų, nelankančių mokyklos, tuo tarpu Statistikos departamentas teigia turįs informacijos apie 23 tūkst. tokių vaikų. Siūloma sukurti informacinę sistemą, kurioje mokyklos registruotų mokyti pradėjusius vaikus; taip savivaldybės turėtų galimybę gauti informacijos apie visus mokyklinio amžiaus vaikus bei galėtų patikrinti, kurie vaikai neįregistruoti jokioje mokykloje. Sutvarkius gyventojų registrą, savivaldybės nesunkiai gautų informaciją apie mokyklos nelankančio vaiko tėvus bei jų gyvenamąją vietą. [28]

Elektroninės paslaugos turėtų padaryti efektyvesnę ir sveikatos apsaugos sistemos veiklą. Pavyzdžiui, gyventojai galės internetu registruotis vizito pas gydytoją. Prieš registruodamasis, vartotojas matys gydytojo darbo grafiką. Be to, internetu jis galės nurodyti, kuo skundžiasi. Tokiu atveju gydytojas galės peržiūrėti užsiregistravusiųjų sąrašą ir skirti pacientams atlikti tyrimus. Apie pranešimą atlikti tyrimus pacientas būtų informuojamas elektroniniu paštu ar SMS žinute, taigi būtų sutaupomas vienas vizitas pas gydytoją - ekonominį tokių paslaugų efektą galima skaičiuoti atsižvelgiant į sutaupytą gydytojo ir paciento laiką bei paciento kelionės išlaidas.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, rekomenduojama pirmiausia imtis pajamų ir mokesčių deklaravimo, mokesčių mokėjimo ir gyvenamosios vietos registravimo elektroniniu būdu paslaugų diegimo. Tiesa, kol kas sunku įvertinti elektroninių viešųjų paslaugų plėtros ekonominį efektą – jis priklausys nuo to, kiek žmonių naudotųsi tomis paslaugomis, be to, reikalinga įvertinti elektroninių paslaugų infrastruktūros sukūrimo kaštus.

Lyginant su valstybės institucijomis, verslas nuėjo žymiai toliau. Daug Lietuvos interneto svetainių teikia 4 lygio, t.y. transakcijų ir išbaigto paslaugos teikimo funkcijas, pačios rimčiausios iš jų suteikia elektroninės komercijos, lėšų pervedimo, atsiskaitymo už komunalines paslaugas, prekybos vertybiniais popieriais on-line ir daugelį kitų galimybių. Sekdama jų pavyzdžiu ir orientuodamasi į pilietį, kaip į klientą, valstybė taip pat turi diegti naujos kartos viešąsias paslaugas, kurių pagrindinės savybės – paslaugų kokybė, lengvas ir greitas pasinaudojimas, visuotinis prieinamumas. Vienas svarbiausių į ateitį orientuotų valstybės tikslų – modernizuoti savo institucijų veiklą, vystant elektroninės vyriausybės paslaugas, t.y. sudarant galimybę šalies gyventojams ir verslo įmonėms lengviau, patogiau, greičiau gauti informaciją ir paslaugas iš valstybės institucijų.

3.4. ELEKTRONINĖS ATSKIRTIES AKTUALIZAVIMO POREIKIS

Kaip jau minėta elektroninė atskirtis yra šalutinis neigiamas beveik visų e-procesų efektas, besiplečiantis kartu su elektronine erdve. Nepaisant ambicingų daugumos e-valdžios iniciatyvų užmojų, informacinių technologijų diegimas į valstybės valdymą ne tik nepanaikino esamų socialinių skirtumų tarp įvairių visuomenės grupių, tačiau tam tikrais atvejais ir sukūrė naujus. Elektroninės atskirties, t.y. informacinių technologijų sąlygotų socialinių diferenciacijų, mažinimas turėtų tapti vienu iš svarbiausių žinių visuomenės ir e-valdžios kūrimo uždavinių. Deja, instrumentalistinis požiūris į e-valdžia atskirties problemas dažnai ignoruoja arba jas nepakankamai įvertina. Elektroninė atskirtis dažniausiai yra apibrėžiama kaip informacinių technologijų diegimo į valstybės gyvenimą poveikis socialinės sanglaudos procesams. Elektroninė atskirtis atsiranda tuomet, kai informacinių technologijų naudojimas suformuoja naujas visuomenės grupes, kurias skiria realios ir potencialios galimybės dalyvauti valstybės gyvenime naudojantis informacinėmis technologijomis. Svarbu paminėti, jog elektroninė atskirtis gali ne tik formuoti naujas diskriminuojamas visuomenės grupes, bet ir paveikti jau esančias nepalankioje padėtyje socialines grupes. Tokių „tradicinių“ socialinių grupių pavyzdys yra gyventojai su žemu išsilavinimo lygiu, moterys, vyresnieji žmonės, neįgalieji, tautinės ar kitokios mažumos. Šios grupės visuomenėse tradiciškai susiduria su sunkumais integruojantis į socialinį ir politinį valstybės gyvenimą. Esamos problemos gali sustiprinti e-valdžios keliami iššūkiai ir užkirsti kelia dalyvauti visaverčiais pagrindais naujai besiformuojančioje žinių visuomenėje.

Lietuvoje ir kitose Vidurio ir Rytų Europos valstybėse e-valdžios vystymas susiduria su sąlygiškai silpna pilietine visuomene bei atsakingų valstybinių institucijų kompetencijos, praktikos ir administravimo įgūdžių trūkumu. Šie faktoriai prisideda prie to, jog e-valdžios kūrimas lieka deklaracijų ir spekuliatyvių tikslų lygmenyje. Kita problema, kuri trukdo efektyviam e-valdžios funkcionavimui, yra netolygus informacinių technologijų diegimas į valstybės administravimo procesus ir į kasdieninį visuomenės gyvenimą. Tam tikros socialinės grupės turi didesnių galimybių naudotis teikiamomis e-valdžios paslaugomis ir dalyvauti besiformuojančioje žinių visuomenėje.

E-valdžios sėkmė bei elektroninės atskirties problemos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Vienas iš pagrindinių barjerų sėkmingam e-valdžios funkcionavimui yra egzistuojantys elektroninės atskirties atvejai, kurie užkerta kelią konkrečioms visuomenės grupėms dalyvauti kultūriniame, ekonominiame, politiniame ir teisiniame valstybės gyvenime, kuris turi būti pašalintas siekiant užtikrinti e-valdžios ir e-visuomenės darnią plėtrą.

4. LIETUVOS IR ES E-VALDŽIOS LYGINAMASIS TYRIMAS

4.1. E-VALDŽIA PILIEČIAMS

Norėdama palyginti Lietuvos e-valdžios paslaugų padėtį Europos Sąjungos valstybių kontekste, šiuo tyrimu sieksiu apžvelgti bendrą ES valstybių e-valdžios paslaugų lygį. Statistine informacija paremtame tyrime, naudojami IDABC E-valdžios Observatorijos puslapyje skelbiama 2005 m. birželio mėn. ataskaita „E-valdžia ES šalyse narėse“ [eGovernment in the Member States of the European Union] [23], kurioje aprašyta kiekvienos iš 25 ES narių pažanga kuriant e-valdžios infrastruktūrą bei teikiant e-paslaugas. Kad geriau galėčiau įvertinti ir detaliau pristatyti bendrą ES valstybių ir Lietuvos lygį, nusprendžiau detalizuoti kiekvieną iš 20-ties pagrindinių e-paslaugų, 2001 m. kovą patvirtintų Europos Tarybos pagrindinių e-paslaugų sąrašė (12 e-paslaugų piliečiams ir 8 e-paslaugos verslui), susisteminti rodiklius, išvesti bendrą ES brandos vidurkį kiekvienai iš paslaugų ir palyginti Lietuvą su kitomis ES valstybėmis ir bendru ES vidurkiu.

- Pajamų deklaravimas
- Darbo paieška
- Socialinės išmokos
 - Bedarbių pašalpos
 - Šeimos lengvatos
 - Medicinos išmokos
 - Stipendijos
- Asmeniniai dokumentai
 - Pasas
 - Vairuotojo pažymėjimas
- Automobilių registracija
- Statybų leidimai
- Pareiškimai policijai
- Viešosios bibliotekos
- Liudijimai (gimimo, mirties)
- Stojimas į aukštąjį mokslą
- Gyvenamosios vietos deklaracija

- Sveikatos paslaugos.

Kiekviena sritis buvo vertinama pagal viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę brandos lygius, priskiriant atitinkamai nuo 1 lygmens iki maksimalaus. (*lentelė Nr. 1*)

Nr.	Paslaugos	Austrija	Belgija	Kipras	Čekija	Danija	Estija	Suomija	Prancūzija	Vokietija	Graikija	Vengrija	Airija	Italija	Latvija	Lietuva	Liuksemburgas	Malta	Olandija	Lenkija	Portugalija	slovakija	Slovėnija	Ispanija	Švedija	UK
1	Pajamų deklaravimas	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	3/4	4/4	4/4	1/4	4/4	2/4	4/4	4/4	2/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4
2	Darbo paieška	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	3/3	1/3	3/3	2/3	3/3	3/3
3	Socialinės išmokos																									
3.1	Bedarbių pašalpos	2/4	2/4	2/4	2/4	3/4	2/4	4/4	4/4	2/4	2/4	1/4	3/4	4/4	2/4	1/4	2/4	1/4	1/4	2/4	2/4	2/4	2/4	2/4	4/4	1/4
3.2	Šeimos lengvatos	4/4	2/4	2/4	4/4	---	4/4	---	---	2/4	2/4	2/4	4/4	3/4	4/4	2/4	2/4	2/4	4/4	1/4	2/4	2/4	2/4	2/4	--	4/4
3.3	Medicinos išmokos	---	2/4	2/4	3/4	---	4/4	2/4	4/4	---	1/4	2/4	--	--	2/4	--	4/4	--	1/4	2/4	--	1/4	1/4	--	--	--
3.4	Stipendijos	4/4	1/4	2/4	---	4/4	1/4	3/4	4/4	2/4	2/4	1/4	2/4	2/4	2/4	2/4	3/4	2/4	3/4	0/4	2/4	0/4	2/4	2/4	2/4	4/4
4	Asmeniniai dok.																									
4.1	Pasas	2/3	1/3	2/3	1/3	2/3	2/3	1/3	1/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/3	1/3	2/3	1/3	2/3	2/3	1/3	3/3	1/3	1/3	1/3	1/3	3/3
4.2	Vairuotojo pažymėjimas	2/3	1/3	2/3	1/3	2/3	1/3	1/3	2/3	1/3	2/3	2/3	2/3	2/3	1/3	1/3	1/3	1/3	1/3	1/3	2/3	1/3	2/3	1/3	2/3	1/3
5	Automobilių registracija	---	4/4	2/4	1/4	1/4	2/4	---	4/4	1/4	2/4	2/4	3/4	--	1/4	1/4	2/4	2/4	1/4	1/4	2/4	2/4	2/4	1/4	4/4	2/4
6	Statybų leidimai	2/4	0/4	2/4	1/4	2/4	1/4	2/4	2/4	1/4	2/4	1/4	2/4	1/4	1/4	1/4	1/4	2/4	2/4	1/4	1/4	1/4	2/4	1/4	2/4	1/4
7	Pareiškimai policijai	1/3	1/3	1/3	1/3	3/3	3/3	3/3	2/3	3/3	1/3	1/3	2/3	3/3	1/3	1/3	1/3	3/3	2-3/3	1/3	1/3	1/3	3/3	3/3	2/3	3/3
8	Viešosios bibliotekos	3/3	2/3	1/3	1/3	3/3	3/3	3/3	1/3	1/3	1/3	1/3	2/3	3/3	1/3	3/3	3/3	3/3	2-3/3	1/3	1/3	1/3	3/3	3/3	3/3	2/3
9	Liudijimai (gimimo, mirties)	3/3	1/3	2/3	1/3	2/3	1/3	---	1/3	1/3	2/3	3/3	2/3	1/3	1/3	1/3	1/3	3/3	1-2/3	1/3	3/3	1/3	3/3	3/3	3/3	3/3
10	Stojimas į aukštąjį	4/4	1/4	2/4	2/4	4/4	2/4	4/4	2/4	3/4	2/4	2/4	4/4	3/4	1/4	2/4	1/4	2/4	3/4	1/4	1/4	1/4	4/4	2-3/4	4/4	4/4

	mokslą																									
11	Gyvenamosios vietos deklaracija	3/3	2/3	1/3	1/3	3/3	1/3	3/3	3/3	1/3	---	3/3	--	1/3	2/3	2/3	1/3	0/3	1- 2/3	1/3	2/3	1/3	1/3	1/3	3/3	--
12	Sveikata	---	1/4	1/4	1/4	1/4	---	1/4	1/4	0/4	0/4	1/4	1/4	1/4	1/4	1/4	1/4	1/4	1/4	1/4	3/4	1/4	1/4	1/4	0/4	1/4

(Lentelė Nr. 1, ES šalių viešųjų paslaugų piliečiams perkėlimo į elektroninę terpę brandos lygiai)

Atlikus ES šalių įvertinimą e-valdžios paslaugų srityse galime palyginti Lietuvos e-valdžios paslaugų lygius atskirose srityse ES kontekste. Žemiau pateiktoje lentelėje (lentelė Nr. 2) pateikiami statistiniai duomenys Lietuvos e-valdžios paslaugų lygiai atskirose srityse bei ES e-valdžios paslaugų lygių atskirose srityse lygiai.

Lentelė Nr. 2

Lietuvos ir ES rodiklių palyginimas

	Pajamų deklaravimas	Darbo paieška	Bedarbių pašalpos	Šeimos lengvatos	Medicinos išmokos	Stipendijos	Pasas	Vairuotojo pažymėjimas	Automobilių registracija	Statybų leidimai	Pareiskimai policijai	Viešosios bibliotekos	Liudijimai (gimimo, mirties)	Stojimas į aukštąjį mokslą	Gyvenamosios vietos deklaracija	Sveikata
Lietuva	4/4	3/3	1/4	2/4	--	2/4	2/3	1/3	1/4	1/4	1/3	3/3	1/3	2/4	2/3	1/4
ES	3/4	2/3	2/4	3/4	2/4	2/4	2/3	2/3	2/4	1/4	2/3	2/3	2/3	3/4	2/3	1/4

Lyginant Lietuvos e-valdžios paslaugų lygį ir ES e-valdžios paslaugų lygį galime teigti, kad Lietuva šioje srityje netik kad neatsilieka nuo ES vidurkio, bet ir yra keletas sričių, kuriose lenkia ES vidurkį.

Analizuojant „Pajamų deklaravimo“ sritį, tyrimo duomenys rodo, kad Lietuvoje ši paslaugų sritis yra ženkliai išvystyta. Praktika rodo, kad šiemet jau daugelis žmonių savo pajamų deklaraciją atliko per nuotolinę ryšį neidami į valstybinę mokesčių inspekciją. Pastebimas šios paslaugų srities spartus progresavimas – pernai 2005 metais ši paslaugų sritis „teoriškai“ atliko tas pačias funkcijas, tačiau daugelis žmonių vis tik deklaracijas atliko tam skirtoje vietoje, nebuvo juntamas piliečių pasitikėjimas e-paslauga. Lyginant ES e-paslaugų lygį šioje srityje galime teigti, kad Lietuva šioje pozicijoje yra daug daugiau pažengusi nei ES, tačiau reikia paminėti jog daugelis ES šalių yra taip pat 4 -ame iš tiek pat galimų lygių, bet yra ir tokių šalių, kurios ženkliai gadina ES bendrą lygį šioje srityje. ES silpniausios šalys „Pajamų deklaravimo“ srityje – Latvija (1/4), Lenkija (2/4), Liuksemburgas (2/4).

„Darbo paieška“ – šioje srityje mūsų šalis taip pat yra nuveikusi didelį darbą ir mes galime teigti bei didžiuotis, kad esame 3 - me iš tiek pat galimų lygių. Lietuvoje plačiai naudojama internetinė prieiga darbo skelbimams talpinti, kandidatų atrankai skelbti, bei apsikeisti gyvenimo parašymais (CV), darbuotojų anketoms pildyti. Tuo tarpu ES vidurkis šioje srityje yra tik 2 lygmuo, nors daugelis ES šalių priklauso 3 lygmeniui, tačiau tokios šalys kaip Slovakija (1/3), Ispanija (2/3), Italija (2/3), Liuksemburgas (2/3) ganėtinai yra atsilikusios šioje srityje.

„Bedarbių pašalpos“ – šioje srityje Lietuva atsilieka nuo ES, tačiau galime teigti, kad ir pačiai ES reikia ganėtinai stipriai pasitempti šioje srityje, nes ji teuzima 2 iš 4 lygmenų, o Lietuva tik 1 iš 4. Lietuvoje šiai dienai internetinėse svetainėse galime rasti daug informacijos apie pašalpas, tačiau veiksmu su ta informacija negalime atlikti, nei formų užpildyti, nei užklausų išsiųsti. ES yra tik keletą valstybių, kurios pasiekusios 4 lygį, tai - Suomija, Prancūzija, Italija, Švedija.

„Šeimos lengvatos“ – tai taip pat socialinės grupės paslauga, tačiau šioje srityje Lietuva yra pažengusi daugiau, nei „bedarbių pašalpos“ paslaugoje – 2 lygmuo iš 4, tuo tarpu ES 3 iš 4. Analizuojant šią e-paslaugų sritį Lietuvoje galima būtų teigti, kad ganėtinai žemas paslaugų lygis yra todėl, kad Lietuvoje nėra paplitęs e-parašo naudojimas, kuris galėtų pagelbėti perkelti didžiąją dalį operacijų nuo valstybės tarnautojų „pečių“ ant nuotolinių sistemų. Reikėtų paminėti, kad mūsų kaimynės Latvija, Estija ir kitos ES šalys kaip Anglija, Austrija yra išvysčiusios šią paslaugų sritį maksimaliai 4 iš 4 lygių pasiektas.

„Medicinos išmokos“ – ši paslauga Lietuvoje skiriasi nuo kitų valstybių tuo, kad Lietuvos gyventojams nėra būtinybės susigrąžinti pinigus už vaistus. Ši viešoji paslauga teikiama LR gyventojams tiesiogiai nedalyvaujant. Gyventojai, ateidami į vaistinę pirkti vaistų, kurių kaina jiems yra kompensuojama iš privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, vaistinėje moka tik tą dalį vaistų kainos, kurios jiems nekompensuoja. Vaistinės registruoja kiekvieną tokį vaistų pirkimą ir Valstybinei ligonių kasai prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau-VLK) nustatytu formatu pateikia recepte užpildytą informaciją bei kompensuotą ir paciento sumokėtą sumą, kuriais remiantis vaistinėms yra apmokama kompensuojamoji vaistų kainos dalis. Vaistinės VLK visą informaciją apie kompensuojamųjų vaistų pardavimą (išdavimą) perduoda el.paštu. Receptai nustatytą laiką saugomi vaistinėje ir turi būti pateikti įgaliotam VLK darbuotojui tik vykdant pasirinktinį planinį patikrinimą arba iškilus nesutarimams tarp VLK ir vaistinės. VLK el. paštu nustatytu formatu informuoja vaistines apie atsisakymą sumokėti kompensuojamąją kainos dalį pagal atskirus receptus, nurodydama priežastį (pvz: pateikiama vaisto kompensuojamoji kainos dalis didesnė už Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytą). Vaistinei kompensuojamoji vaistų kainos dalis sumokama pagal nedetalizuotą sąskaitą faktūrą, kurią vaistinė pateikia kiekvieną mėnesį. Žvelgiant į ES pozicijas šioje srityje – galime teigti, kad ši paslaugų sritis yra tik 14 valstybių, iš kurių maksimaliai pažengusios tik 2 – tai Estija ir Liuksemburgas 4 iš tiek pat galimų lygių.

„Stipendijos“ – šiandien daugelis universitetų ir kitų mokymosi įstaigų glaudžiai bendradarbiauja su bankais, kurie teikia e-paslaugas. Lietuvoje studentai įstoję į universitetą gauna banko korteles ir prisijungimus prie e-paslaugų, kur gali užpildyti prašymus bei įvairias formas. Panašus lygis vyrauja ir ES

kurios vidurkis yra 2 lygmuo iš 4. Tačiau tokios valstybės kaip Lenkija, Slovakija iš vis neturi tokių paslaugų.

„Pasas“ – šio dokumento išdavimo procedūra nėra iki galo perkelta į e-paslaugų aukščiausią lygį, šiai dienai internete galime rasti visą reikiamą informaciją dėl dokumento išdavimo, bei parsisiųsti reikiamas formas pildymui ranka. Lietuva tėra 2-ame iš 3 paslaugų lygmenų. ES vidurkis yra toks pat kaip ir Lietuvos, nors yra pora valstybių, kurios yra išvysčiusios maksimaliai šią e-paslaugų sritį – tai, Portugalija ir Anglija (3/3 lygis).

„Vairuotojo pažymėjimas“ – ši e-paslauga nėra maksimaliai išnaudota, nes internete galime rasti tik visą informaciją, kur reikia kreiptis ir kokius dokumentus reikia su savimi turėti, norint gauti vairuotojo pažymėjimą. ES ši paslauga išvystyta plačiau 2 iš 3 paslaugų lygių. Reikėtų paminėti, kad nėra nei vienos ES valstybės, kuri teiktų pilnai šią paslaugą, maksimalus šios e-paslaugos lygis yra 2 iš 3.

„Automobilių registracija“ – Lietuva šioje e-paslaugų srityje užima vieną iš paskutiniųjų vietų, nes nėra išvystyta ši paslauga maksimaliai, internete pateikiama tik detali informacija apie automobilio registraciją. Šios e-paslaugos lygis tik 1 iš 4, ES - 2, tačiau tokios šalys kaip Belgija, Prancūzija ir Švedija automobilių registracijos e-paslaugą teikia maksimaliai 4 iš 4 lygių.

„Statybų leidimai“ – viešojoje prieigoje pateikiama tik informacija apie statybinius leidimus, kokių tipų jie būna, bet dokumentus išduoda tik tam tikri centrai. ES taip pat nėra labai stipriai pažengusi šioje e-paslaugų srityje 1 iš 4. Taip pat reikia paminėti, kad ES labiausiai pažengusios šalys šioje srityje yra tik 2 lygyje. (Malta, Olandija, Austrija, Kipras, Suomija, Airija).

„Pareiškimai policijai“ – šiandien Lietuvoje galima rasti daugybę informacijos susijusios su policijos veikla, tačiau, pareiškimų pateikimas dar vis privalomas parašytas ranka. Yra galimybė išsiųsti pareiškimą elektroniniu paštu, tačiau, jis bus pripažintas kaip validus tik tada, kai bus perrašytas ranka ir pasirašytas. ES pažengusi toliau 2 iš 3 lygių, tačiau yra nemažai ES šalių, kurios maksimaliai išnaudoja šią e-paslaugą. Tai Danija, mūsų kaimynė Estija, Suomija, Italija, Malta, Slovėnija, Ispanija, Anglija.

„Viešosios bibliotekos“ – ši e-paslauga yra ganėtinai stipriai plėtojama Lietuvoje (3 iš 3 lygių), nes daugelis bibliotekų teikia pilną informaciją internetu, yra galimybė pasitikrinti ar reikiama knyga yra bibliotekoje, taip pat esant reikalui galima rezervuoti knygą nuotoliniu būdu. ES e-paslaugos apsiriboja tik 2 lygio paslaugų spektru. Nors ES vidurkis mažesnis nei Lietuvos, tačiau yra ir keletas kitų ES šalių, kurios plėtoja 3 lygį šios paslaugos: Austrija, Danija, Estija, Suomija, Italija, Liuksemburgas, Malta, Slovėnija, Ispanija, Švedija.

„Liudijimai“ (mirties, gimimo) – daugelis institucijų teikia pilną informaciją dėl pažymų/liudijimų, tačiau tik kai kurios suteikia galimybę parsisiųsti reikiamą formą. Tuo tarpu ES ši paslauga yra 2 lygio,

nors daugelis ES valstybių šią paslaugą teikia maksimaliai 3 iš 3. Austrija, Vengrija, Malta, Portugalija, Slovėnija, Ispanija, Švedija, Anglija.

„Stojimas į aukštąsias mokyklas“ – daugelis aukštųjų mokyklų suteikia daugybės informacijos apie stojimo procedūrą, tačiau tik keletas universitetų teikia formas, kurias būtų galima parsisiųsti. Šiuo atžvilgiu ES lenkia Lietuvą ir teikia 3 iš 4 lygių. Reikėtų paminėti tas ES šalis kurios stojimo procedūrą teikia e-paslaugų 4 lygyje: Austrija, Danija, Suomija, Airija, Slovėnija, Švedija, Anglija.

„Gyvenamosios vietos deklaravimas“ – šios e-paslaugos lygmuo yra lygus ES paslaugos lygiui 2 iš 3. Viešai prienamoje svetainėje galime rasti daug informacijos apie gyvenamąją vietą, bei parsisiųsti formas, tačiau norint deklaruoti gyvenamąją vietą to nepakanka, reikia vykti į pasų poskyrį ir priduoti užpildytą formą, vien tik tam, kad būtų įrašytas reg. Numeris ir registracijos žurnale gyventojas registruojantis savo gyv. vietą pasirašytų. Kaip ir kitose paslaugų srityse yra keletas ES šalių, kurios pirmąja šioje srityje: Austrija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vengrija, Švedija.

„Sveikata“ – teikiamų e-paslaugų lygis 1 iš 4. Informacija pateikiama internete, tačiau nėra centralizuotos sistemos, kuri būtų integruota su sveikatos apsaugos sistema. Tačiau galima paminėti jog yra keletas institucijų kurios leidžia nuotoliniu būdu užsirašyti vizitui pas gydytoją. Sveikatos e-paslaugų lygis ES taip pat nėra aukštas – sutampa su Lietuvoje teikiamų e-paslaugų lygiu. Vienintelė ES šalis, kuri pirmąja šios paslaugos srityje – tai Portugalija, jos teikiamų paslaugų lygis 3 iš 4.

4.2. E-VALDŽIA VERSLUI

Kaip rodo statistika, e-palaugos verslui Lietuvo perkeliamos į elektroninę terpę greičiau nei paslaugos piliečiams. Europos Komisijos 2005 m. gruodžio mėnesį pristatytoje informacinės visuomenės įvertinimo ataskaitoje, parengtoje įvertinus „elektroninės Europos 2005“ iniciatyvos įgyvendinimą, ataskaita teigia, kad ypatingai aktyviai e-valdžios paslaugomis naudojasi Lietuvos verslininkai, remiantis minėta ataskaita, tarp ES šalių užimame 5 vietą pagal verslo subjektų naudojimąsi viešosiomis paslaugomis, kas jau teikia šiek tiek daugiau vilties. (Information Society Benchmarking Report, 2005 m.).

Norėdama palyginti Lietuvos e-valdžios paslaugų padėtį Europos Sąjungos valstybių kontekste turėjau iširti bendrą ES valstybių e-valdžios paslaugų lygį Kad geriau galėčiau įvertinti ir detaliau pristatyti bendrą ES valstybių ir Lietuvos lygį, nusprendžiau detalizuoti kiekvieną iš 8 pagrindinių e-paslaugų verslui, 2001 m. kovą patvirtintų Europos Tarybos pagrindinių e-paslaugų sąrašė:

- Socialinė darbuotojų apsauga
- Pelno mokestis
- PVM deklaravimas
- Naujos įmonės registracija
- Duomenų perdavimas statistikos departamentams
- Muito mokesčio deklaracija
- Leidimai
- Viešieji pirkimai.

Kiekviena sritis buvo vertinama pagal viešųjų paslaugų perkėlimo į elektroninę terpę brandos lygius, priskiriant atitinkamai nuo 1 lygmens iki maksimalaus. (*lentelė Nr. 3*)

Paslaugos “Socialinė darbuotojų apsauga” aukščiausias brandos lygmuo pasiektas Austrijoje, Belgijoje, Estijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Graikijoje, Airijoje, Italijoje, Liuksemburge, Maltoje, Olandijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Slovakijoje, Ispanijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Lietuva šią paslaugą teikia antru lygmeniu, taip pat kaip ir Vengrija. Ši paslauga dar prasčiau išvystyta tik Kipre, Latvijoje ir Slovėnijoje. Aukščiausiu lygmeniu vykdančios šią paslaugą šalys, turi pilnai interaktyvią sistemą, kur darbdaviai elektroniškai praneša apie socialinius klausimus susijusius su darbuotojais, o institucijos pasidalina ir perduoda informaciją atsakingiems padaliniais. Taip kasdien tvarkoma daugybė dokumentų, o socialinės išmokos pasiekia darbuotojus greičiau. Tuo tarpu kai kuriose valstybėse, popieriniai dokumentai ir pažymos vis dar būtini norint sutvarkyti šios srities klausimus. Lietuvoje elektriniu būdu pateikamos formos ir jas galima

rasti bei parsisiųsti, tačiau jų pateikimas nėra išvystytas, jas vis dar reikia pateikti "popieriniu" būdu. Šioje paslaugoje Lietuva atsilieka nuo bendro ES vidurkio šiai paslaugai. Lietuva teikia ją 2-uoju lygmeniu, kai ES vidurkis yra 3 lygmuo.

Pelno mokesčio bei PVM deklaravimas ir kitos susijusios paslaugos yra pilnai interaktyvios (4 lygmens) daugelyje ES šalių, tame tarpe ir Lietuvos. Elektroninė pelno mokesčio deklaravimo sistema veikia jau nuo 2004 m. ir yra nuolat tobulinama. Ši pilnai interaktyvi sistema leidžia pasirinkti kaip pildyti ir pateikti formas, leidžia stebėti pateiktos formos statusą nuo jos išsiuntimo iki priėmimo (aktyvavimo). Taigi Lietuvos verslininkai gali naudotis visais šios paslaugos teikiamais privalumais, ir neišeidami iš kabineto susigrąžinti pelno ar pajamų mokesčius, deklaruoti bei susigrąžinti PVM, ir pan. Šia paslauga Lietuva neatsilieka nuo ES vidurkio, mūsų šalyje ši paslauga taip pat yra 4-ojo lygmens.

Deja, su naujos įmonės registravimu Lietuvoje situacija dar mažiau pažengusi. Kol kas, elektroniniu būdu įregistruoti įmonę yra negalima. Šios paslaugos elektroninės brandos lygmuo yra 2, t.y. galima rasti ir parsisiųsti reikiamas formas, tačiau jų pateikimas vis dar nėra elektroninis. Bendras ES vidurkis šiai paslaugai yra 3 lygmuo. Įmonės registravimo procesas yra labai sudėtingas. Jį sudaro įmonės vardo registravimas, savivaldybės leidimas užsiimti ūkine veikla, įmonės registravimas valstybiniame rejestre, įmonės registravimas valstybinio socialinio draudimo skyriuje, įmonės antspaudas, valstybinės priešgaisrinės priežiūros leidimas, visuomenės sveikatos centro leidimas, valstybinės darbo inspekcijos pažyma, ir pan. Reikia siekti bent dalinai interaktyvuoti šį ilgą procesą ir pagelbėti tiems kurie kuria naujas įmones. Iki aukščiausio lygio šią paslaugą jau yra išvysčiusios šios šalys: Austrija, Danija, Estija, Suomija, Italija, Portugalija, Ispanija, Švedija. Jungtinė Karalystė- 3-uoju. Vokietija ir Lenkija šią paslaugą teikia 1-uoju lygmeniu, o kitos ES valstybės- 2-uoju lygmeniu.

Kas dėl duomenų perdavimo statistikos institucijoms, Lietuvoje ši paslauga yra maksimaliai išvystyta- ji siekia 3-ią iš trijų elektroninės brandos lygmenį, kas atitinka bendrą ES vidurkį šios paslaugos brandai. LT Statistikos Departamentas savo interneto svetainėje pateikia formas, kurias galima užpildyti ir grąžinti Departamentui elektroniškai. Beveik visose ES šalyse ši paslauga taip pat 3-iojo lygmens, išskyrus Graikiją, Liuksemburgą, Malta, Portugaliją ir Slovakiją.

Muito mokesčio deklaracijos brandos lygis yra maksimalus beveik visose šalyse, taip pat ir Lietuvoje, išskyrus Čekiją (3 lygmuo), Vengrija ir Slovėnija (2 lygmuo).

"Leidimai, kuriuos reikia derinti su aplinkosaugos tarnybomis"- yra viena iš mažiausiai išvystytų e-paslaugų ES. ES vidurkis yra tik 2 lygmuo iš 4. Aukščiausią brandos lygmenį pasiekusios Danija, Estija, Airija. Jos maksimaliai įgyvendinusios e-valžios projektą šioje srityje, iki maksimalaus, 4-ojo lygmens. Lietuva šią paslaugą teikia 1-uoju lygmeniu, t.y. ji yra minimaliai įgyvendinta, šiuo atveju prieinama yra tik informacija

apie paslaugas. Taigi, čia labai atsiliekama nuo pirmaujančių Europos Sąjungos šalių, ir nuo ES vidurkio šiai konkrečiai paslaugai.

Kita labai svarbi verslui paslauga yra viešieji pirkimai. Lietuvoje šiuo metu informacija apie viešuosius pirkimus yra skelbiama viešai internetiniame Valstybės žinių interneto puslapyje ir Centrinės projektų valdymo agentūros interneto svetainėje. Valstybės žinių puslapis leidžia prenumeruoti naujienas apie naujus viešuosius pirkimus (būsimus, esančius, besibaigiančius). Taip pat svetainėje skelbiami konkursų nugalėtojai ir skelbiama su kuo ir kada yra sudarytos sutartys. Yra galimybė parsisiųsti bendrą informaciją apie pirkimo objektą, konkurso sąlygas. Taigi, siūloma paslauga yra antrojo lygmens. Internetinė prieiga pilnai neišnaudojama, nes galima parsisiųsti tik pradinę informaciją, tolimesnis bendradarbiavimas vyksta kreipiantis į viešojo pirkimo iniciatorius. Toliausiai pažengusios viešųjų pirkimų srityje ir pilnai įgyvendinusios šią paslaugą iki ketvirtąjo lygmens yra Austrija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Italija, Ispanija ir Švedija. Bendras paslaugos brandos vidurkis yra 3, o Lietuva nuo jo atsilieka.

Lentelė 3

E-paslaugos verslui

	Austrija	Belgija	Kipras	Cekija	Danija	Estija	Suomija	Prancūzija	Vokietija	Graikija	Vengrija	Airija	Italija	Latvija	Lietuva	Liuksemburgas	Malta	Olandija	Lenkija	Portugalija	Slovakija	Slovenija	Ispanija	Švedija	UK
Soc. darbuotojų apsauga	4/4	4/4	1/4	3/4	--	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	2/4	4/4	4/4	1/4	2/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	0/4	4/4	4/4	4/4
Pelno mokestis	4/4	4/4	4/4	3/3	4/4	4/4	4/4	3/3	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	1/4	4/4	2/4	4/4	4/4	2/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4
PVM deklaravimas	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	2/4	4/4	4/4	1/4	4/4	4/4	4/4	2/4	2/4	4/4	2/4	4/4	4/4	4/4	4/4
Naujos įmonės registracija	4/4	3/3	2/4	2/4	4/4	4/4	4/4	3/4	1/4	2/4	2/4	2/4	4/4	2/4	2/4	2/4	2/4	2/4	1/4	4/4	2/4	2/4	4/4	4/4	3/4
Duomenų teikimas statistikos institucijoms	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	1/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	3/3	0/3	2/3	3/3	3/3	3/3	--
Muito mokescio deklaracija	4/4	4/4	4/4	3/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	2/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	1/4	2/4	4/4	4/4	4/4
Leidimai, kuriuos reikia derinti su aplinkosaugininkais	1/4	2-3/4	1/4	1-2/4	4/4	4/4	2/4	2/4	1/3	2/4	2/2	4/4	1/4	2/4	¼	2/4	2/4	1/4	1/4	2/4	1/4	2/4	2/4	2/4	2/4
Viesieji pirkimai	4/4	3/4	0/4	4/4	4/4	4/4	4/4	4/4	0/4	2/4	2/4	3/4	4/4	3/4	2/4	2/4	1/4	2/4	3/4	3/4	2/4	2/4	4/4	4/4	2/4

4.3. E-VALDŽIOS INFRASTRUKTŪRA

Lentelė 4

E-valdžios infrastruktūra

	Austrija	Belgija	Kipras	Cekija	Danija	Estija	Suomija	Prancūzija	Vokietija	Graikija	Vengrija	Airija	Italija	Latvija	Lietuva	Liuksemburgas	Malta	Olandija	Lenkija	Portugalija	Slovakija	Slovėnija	Ispanija	Švedija	UK
E-valdžios paslaugų portalas	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	--	V	--	V	V	--	V	V	V	V	V	V
Visų e-paslaugų prieinamumas viename portale	V	V	--	--	V	V	V	V	V	V	V	V		--	V	--	V	V	--	V	V	V	V	--	V
Elektroninės identifikacijos infrastruktūra sulyje	V	V	--	--	V	V	V	--	--	--	--	V	V	--	--	--	V	V	--	--	--	--	V	V	V
Elektroninė viešųjų pirkimų infrastruktūra	--	--	--	V	V	V	--	V	V	--	--	V	V	--	--	--	V	--	--	V	--	--	V	--	--
Žinių vadybos infrastruktūra		V	--		--	--	--	V	--	--	--	--	--	--	--	--	V	--	--	--	--	--	--	--	V
Valstybinių institucijų bendradarbiavimo tinklas	V	V	V	V	--	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	--	--	V	V	V	--	V

IDABC E-valdžios Observatorijos puslapyje skelbiamas 2005 m. birželio mėn. tyrimas „E-valdžia ES šalyse narėse“ pateikia išsamią informaciją apie e-valdžios infrastruktūros kūrimąsi 25-iose ES šalyse narėse. Susisteminsi informaciją pateiktą oficialiame E-valdžios observatorijos puslapyje <http://europa.eu.int/idabc/egovo>, sudariau lentelę, kurioje atsispindi kiekvienos narės pažanga kuriant infrastruktūrą, įgalinančią sėkmingą elektroninių paslaugų naudojimą ir plėtrą šalyse. Išskiriami tokie infrastruktūros elementai kaip:

- Vientisas e-valdžios portalas, kuriame prieinamos visos valstybėje siūlomos e- paslaugos piliečiams ir verslui;
- E-identifikacijos infrastruktūra šalyje;
- Vientisa elektroninė viešųjų pirkimų sistemos infrastruktūra;
- Žinių vadybos elektroninė infrastruktūra;
- Valstybinių institucijų bendradarbiavimo tinklas.

E-valdžios portalas

Nors beveik visos ES šalys narės turi sukurtus oficialius e-valdžios portalus, tačiau jų funkcionalumas ir pateikiama informacija labai skiriasi. Kai kurių šalių e-valdžios portaluose prieinamos visos e-paslaugos siūlomos šalyse, ir portalas yra vienintelis ir sistemingas priėjimas prie tų paslaugų. Viena iš šalių lyderių, įgyvendinusi funkcionalaus, vientiso ir integralaus e-valdžios portalo idėją yra Austrija, kurios e-valdžios portalas HELP 2003 m. buvo apdovanotas Europos apdovanojimu už geriausią įgyvendinimą. Šiandien šis portalas talpina e-paslaugas piliečiams susijusiomis su daugiau nei 150-čia įvairių gyvenimo situacijų. Siūlomos paslaugos verslininkams, neįgaliesiems bei šalyje gyvenantiems užsieniečiams. Daug iš siūlomų paslaugų gali būti įgyvendintos interaktyviai (on-line).

Kai kurių šalių e-valdžios portaluose galima elektroninė identifikacija su asmeninėmis identifikacijos kortelėmis (Suomija, Estija, Austrija, Belgija, Danija, Airija, Italija, Malta, Olandija, Ispanija, Švedija, JK). 16 valstybių savo e-valdžios portaluose pateikia visą informaciją ir priėjimą prie šalyje siūlomų e-paslaugų, ir jų e-valdžios portalas atlieka elektroninių vartų funkciją, tačiau kitų šalių portalai mažiau integralūs. Jie pateikia informaciją bei nuorodas į paslaugas, tačiau netalpina visos e-paslaugų šalyje informacijos.

Kipras, Čekija, Slovakija, Ispanija ryšium su didėjančiu e-paslaugų skaičiumi ir augančiais piliečių poreikiais, šiuo metu atnaujinama arba kuria naujus e-valdžios portalus.

Latvija, Liuksemburgas ir Lenkija šiuo metu neturi oficialaus valstybinio e-valdžios portalo, tačiau jų kūrimas yra vienas iš svarbiausių prioritetų.

Kaip ir daugelyje ES šalių, Lietuvoje valdžios institucijų svetainių informacija pasiekama per centralizuotą valdžios portalą, įregistruotą adresais:

www.evaldzia.lt

www.govonline.lt

www.epaslaugos.lt

2004 m. pabaigoje per elektroninius valdžios vartus buvo pasiekama 750 e. valdžios paslaugų, arba apie 50 % visų viešųjų paslaugų Lietuvoje buvo teikiamos ir internetu. Šiuo metu Elektroniniuose valdžios vartuose publikuota 726 elektroninės paslaugos. 2004-2008 m. LR Vyriausybės programoje numatomi prioritetai yra Elektroninių valdžios vartų projekto tęsimo – naujai teikiamų viešųjų paslaugų koncentravimas bei internetu teikiamos oficialios informacijos apimčių didinimas www.govonline.lt, www.evaldzia.lt, www.epaslaugos.lt; bei Elektroninių valdžios paslaugų prieinamumo negalią turintiems gyventojams užtikrinimas.

E-valdžios portalas turi teikti galimybę greitai ir patogiai susirasti ir pasinaudoti pageidaujamos viešosiomis paslaugomis, gauti dominančią viešąją informaciją, tačiau ir jam dar trūksta nemažai funkcijų norint pasiekti geriausių Europos e-valdžios portalus. Portalas pateikia informaciją apie viešąsias e-paslaugas piliečiams ir verslui, pateikia visų institucijų kontaktus ir siūlomas paslaugas, tačiau portalas nėra pilnai interaktyvus.

Elektroninės identifikacijos infrastruktūra

12 ES šalių turi įdiegusios oficialią e-identifikacijos sistemą: Austrija, Belgija, Danija, Estija, Suomija, Airija, Italija, Malta, Olandija, Ispanija, Švedija ir Jungtinė Karalystė.

Austrijoje e-identifikacijos pagrindas, o taip pat ir e-valdžios pagrindas yra taip vadinama „piliečio kortelė“, kurioje yra saugomas elektroninis parašas ir skaitmeninis sertifikatas, leidžiantis saugiai naudotis e-paslaugomis. Austrijos atveju ypatumas yra tas, kad kortelių tipų gali būti daug, ir jos gali būti išduodamos įvairių institucijų kaip pvz. Austrijos kompiuterių asociacijos, Valstybinių ekonomikos rūmų, ar netgi bankų, svarbiausia, kad jos atitiktų piliečio kortelės funkciją. Be to, supaprastinta tokios kortelės versija gali būti įdiegta ir mobiliajame telefone. Tokia versija leidžia Austrijos piliečiams naudotis e-parašu ir saugiai naudotis e-paslaugomis mobiliuoju telefonu. Taigi, piliečio kortelė nėra priklausoma nuo

tam tikros technologijos, piliečiai gali pasirinkti jiems patogesnę savo elektroninio identifikavimo variantą, kuris atitinka visus saugumo reikalavimus (saugo e-parašą, turi identifikacinę duomenų atmintį)

Belgija pradėjo Elektroninio identifikavimo kortelės programos vykdymą 2000 m. Oficialiai kortelės atsirado 2003 m. bandomajame projekte su 11 apskričių. 2004 m, po sėkmingo bandomojo projekto, plačiam naudojimui buvo išdalintos 70 000 kortelių. Iki 2009 m. kiekvienas Belgijos pilietis turės elektroninę identifikacijos kortelę.

Kad paspartintų e-valdžios plėtrą, Danijos vyriausybė ėmėsi įgyvendinti e-parašo programą, suteikdami e-parašą kiekvienam Danijos piliečiui. Pagal šią programą, kiekvienam Danijos piliečiui suteikiamas nemokamas programinės įrangos elementas-e-parašas, kuris užtikrina saugų naudojimąsi viešosiomis paslaugomis. Programa pradėta 2003 m., ir per keturis metus (iki 2007 m.) bus išdalinta 1,3 mln. E-parašų Danijos piliečiams. Pažymėtina, kad Danijos vyriausybė neketina išleisti e-identifikavimo kortelių.

Estija pradėjo elektroninių identifikacinių kortelių išdavimą piliečiams (nuo 15 m.) 2002 metais. Jų turėjimas yra privalomas ir jos galioja kaip pirminis asmens identifikacijos dokumentas bet kurioje verslo, viešojo administravimo ar kitose srityse, o taip pat keliaujant po ES. Tačiau tai ne tik svarbus asmens dokumentas, bet kartu ir elektroninio identifikavimo priemonė įgalinanti naudojimąsi e-parašu siekiant atlikti e-paslaugas internetu. Elektroninė plokštelė saugo asmens informaciją, autorizavimo mechanizmą bei e-pašto adresą registruotą valstybinėje duomenų bazėje (vardas.pavardė@eesti.ee), kuris naudojamas bendravimui tarp asmens ir viešąsias paslaugas teikiančių institucijų, o taip pat ir e-parašo sertifikata, kuris galioja tris metus, ir gali būti nemokamai atnaujinamas. Per pirmus tris programos metus šios kortelės buvo išduotos 47 % populiacijos (700 000 kortelių), o iki 2007 m. vyriausybė tikisi išduoti 1 mln. kortelių. Be šių identifikacinių kortelių, estai taip pat gali naudotis banko kortelėmis naudodamiesi tam tikromis viešosiomis paslaugomis.

Suomijoje e-identifikacijos kortelė saugo jos turėtojo skaitmeninę nuotrauką, o elektroninis mechanizmas (microchip) saugo asmens e-identifikacijos numerį, kuris būtinas norint sutvarkyti bet kokį oficialų darbinį reikalą. Taip pat naudojamas e-identifikacijai naudojantis viešosiomis e-paslaugomis ir e-parašui autorizuoti. Galioja kaip oficialus dokumentas keliaujant po ES valstybes. Suomiaai gali pasirinkti ir į šią kortelę įvesti savo socialinės apsaugos informaciją, taip dar labiau sumažindami turimų kortelių skaičių.

Airijoje piliečiai turi Asmens viešųjų paslaugų numerį (Personal Public Service Number), kuris naudojamas registracijai norint gauti e-paslaugas, o taip pat daro efektyvesnę bendravimą tradiciniais būdais (telefonu ar atėjus į įstaigas).

Italijoje nuo 2006 m. pradžios pradėta įgyvendinti programą, pagal kurią, per ateinančius penkis metus 40 mln. Popierinių dokumentų bus pakeisti elektroninėmis identifikacinėmis kortelėmis. Italijos elektroninė kortelė saugo informaciją apie asmenį, jo pirštų antspaudus, kraujo grupę, mokesčių mokėtojo identifikacinį numerį, bei gali būti nuskaityta kaip dokumentas keliaujant. Visa ši konfidenciali informacija, pagal duomenų apsaugos įstatymą, nėra saugoma vienoje centralizuotoje duomenų bazėje, ir informacija iš kortelės gali būti išgaunama tik kai jos turėtojas duoda sutikimą įvesdamas savo kortelės PIN kodą. Dar prieš šių kortelių atsiradimą, Italijos vyriausybė sukūrė korteles specialiai naudojimuisi e-paslaugomis- Valstybinių paslaugų kortelę (National Services Card (CNS)), kuri įgalina saugų naudojimasi e-paslaugomis, ir priešingai nei asmens identifikacijos kortelė nesaugo informacijos apie asmenį ir negali būti naudojama kaip oficialus asmens dokumentas keliaujant.

Maltoje e-identifikacijos numeris gali būti išduodamas visiems pageidaujantiems piliečiams, atėjusiems į Socialinės apsaugos departamentą ir pateikusiems galiojantį popierinį asmens identifikacijos dokumentą bei e-pašto adresą. Asmens duomenys užregistruojami duomenų bazėje, ir nusiunčiami Elektroninės identifikacijos tarnybai, kuri atlieka tapatybės nustatymą ir nusiunčia asmeniui e-paštu prisijungimo duomenis bei aktyvacijos numerį, kuriuo pasinaudoję piliečiai gali identifikuoti save naudodamiesi e-valdžios portalu.

Olandijoje nuo 2005 m. galioja Skaitmeninio identifikavimo paslauga. Piliečiai gauna slaptažodį ir prisijungimo vardą, kuriais pasinaudodami gali prisijungti prie centrinio e-valdžios portalo kur jiems suteikiamos visos galiojančios e-paslaugos. Prisijungimo vardas ir slaptažodis gaunami pagal užklausą internetu, kur jie užpildo formą bei pateikia savo asmens duomenis. Be šios paslaugos, Olandijos vyriausybė ketina kiekvienam piliečiui suteikti „piliečio paslaugų numerį“, kuris palengvins naudojimasi e-paslaugomis, o taip pat ir išleisti identifikacines korteles su asmens biometriniais duomenimis.

Ispanijoje veikia Viešoji pažymėjimų išdavimo tarnyba, kuri išduoda pažymėjimus, kurie reikalingi norint naudotis e-paslaugomis, be to 2006 m. vyriausybė planuoja pradėti naudoti korteles, įgalinčias naudojimasi e-parašu. Su jomis piliečiai galės pasirašinėti elektroninius dokumentus ir sutartis, o taip pat galės identifikuoti save saugioje elektroninėje erdvėje. Kortelėje bus talpinami ir asmens biometriniai duomenys.

Švedijoje vyriausybės patvirtintos identifikacinės kortelės yra parduodamos Švedijos pašte ir įgalina piliečius saugiai naudotis e-paslaugomis. Kai kurios bankų išduodamos kortelės atlieka tą pačią

funkciją. Ateityje, vyriausybė ketina pradėti programą naujoms identifikacinėms kortelės su asmens biometriniais duomenimis.

Jungtinėje Karalystėje piliečiai norintys naudotis e-paslaugomis, registruojasi nacionaliniame e-paslaugų portale, kur jiems suteikiamas vartotojo vardas ir slaptažodis, arba gali pasinaudoti pažymėjimu, kuris išduodamas vyriausybės įgaliotos tarnybos, ir taip pat suteikia identifikacijos galimybę. Tačiau artimiausioje ateityje vyriausybė ketina pradėti e-identifikacijos kortelių naudojimo programą.

Šiuos metus Lietuvoje nėra vieningos el. identifikacijos sistemos, nors Konceptijoje 2002 m. Yra numatyta išduoti korteles visiems Lietuvos gyventojams. Tokios kortelės saugotų asmens tapatybės informaciją, socialinės apsaugos ir medicininę informaciją. Tačiau tikslus šio projekto įgyvendinimo laikas vis dar lieka neaiškus. Asmenys, naudodamiesi e-paslaugomis, kaip pavyzdžiui, deklaruojantys pajamas Elektroninėje Deklaravimo sistemoje, gali prisijungti prie sistemos su savo banko suteiktais prisijungimo duomenimis. Siekiant paspartinti elektroninių viešųjų paslaugų atsiradimą viešajame sektoriuje (e. valdžios projektuose) Komitetas pradėjo elektroninių paslaugų portalo modifikavimą, kuris dar šiemet leis visoms institucijoms naudoti vieningą paslaugų naudotojų identifikavimo sistemą.

Tyrimo išvados

Tyrimas parodė, kad e-paslaugų verslui brandos lygio vidurkis yra aukštesnis nei e-paslaugų piliečiams. E-paslaugų verslui brandos lygmens vidurkis yra 3 lygmuo, t.y. vidutiniškai visos paslaugos yra 3 lygmenyje, kuris, nors ir neįgalina visiško interaktyvumo su patvirtinimais, tačiau užtikrina kokybiškas paslaugas verslo atstovams. Tuo metu e-paslaugų piliečiams brandos vidurkis yra vos 2. Tai reiškia, kad vidurkis nesiekia interaktyvumo stadijos. Daug paslaugų yra įgyvendintos tik 1-uoju lygmeniu (bedarbių pašalpos, vairuotojo pažymėjimas, pareiškimai policijai, statybų leidimai ir kt.). Šias paslaugas būtina teikti bent 2-uoju lygmeniu, kad gyventojai galėtų parsisiųsti formas, kurios reikalingos užpildyti norint gauti paslaugą. Geriausiai išvystytos el. paslaugos verslui yra pelno, PVM ir maito mokesčio deklaracijos, kurias priima Mokesčių inspekcija. Statistikos departamentas taip pat pilnai įgyvendinęs e-valdžios projektą- statistinių duomenų perdavimas siekia maksimalų įgyvendinimo lygmenį. Labiausiai pasitempti reikėtų išduodant leidimus, kuriems reikia aplinkosaugininkų patvirtinimo, o taip pat problematiška yra naujos įmonės registracija, kur reikia surinkti daug įvairių pažymų ir leidimų iš skirtingų institucijų, tačiau jų išdavimas vyksta ne elektroniniu būdu. E-paslaugų piliečiams srityje toliausiai pažengta taip pat Valstybinės mokesčių inspekcijos dėka- elektroninio pajamų mokesčio deklaravimo sistema veikia ketvirtuoju- pilno interaktyvumo

lygmeniu. E-paslaugų srityje taip pat pasižymėjo viešųjų bibliotekų veikla ir darbo paieška. Pasitempti reikėtų institucijoms atsakingoms už socialinių išmokų skyrimą, sveikatos paslaugas, statybų leidimus bei policijai, kuri turėtų į elektroninę erdvę perkelti bent dalį savo veiklos.

Žiūrint į Lietuvos ir ES rodiklius e-paslaugų srityje, susiteminant, galima daryti išvadas, kad Lietuva nėra drastiškai atsilikusi nuo bendro ES vidurkio, tačiau nuo e-paslaugose pirmaujančių Airijos, Švedijos, Austrijos atsilikimas yra žymus.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

- Apžvelgus įstatyminę bazę reglamentuojančią e-valdžią Lietuvoje, galima daryti išvadas, kad Lietuvoje stengiamasi priimti visus reikalingus įstatymus, kad užtikrinti sėkmingą e-valdžios raidą. Dokumentuose akcentuojama informacinės visuomenės kūrimo svarba, modernių technologijų panaudojimas valstybiniame ir viešajame sektoriuje, valstybės tarnautojų ir gyventojų kompiuterinis raštingumas ir Interneto prieigos klausimas. Visi šie aspektai labai svarbūs sėkmingam e-valdžios įgyvendinimui;
- Esant pakankamai įstatyminei bazei, vis dėl to daug dokumentuose numatomų tikslų nėra pasiekti. Vienas iš tokių pavyzdžių yra e-parašo naudojimas. Nors įstatyminė bazė jį patvirtino kaip teisiškai galiojantį dar 2000 m., jo vartojimas iki šiol stringa. Pagrindinės priežastys tai visų pirma žinių ir kompetencijos stoka vartotojo ir kituose lygiuose, techninio interoperabilumo (sistemų sąveikos gebos) nebuvimas lokaliu ir tarptautiniu mastu. Kitos kliūtys yra su elektroninių dokumentų tvarkymu susijusių funkcijų nebuvimas dokumentų valdymo sistemose ir viešųjų paslaugų, realizuotų elektroninėje erdvėje, trūkumas arba neišbaigtumas;
- Informacinės visuomenės plėtra yra vienas iš Lietuvos vyriausybės prioritetų. Siekiama kelti gyventojų kompiuterinį raštingumą, didinti interneto skverbtį ir prieinamumą visiems gyventojams, ypatingą dėmesį skiriant kaimo vietovių gyventojams, vyresnio amžiaus žmonėms ir žmonėms gaunantiems mažesnes nei vidutinės pajamas. Šiuo metu gyventojų kompiuterinio raštingumo lygis priklauso nuo jų gyvenamosios vietos (miesto ar kaimo vietovės), amžiaus ir pajamų. Vyriausybės patvirtintoje Visuotinio kompiuterinio raštingumo programoje numatoma, kad nuo 2004 iki 2012 metų apie 970 tūkst. gyventojų įgis kompiuterinį raštingumą, atitinkantį jų išsimokslinimą ir profesinę kvalifikaciją. Būtina skatinti elektroninės valdžios plėtrą, perkelti didesnę dalį viešojo administravimo paslaugų į elektroninę terpę, ugdant valstybės tarnautojų bendruosius elektroninius gebėjimus šioje srityje bei naudojimąsi būtina technine baze, tobulinant teisinę bazę. Išvardytų uždavinių realizacija leis Lietuvai pasiekti žymių rezultatų informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo baruose. Aišku, kad Lietuvos ir Europos informacinėje visuomenėje turi gyventi ir aktyviai veikti kompiuteriškai raštingi piliečiai;
- E-valdžios sėkmė bei elektroninės atskirties problemos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Lietuvoje elektroninės atskirties labiausiai paliestos socialinės grupės yra kaimo, mažesnes pajamas gaunantys ir vyresnio amžiaus žmonės;

- Atlikus e-paslaugų piliečiams ir verslui tyrimą, matosi, kad geriausiai išvystytos e-paslaugos yra susijusios su pajamų, pelno mokesčio, PVM ir maito deklaravimu, bei paslaugos susijusios su įdarbinimu, viešųjų bibliotekų teikiamos paslaugos ir statistikos duomenų perdavimas Statistikos departamentui. Šių paslaugų brandos lygmeniu Lietuva prilygsta ir net lenkia bendrą ES vidurkį. Paslaugos verslui teikiamos vidutiniškai aukštesniu lygmeniu nei paslaugos piliečiams. Tai iliustruoja aukštas gyventojų naudojimas elektroninės bankininkystės paslaugomis (bankai aptarnauja elektroniniu būdu daugiau nei 1mln.gyventojų). Žiūrint į Lietuvos ir ES rodiklius analizuotus e-paslaugų ir infrastruktūros tyrime, susisteminant, galima daryti išvadas, kad Lietuva nėra drastiškai atsilikusi nuo bendro ES vidurkio, tačiau nuo e-paslaugų srityje pirmaujančių Airijos, Švedijos, Suomijos, Austrijos atsilikimas yra žymus. Labiausiai atsilieka nuo ES infrastruktūros išvystymu, paslaugomis verslui susijusiomis su leidimų išdavimu, naujos įmonės registravimu, socialine darbuotojų apsauga, bei paslaugomis piliečiams susijusiomis su gimimo/mirties liudijimais, pareiškimais policijai, statybų leidimais, automobilių registracija, asmens dokumentų išdavimu bei pašalpomis bedarbiams. Problemas, susijusias su e-valdžios įgyvendinimu galima tiesiogiai sieti su silpnoka e-valdžios infrastruktūra šalyje. Nėra vieningos e-identifikacijos sistemos, bendradarbiavimo tinklas tarp valstybinių institucijų nors formaliai egzistuoja, tačiau praktikoje, pasikeitimas informacija tarp institucijų yra vangus, viešųjų pirkimų sistema nėra pilnai interaktyvi.

Rekomendacijos

- Dėti visas pastangas, kad įgyvendinti iškeltą tikslą- iki 2008 m. į elektroninę terpę perkelti 90 procentų viešųjų paslaugų, kaip numatyta Vidaus reikalų ministerijos (VRM) naujai parengtame ir Vyriausybei tvirtinti pateiktame Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plane 2006-2008 metams. Plane yra pateiktas viešųjų paslaugų, kurias siekiama perkelti į elektroninę terpę, sąrašas, sudarytas atsižvelgiant į Europos Sąjungos programinius dokumentus, jame taip pat nurodytos ir kitos Lietuvos institucijų administruojamos ir į elektroninę terpę planuojamos perkelti viešosios paslaugos;
- Siekti maksimaliai įgyvendinti Vyriausybės patvirtintą Visuotinio kompiuterinio raštingumo programą, kurioje numatoma, kad nuo 2004 iki 2012 metų apie 970 tūkst. gyventojų įgis kompiuterinį raštingumą, atitinkantį jų išsimokslinimą ir profesinę kvalifikaciją nepriklausomai nuo jų pajamų, amžiaus ar gyvenamosios vietos;

- Skatinti valstybės institucijas teikti viešąsias paslaugas elektroniniu būdu, tobulinti informacines sistemas, elektroninės valdžios portale realizuoti vieningą vartotojų identifikavimo sistemą;
- Tobulinti elektroninės valdžios infrastruktūrą ir kurti dar nesukurtus jos elementus (vieninga e-identifikavimo sistema šalyje, bendradarbiavimo ir pasikeitimo informacija tinklas tarp valstybinių institucijų, kurti pilnai interaktyvią viešųjų pirkimų sistemą, ir t.t.);
- Tobulinti elektroninio parašo teisinę bazę ir standartizavimą pagal ES reikalavimus bei kitų ES šalių gerą praktiką siekiant elektroninio parašo tarptautinio pripažinimo ir suderinamumo;
- Intensyviai vykdyti šviečiamąją kampaniją apie e-parašą tam kad panaikinti egzistuojantį žinių ir kompetencijos trūkumą visuose vartotojų lygmenyse, mokyti valstybės tarnautojus bei piliečius naudotis elektroniniu parašu, kurti distancinio mokymo sistemas bei elektroninio parašo mokymo priemones;
- Skatinti valstybės institucijas bendradarbiauti, keistis informacija ir dokumentais elektroniniu būdu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. E-valdžios koncepcija, Lietuvos Respublikos Seimas [interaktyvus]. [Vilnius].Lietuvos Respublikos Seimas, 2006 m. [žiūrėta 2006 m. Sausio 3 d.]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/owa-bin/owa-repl/inter/owa/U0038183.pdf
2. Elektroninės valdžios portalas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2006 m. Sausio 1 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.egov.lt/lt.php/info.s/evaldzia=\(638970957](http://www.egov.lt/lt.php/info.s/evaldzia=(638970957)
3. Steponavičienė, Guoda. Tarp kompiuterių ir burokelių [interaktyvus]. Laisvos rinkos institutas, 2001 m. [žiūrėta 2006 m. Sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: www.lrinka.lt/Straipsn/Kompiuteriai.phtml
4. Viešosios paslaugos, [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2006 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.evaldzia.lt/index.do>
5. Aljansas „Langas į ateitį“ [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2005 m. gruodžio 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.langasiateiti.lt/vid.php4?mid=1>
6. Lietuvos Respublikos Seimas- E-valdžia [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2006 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w3_viewer.ViewDoc?p_int_tekst_id=8223&p_int_tv_id=839
7. Išsamūs informacijos resursai naujai ekonomikai [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: www.ebiz.lt/article.php3/2/2187/5
8. Matulis, Aurimas. [IVPK Direktorius A. Matulio parengta medžiaga kursui „E-valdžia“, dėstyta 2005 m. 1 k. studentams Tarptautiniame žinių ekonomikos ir žinių vadybos centre (dalomoji medžiaga)], Vilnius, 2005 m.
9. Pasaulio ekonomikos forumas [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.weforum.org/> (puslapis anglų kalba)
10. Elektroninio parašo priežiūros institucija [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2006 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <http://epp.ivpk.lt/>
11. LR Vidaus reikalų ministerija [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2006 m. gegužės 1 d.]. Prieiga per internetą: E-valdžia www.vrm.lt/index.php?id=528
12. LR Statistikos departamentas [interaktyvus]. Vilnius, 2006 m. [žiūrėta 2005 m. lapkričio 4 d., 2006 m. gegužės 2, 6, 20 d.]. Prieiga per internetą: www.lrsd.lt
13. Lietuvos viešojo administravimo institutas [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. sausio 16 d.]. Prieiga per internetą: www.livadis.lt/livadis/_new/index.php?content

14. BNS žinių tarnyba [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. Sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: www.bns.lt
15. ELTA [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. Sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: www.elta.lt
16. TNS Gallup statistiniai tyrimai [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. Sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.tns-gallup.lt/lt/disp.php/lt_surveys
17. Internet World Statistics [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.internetworldstats.com/europa.htm#lt>
18. Public Technology website [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. Sausio 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.publictechnology.net/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=2904>
19. Informacinės visuomenės plėtros Lietuvos regionuose tyrimo apžvalga, Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR Vyriausybės [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ivpk.lt/nfiles/78.doc>
20. Viešosios palaugos [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.epaslaugos.lt/newsArchive.do?newsId=5893892814040936450>
21. Ottens, Morag. Statistics in Focus, 12/2006, Brussels. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. kovo 11 d.]. Prieiga per internetą: http://epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_OFFPUB/KS-NP-06-012/EN/KS-NP-06-012-EN.PDF
22. LR Vyriausybės nutarimas dėl visuotinės kompiuterinio raštingumo programos [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. kovo 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.emokykla.lt/admin/file.php?id=389>
23. eGovernment Observatory [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/idabc/en/chapter/140>
24. Lietuvos Respublikos Elektroninio parašo įstatymas, Lietuvos Respublikos Seimas [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. kovo 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=169880&Condition2>
25. Europos Komisija, Electronic signatures: legally recognised but cross-border take-up too slow, says Commission [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/i2010/a_single_infor_space/index_en.htm
26. Černiauskas, Šarūnas. Lietuvos e. valdžia- pavienės „salos“. *Respublika* 2006 m. gegužės 12 d.
27. Internet world statistics; Internet Usage in European Union Internet User Statistics & Population for the 25 European Union countries and regions [interaktyvus],

Jungtinė Karalystė. Atnaujinta 2006 m. kovo 31 d. [žiūrėta 2006 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.internetworldstats.com/stats9.htm>

28. Informacinės visuomenės plėtros komitetas, Elektroninės viešosios paslaugos Lietuvoje [interaktyvus] [žiūrėta 2006 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ivpk.lt/main-aktual.php?cat=6&n=11>

Topic: Development of E-Government in Lithuania in the Context of the EU

Author: Jurgita Vaičikauskaitė

SUMMARY

In this thesis, I will analyze the development of e-government in the public sector in Lithuania and will assess its legal and social readiness for the implementation of e-government. In order to assess its legal readiness, I will review and analyze legal documents, which regulate e-government in Lithuania, and in order to assess the preparation of Lithuanian society for e-government, I will analyze recent statistical data about the number of internet users, e-skills of Lithuanian people and employees in the government institutions, available training opportunities and development of information society in Lithuania. In the comparative statistical research, I will estimate and compare the development of e-services and infrastructure in Lithuania (e-services for citizens, e-services for business and development of e-government infrastructure) against other EU countries and the indicators for the EU25. At the end of the thesis, the conclusions and recommendations for better implementation of e-government in Lithuania will be provided.

The main objectives of the thesis are to review the legal basis for implementation of e-government, analyze the readiness of the Lithuanian society for e-government, to research the official statistical data on e-services in Lithuania and the EU and compare the development of e-government in Lithuania against the indicators of the EU, touch upon the issue of electronic exclusion and the importance of e-government to the modern society.

The research of the thesis shows, that Lithuanian e-government is not so much underdeveloped in comparison with indicators of EU25, but there is a significant lag between Lithuania and the leading EU countries such as Sweden, Finland, Ireland and Austria. I provided a list of e-services that are significantly underdeveloped in the context of the EU and urge for immediate improvement.